

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

GELENEKSEL ŞIRDAK KEÇE TEKNİĞİ VE UYGULAMALARI

Zuhal DEREBAŞO

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Naile Rengin OYMAN

ISPARTA-2016

ONAY SAYFASI

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

Bu tez.....Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oy Birliği ile
Kabul Edilmiştir.

DANIŞMAN

Doç. N. Rengin OYMAN

ÜYE

Doç. Dr. Mehmet ÖZKARTAL

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali EROĞLU

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza ve Mühür

SDÜ Güzel Sanatlar Enstitü Müdürü

Bu çalışma, BAP tarafından desteklenmiştir.

Proje No: 4235-YL1-14

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları aldığımı ve kaynağımı gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (23.10.2015).

Zuhal DEREBAŞO

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ONAY SAYFASI.....	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
ÖNSÖZ.....	xv
ÖZET.....	xvi
ABSTRACT	xvii
GİRİŞ	1

I.BÖLÜM

I. GELENEKSEL TEPME KEÇENİN TANIMI, TARİHÇESİ, YAPIMI ve KULLANIM ALANLARI

1.1. Geleneksel Tepme Keçe'nin Tanımı ve Tarihçesi	3
1.1.1. Geleneksel Tepme Keçe'nin Tanımı.....	3
1.1.2. Geleneksel Tepme Keçe'nin Tarihçesi	6
1.1.2.1. Keçenin Tarihçesinde Kurganların Önemi.....	9
1.1.2.2. Kurganların Genel Yapısı ve Özellikleri.....	13
1.1.2.3. Kurganlardan Çıkarılan Keçe Ürünler	16
1.2. Geleneksel Tepme Keçe'nin Genel Özellikleri.....	28
1.2.1. Geleneksel Tepme Keçe Yapımında Kullanılan Malzemeler ve Özellikleri	29
1.3. Dokusuz Yüzeylerin Tanımı ve Kapsamı	29
1.3.1. El Yapımı Dokusuz Yüzeylerde Tepme Keçe Yapımı	30
1.3.2. El Yapımı Dokusuz Yüzeylerde Desenli Tepme Keçe Yapımı	31
1.4. Yünün Keçe Yapımı İçin Ön İşleme Hazırlanması.....	32
1.4.1. Desen ve Kompozisyon Hazırlama.....	32
1.4.2. Tepme ve Pişirme İşlemi (Keçeleştirme).....	33
1.5. Keçe Yapım Teknikleri	33

1.5.1. Islak Keçe Yapımı, Aşamaları ve Islak Keçe Tekniğine Uygun Ürünler	33
1.5.2. Keçe Üzerine İğneli (Kuru Keçe) Keçe Tekniği ve İğneli Keçe Tekniğine Uygun Ürünler.....	38
1.5.3. Keçe Üzerine Aplike Tekniği ve Aplike Tekniğine Uygun Ürünler	43
1.6. Unutulmaya Yüz Tutmuş Keçe Sanatları Çalışmaları	45

II. BÖLÜM

2. GELENEKSEL ŞIRDAK KEÇESİ'NİN TANIMI, TARİHÇESİ, TÜRKİYE ve DÜNYADAKİ YERİ, KIRGIZISTANDA ŞIRDAK KEÇECİLİĞİ

2.1. Geleneksel Şırdak Keçesi'nin Tanımı ve Tarihçesi	49
2.1.1. Geleneksel Şırdak Keçesi'nin Tanımı.....	49
2.1.2. Geleneksel Şırdak Keçesi'nin Tarihçesi	49
2.1.3. Şırdak Keçe Sanatının Türkiye ve Dünya'daki Yeri.....	50
2.2. Kırgızistan'ın Coğrafi Konumu, Tarihi ve Kültürel Gelişimi.....	52
2.3. Kırgızların Örf ve Adetleri.....	54
2.4. Kırgızistan'da El Sanatları	57
2.5. Kırgız Keçe Ürünleri ve Kullanım Alanları (Yurt, Ala-kiyiz, Şırdak, Ev, Mutfak ve At Eşyaları).....	59
2.6. Kırgız Kültüründe Şırdak Keçe Sanatının Yeri ve Önemi.....	61
2.7. Geleneksel Şırdak Keçe Sanatında Bezeme Özellikleri.....	62
2.8. Geleneksel Şırdak Keçeciliğinde Kullanılan Desen ve Motifler	63
2.9. Geleneksel Şırdak Keçesinde Kullanılan Renk ve Özellikleri.....	65
2.10. Keçe Sanatında Şırdak Uygulama Teknikleri.....	66
2.10.1. Keçe Sanatında Şırdak Desenli ve Desensiz Tepme Keçe Yapımı.....	66
2.10.2. Keçe Sanatında Şırdak Tekniği.....	67
2.10.3. Keçe Sanatında Ala-kiyiz Tekniği	68
2.10.4. Şırdak Keçe Sanatında Aplike Tekniği	69
2.10.4.1. Şırdak Keçe Ürünlerinde Zemin ve Motiflerde Kullanılan İplik Renkleri ve İp Yapım Aşamaları	71
2.11. Geleneksel Şırdak Keçesi Uygulama Alanları.....	72
2.12. Şırdak Keçe Motiflerinin Farklı Yüzeylerde Uygulanması	76

III. BÖLÜM

3. GELENEKSEL ŞIRDAK KEÇE SANATININ GÜNLÜK YAŞAM ÜRÜNLERİN'DE KULLANIM ALANLARI ve SANATSAL UYGULAMALAR

3.1. Dokusuz Yüzeylerde Günlük Yaşam Ürünleri'nde Geleneksel Şırdak Keçe Tekniği ve Uygulama Aşamaları.....	80
3.1.1. Şırdak Keçe Halı Yapım Aşamaları.....	80
3.1.2. Şırdak Keçe Minder Yapım Aşamaları.....	88
3.1.3. Şırdak Keçe Çanta Yapım Aşamaları	95
3.1.4. Şırdak Keçe Heybe Yapım Aşamaları	97
3.1.5. Şırdak Keçe Yelek Yapım Aşamaları	100
3.1.6. Şırdak Keçe Terlik Yapım Aşamaları.....	102
3.1.7. Şırdak Keçe Kare Yastık Yapım Aşamaları	104
3.1.8. Şırdak Keçe Şapka (Kalpak) Yapım Aşamaları.....	106
3.1.9. Şırdak Keçe Sürahi Örtüsü Yapım Aşamaları	108
3.1.10. Şırdak Keçe Yapımı Tutacak Yapım Aşamaları.....	110
3.1.11. Şırdak Keçe Silindir Yastık Yapım Aşamaları	112
3.1.12. Şırdak Keçe Minyatür Çadır Yapım Aşamaları.....	114
3.1.13. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları	117
3.1.14. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Yapım Aşamaları ...	125
3.1.15. Şırdak Keçe Motifli Aplike Kuş Motifli Pano Yapım Aşamaları.....	129
3.1.16. Şırdak Keçe Kırgızistan Bayrağı Yapım Aşamaları	132
3.1.17. Çadır kapılarına Süs ve Nazarlık Kuş Motifi.....	136
DEĞERLENDİRME ve SONUÇ.....	137
KAYNAKÇALAR.....	139
ÖZGEÇMİŞ.....	145

KISALTMALAR DİZİNİ

TDK	Türk Dil Kurumu
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
Yy.....	yüzyıl
s.	sayfa
cm.....	santim
mm	milimetre
dk.....	dakika
vb.....	ve benzeri

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa No
Şekil 1. Koyun ve Keçi Yünü Kırkımı.....	4
Şekil 2. Yün Kurutma ve Ayırma İşlemleri Yalvaç	5
Şekil 3. Orta Asya'nın Dünya Üzerindeki Yeri	6
Şekil 4. Pazırık Kurganı Oluşumu	10
Şekil 4.a. Pazırık Kurganı	11
Şekil 5. Pazırık Kurganı Resimsel Anlatımı	12
Şekil 6. Mezar Duvar Süslemeleri	15
Şekil 7. 1. Pazırık Kurganından Çıkarılan Tepme Keçe Eyer Örtüsünün Yandan Görünüşü.	18
Şekil 8. Altay Başadar Kurganından Çıkarılan Tepme Keçe Eyer Örtüsü	19
Şekil 9. Keçeden Koşum Atı ve Dizginleri.....	19
Şekil 10. Keçe Çocuk Önlüğü.....	20
Şekil 11. Eyer Keçesi Kaplamaları	20
Şekil 12. Eyer Keçesi Kaplamaları	21
Şekil 13. Keçe Halı Motifleri	21
Şekil 14. Pazırık Kurganlarından Çıkarılan Keçe Üzerine Aplike Duvar Örtüsü.....	22
Şekil 15. Keçeden Eyer Örtüsü	22
Şekil 16. Keçeden Su Matarası	23
Şekil 17. Fantastik Bir Kuşun Tasvir Edildiği Keçe Üzerine Aplike Yapılmış Bir Halı ya da Duvar Örtüsü	23
Şekil 18. Pazırık Kurganından Çıkarılan Kırmızı Renk Polonya Kermesi ile Boyanmış Keçe Örneği.....	24
Şekil 19. Pazırık Kurgan Ürünlerinde ve Duvarlarında Kullanılan Üsluplar.	25
Şekil 20. 1. Pazırık Kurganından Çıkarılan Eyer Keçe, Saçaklı, At Kılından Keçeden Şapka	26
Şekil 21. Kurganlardan Çıkarılan Kadın Cesedi ve Başında Keçeden Başlık	26
Şekil 22. Noin Ula Kurganından Çıkmış Keçe ile Sarılmış Bebek	27
Şekil 23. Keçe Halı Üzerine Kuğu İşlemesi	27

Şekil 24. Aslan Başı Motifi ile Bezenmiş Bir Tepme Keçe Örtünün Bordüründen Detay.....	28
Şekil 25. Altay Beşinci Pazırık Kurganından Çıkarılan Kadın Başlığı	28
Şekil 26. Yalvaç'ta Haziran'da Yünlerin Kurutulması	30
Şekil 27. Doğal Beyaz Koyun Yünü	31
Şekil 28. Doğal Koyun Yünün Sepkiyle Saçma İşlemi	31
Şekil 29. Hasır Örtü Üzerine Yünlerin Yayılma İşlemi.....	33
Şekil 30. Yünlere Sabunlu Su Serpme İşlemi	34
Şekil 31. Islak Keçenin Sarma İşlemi.	34
Şekil 32. Islak Keçe Tepme Makinesinde, Keçenin Pişirme İşlemi	35
Şekil 33. Tepme Makinesinden Çıkarılan Keçenin Düzeltme İşlemi	35
Şekil 34. Islak Keçe Tekniğine Uygun Yapılmış Nazarlık Çalışması	36
Şekil 35. Islak Keçe Tekniğine Uygun Yapılmış Şal ve Etek Çalışması.....	36
Şekil 36. Islak keçe Tekniğine Uygun Yapılmış Çanta	37
Şekil 37. Islak Keçe Sanatına Uygun Çalışılmış Şapka.....	37
Şekil 38. Islak Keçe Tekniğine Uygun Yapılmış Kedi Evi	38
Şekil 39. İğneli Keçe Tekniğinde Yapımında Kullanılan Malzemeler (Fırça, tekli ya da üçlü iğne, çoklu iğne.....	38
Şekil 40. Doğal Yünler ve Sentetik Yünler Kullanılarak İğneli Keçe İki Boyutlu Çalışma.	39
Şekil 41. Seyrek Dokunmuş Kumaş Üzerine Yapağı Yün ile İğneli Keçe çalışması	39
Şekil 42. Kumaş Üzerine Renkli Yünler Kullanılarak İğneli Keçe	40
Şekil 43. İğneli Keçe Kaftan Çalışması	40
Şekil 44. Islak Keçe Yapılmış Olan Tasarımın Üzerine İğneli Keçe Uygulanması ..	41
Şekil 45. Doğal Yapağı Yün Kullanılarak İğneli Keçeden Meyve Simgesi Çalışması	41
Şekil 46. Triko Şalın Üzerine Üç Boyutlu İğneli Keçe Uygulanması	42
Şekil 47. Tepme Keçe Üzerine İğneli Keçe Uygulanmış Dekoratif amaçlı Yastık Çalışması	42
Şekil 48. İğneli Keçe Tekniğine Uygun Pano Çalışması	43
Şekil 49. Islak Keçe Aplike Çanta Tasarım	43

Şekil 50. Islak Keçe Yapılmış Şalın Üzerine Yapağı Yün ile Aplike Uygulanmış Çalışma	44
Şekil 51. Doğal Tepme Keçelerin Aplike Halısı Olarak El ile Dikilmesi	44
Şekil 52. Islak Keçe Üzerine Aplike Tekniği Uygulanmış Tasarım	45
Şekil 53. Afyon Keçe Ustalarından Mustafa Arpaözü Atölyesinde (Keçeci Tekstil/Afyonkarahisar) Yaptığı Tepme Keçe Çalışması.....	46
Şekil 54. Yalvaçlı Keçe Ustası Gencer Kondal Atölye çalışması.....	46
Şekil 55. Afyonlu Keçe Ustalarından Yaşar Kocataş Atölyesinde Aplike Tepme Keçe Uygulaması.....	47
Şekil 56. Afyonlu Keçe Ustası Yaşar Kocataş.....	47
Şekil 57. Van Ulupamir Şenlikleri	51
Şekil 58. Kırgızistan Haritası	53
Şekil 59. Kırgızların Göçebe Yaşamları	55
Şekil 60. Kırgız Atları	56
Şekil 61. Kırgız Kalpakları	58
Şekil 62. Kırgız Geleneksel Çalgısı Komuz	59
Şekil 63. Geleneksel Kırgız Şırdak Halısı.....	60
Şekil 64. Şırdak Keçesi Bezeme Yapımı	62
Şekil 65. Desenli ve Desensiz Keçe Yapımı İçin Yün Renklerinin Seçimi.....	66
Şekil 66. Şırdak Halısı Diken Kadın.....	67
Şekil 67. Kırgız Şırdak Halısı Mozaikleme Tekniği.....	68
Şekil 68. Ala-kıyız Keçe'nin Bezek Yapım Aşamaları	69
Şekil 69. Şırdak Keçe Sanatında Aplike Uygulanmış Kırgız Çadırı	70
Şekil 70. Ala-kıyız Tekniğine Uygun Yapılmış Şapka ve Çantalar	70
Şekil 71. Açık Alanda Şırdak Keçe İp Yapım Aşamaları	71
Şekil 72. Şırdak Keçe Dikiminde Kullanılacak İp Yapım Aşamaları.....	72
Şekil 73. Şırdak Keçe Dikiminde Kullanılacak İpler.....	72
Şekil 74. Kırgız Şırdak Tekniğine Göre Yapılmış Minderler	73
Şekil 75. Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Tutacak Üzeri Makinayla Dikilmiş	73
Şekil 76. Şırdak Keçe Tekniğine Uygun Yapılmış Çanta 'Tuştuk'	74
Şekil 77. Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Çadır Kapısı Halısı	74

Şekil 78. Kırgız Şırdak Dikim Tekniği Uygun Halı	75
Şekil 79. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Minderler	75
Şekil 80. Geleneksel Kırgız Kalpağı Şırdak Motifi İşlemesi.....	76
Şekil 81. Şırdak Tekniği Uygulanarak Yapılmış Yuvarlak Puf Minder	76
Şekil 82. Kırgız Dokumalarında Koçboynuzu ve İnsan Motif i	77
Şekil 83. Kırgız Şırdak Motiflerinde Kullanılan 'Köökör'	77
Şekil 84. Geleneksel Kırgız Müzik Aleti "Komuz'un "Çantası	78
Şekil 85. Gümüş Yüzük Üzerine 'penç', 'karga tırnağı' ve İnsan Motifi	79
Şekil 86. Ön-(Bitmiş Ürünün Görünümü)-Arka	81
Şekil 87. Kalıp Çizim Aşaması	81
Şekil 88. Kalıp Çizim ve Makasla Kesim Aşaması	82
Şekil 89. Şırdak Keçe Desenlerin Oluşumu.....	82
Şekil 90. Tepme Keçeden Kesilen Desenlerin İç ve Dış Olarak Ayrım	83
Şekil 91. Şırdak Keçe Dikim Şeması	83
Şekil 92. Şırdak Keçe Dikim Aşaması.....	84
Şekil 93. Manas İnsan Motifi ve Koç Boynuzu Motifi Kullanılması	84
Şekil 94. Şırdak Keçe Halı Modeli Oluşumu.....	85
Şekil 95. Şırdak Keçe Halısı Oluşumu.....	86
Şekil 96. Şırdak Keçe Halısı Alt Zemin Keçesiyle Elde Makine Dişi Uygulama	86
Şekil 97. Geleneksel Şırdak Keçe Halısının Zemin Keçesiyle Elde Makine Dikiş Tekniğiyle Birleşimi (Şırdak Halının Arka Görünümü).....	87
Şekil 98. Geleneksel Kırgız Şırdak Halısının Makinede Kenar Dikişi.....	88
Şekil 99. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minder Model(1) ..	88
Şekil 100. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minder Model(3)	89
Şekil 101. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minder Model(4)	89
Şekil 102. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minderin Makasla Kesim İşlemi	90
Şekil 103. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minderin Dikiş İşlemi	90
Şekil 104. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minder Model (2)	91

Şekil 105. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Model 1 ve 2 Minderin Makinede Dikilmesi	91
Şekil 106. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Minder Model 3 Yapım Aşamaları.....	92
Şekil 107. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Minder Model 3 Desen Kalıp Hazırlama.....	92
Şekil 108. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Minder Model 3 Makasla Motif Kesim İşlemi Yapılması	93
Şekil 109. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Minder Model 3'ün Elde Dikim İşlemi.....	93
Şekil 110. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minder Model (4) Çizim ve Kesim Aşaması.....	94
Şekil 111. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minder Model (4) Dikiş Aşamaları	94
Şekil 112. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minder Model (4) Ayrıntısı	95
Şekil 113. Şırdak Keçe Çantası Ön-Arka Görüntüsü.....	95
Şekil 114. Şırdak Keçe Çantası Ön Kapak Altı ve Üstü Görüntüsü.....	96
Şekil 115. Şırdak Keçe Çanta Yapım Dikim Aşamaları	96
Şekil 116. Şırdak Keçe Çantasına İğneyle Aplike Tekniği Uygulama	97
Şekil 117. Şırdak Keçe Heybe Yapım Aşamaları	97
Şekil 118. Şırdak Keçe Heybe Lazer Kesim Tasarım.....	98
Şekil 119. Şırdak Keçe Heybe Yapımında Lazer Kesim İşlemi.	98
Şekil 120. Şırdak Keçe Heybe Yapımında Motif Dikiş İşlemi.....	99
Şekil 121. Şırdak Keçe Heybe Yapımında Motif Dikiş İşlemi.....	99
Şekil 122. Şırdak Keçe Heybe Kenar Ayrıntısı	99
Şekil 123. Şırdak Keçe Yelek Yapım Aşamaları	100
Şekil 124. Şırdak Keçe Yelek Lazer Kesim Lazer Kesim Tasarım.	100
Şekil 125. Şırdak Keçe Yelek Lazer Kesim Aşamaları	101
Şekil 126. Şırdak Keçe Yelek Arka-Ön	101
Şekil 127. Şırdak Keçe Yelek Yapım Aşamaları	102
Şekil 128. Şırdak Keçe Terlik Yapım Aşamaları.....	102

Şekil 129. Şırdak Keçe Terlik Kesimi ve Üzerine İğneli Keçe İşleme	103
Şekil 130. Şırdak Keçe Terlik Üst Dikiş ve Yan Dikiş Yapım Aşamaları	103
Şekil 131. Şırdak Keçe Kare Yastık Yapım Aşamaları	104
Şekil 132. Şırdak Keçe KarYastık Yapım Aşamaları	104
Şekil 133. Şırdak Keçe Kare Yastık Lazer Kesim Aşamaları.....	105
Şekil 134. Şırdak Keçe Kare Yastık Lazer Kesim Aşamaları.....	105
Şekil 135. Şırdak Keçe Kare Yastık Lazer Kesim Aşamaları.....	106
Şekil 136. Şırdak Keçe Kare Yastık Dikim Aşamaları	106
Şekil 137. Şırdak Keçe Şapka (Kalpak) Yapım Aşamaları	107
Şekil 138. Şırdak Keçe Şapka (Kalpak) Kesim Aşamaları	107
Şekil 139. Şırdak Keçe Şapka (Kalpak) Yapım Aşamaları	108
Şekil 140. Şırdak Keçe Sürahi Örtüsü Yapım Aşamaları	108
Şekil 141. Şırdak Keçe Sürahi Örtüsü Lazer Kesim Aşamaları	109
Şekil 142. Şırdak Keçe Sürahi Örtüsü Yapım Aşamaları	109
Şekil 143. Şırdak Keçe Tutacak Yapım Aşamaları Ön-Arka Görüntüsü.....	110
Şekil 144. Şırdak Keçe Tutacak Yapım Aşamaları.....	110
Şekil 145. Şırdak Keçe Tutacak Dikim Aşamaları	111
Şekil 146. Şırdak Keçe Tutacak Yapım Aşamaları.....	111
Şekil 147. Şırdak Keçe Silindir Yastık Dikey Görüntü	112
Şekil 148. Şırdak Keçe Silindir Yastık Yatay Görüntü	112
Şekil 149. Şırdak Keçe Silindir Yastık Yapım Aşamaları	113
Şekil 150. Şırdak Keçe Silindir Yastık Yapım Aşamaları	113
Şekil 151. Kırgız-Hun Minyatür Çadır Yapım Aşamaları (Ön),	114
Şekil 152. Kırgız-Hun Keçe Minyatür Çadır Yapım Aşamaları (Yan)	115
Şekil 153. Kırgız-Hun Keçe Minyatür Çadır Yapım Aşamaları (Arka)	115
Şekil 154. Şırdak Keçe Minyatür Çadır Yapım Aşamaları (Üst).....	116
Şekil 155. Şırdak Keçe Minyatür Çadır İskelet	116
Şekil 156. Şırdak Keçe Minyatür Çadır Kenar Motif İşlemesi.....	117
Şekil 157. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları..	117
Şekil 158. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Ayrıntısı	118
Şekil 159. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Lazer Kesim.....	118
Şekil 160. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları..	119

Şekil 161. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları..	119
Şekil 162. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları..	120
Şekil 163. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Lazer Kesim Aşamaları.....	120
Şekil 164. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Lazer Kesim Aşamaları.....	121
Şekil 165. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları..	121
Şekil 166. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları..	122
Şekil 167. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları..	122
Şekil 168. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları..	123
Şekil 169. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları..	123
Şekil 170. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları..	124
Şekil 171. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları..	124
Şekil 172. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Yapım Aşamaları.	125
Şekil 173. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Lazer Kesim Aşamaları.....	125
Şekil 174. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Lazer Kesim Aşamaları.....	126
Şekil 175. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Yapım Aşamaları	126
Şekil 176. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Yapım Aşamaları	127
Şekil 177. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Yapım Aşamaları	127
Şekil 178. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Yapım Aşamaları	128
Şekil 179. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Yapım Aşamaları	128
Şekil 180. Şırdak Keçe Motifli Aplike Kuş Motifli Pano Yapım Aşamaları	129
Şekil 181. Şırdak Aplike Kuş Motifli Pano Lazer Kesim Aşamaları	129
Şekil 182. Şırdak Keçe Motifli Aplike Kuş Motifli Pano Yapım Aşamaları	130
Şekil 183. Şırdak Keçe Motifli Aplike Kuş Motifli Pano Yapım Aşamaları	130
Şekil 184. Şırdak Keçe Motifli Aplike Kuş Motifli Pano Yapım Aşamaları	131
Şekil 185. Şırdak Keçe Motifli Aplike Kuş Motifli Pano Yapım Aşamaları	131
Şekil 186. Şırdak Keçe Motifli Aplike Kuş Motifli Pano Yapım Aşamaları	132
Şekil 187. Şırdak Keçe Kırgızistan Bayrağı Yapım Aşamaları.	132
Şekil 188. Şırdak Keçe Kırgızistan Bayrağı Lazer Kesim Aşamaları.	133

Şekil 189. Şırdak Keçe Kırgızistan Bayrağı Lazer Kesim Aşamaları	133
Şekil 190. Şırdak Keçe Kırgızistan Bayrağı Lazer Kesim Aşamaları	134
Şekil 191. Şırdak Keçe Kırgızistan Bayrağı Yapım Aşamaları.	134
Şekil 192. Şırdak Keçe Kırgızistan Bayrağı Lazer Kesim Aşamaları	135
Şekil 193. Şırdak Keçe Kırgızistan Bayrağı Yapım Aşamaları	135
Şekil 194. Çadır Kapılarına Süs ve Nazarlık Kuş Motifi.....	136
Şekil 195. Çadır Kapılarına Süs ve Nazarlık Kuş Motifi.....	136

ÖNSÖZ

Geleneksel Türk el sanatların da keçe, önemli ve köklü bir geçmişe sahiptir. Orta Asya'ya özgü yaşam biçiminin bir unsuru olarak gelişmiş ve batıya göç eden Türk boyları tarafından Anadolu'ya taşınmıştır.

Keçe; protein bazlı doğal yünün su, sabun ve basınç uygulaması ile atkısız ve çözülsüz bir şekilde yünün kaynaşmasından oluşan dokunmamış bir tür kumaştır.

Şırdak keçe sanatı; Orta Asya Ülkelerinde Kazakistan, Özbekistan ve en önemlisi günümüze kadar ulaşmasında etkin bir rol alan Kırgızlar tarafından özveriyle el sanatı olarak yapılmaktadır. Şırdak kelimesi Kırgızca'da 'Shyrdak' veya 'Syrmak' olarak tanımlanır. Mozaikleme (şırdak), ala-kiyiz, applike teknikleri uygulanmaktadır.

'Geleneksel Şırdak Keçe Tekniğı ve Uygulamaları' olarak belirlenmiş olan tez konumun araştırma aşamasında değerli görüş, bilgi ve deneyimleriyle sonsuz desteğini hissettiğim danışman hocam Sayın Doç. N. Rengin OYMAN'a, çalışmamın her aşamasında, aktardığı bilgilerden yararlandığım, Yalvaç'lı keçe zanaatkarlarından Gencil KONDAL'a, Afyon'lu keçe zanaatkarlarından Yaşar KOCATAŞ'a, Afyon'lu keçe zanaatkarlarından Mustafa Arpaözü'ne, çalışmanın alan araştırma safhasında aktardığı bilgilerden yararlandığım, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Öğretim Görevlisi Ülkü E. KÜÇÜKKURT'a, Kırgız keçeciliğı ile ilgili kaynakçalara ulaşmamda ve çevirilerinde yardımcı olan arkadaşlarım, Kalbü SULTANBEKOVA'YA ve Azis İSAEV'e, manevi desteğini gönülden hissettiğim Sayın Dr. Canan AYDIN'a bu zamana kadar maddi ve manevi desteğini hiçbir şekilde esirgemeyen aileme, sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Zuhal DEREBAŞO

ÖZET

GELENEKSEL ŞIRDAK KEÇE TEKNİĞİ VE UYGULAMALARI

Zuhal DEREBAŞO

Süleyman Demirel Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı,
Yüksek Lisans Tezi

Yıl:2016, Sayfa: 144

Danışman: Doç. N. Rengin OYMAN

Orta Asya'dan günümüze Şırdak keçeciliğinin tarihsel gelişimine ilişkin yayınlar incelendiğinde, bu alana yönelik bilgilerin yeterli düzeyde olmamasına karşın; kullanımına ait en eski yazılı belge Homeros'un 'İlyada' adlı eserindedir. Geçmişten günümüze kullanım alanları nedeniyle de keçe, her zaman günlük yaşamın bir parçası olarak varlığını sürdürmüştür. Tepme keçe çok önemli ve değerli bir el sanatıdır. Yarı göçebe hayatı yaşayan Kırgızlar tarafından geleneksel keçe yapımı eski çağlardan günümüze kadar özelliğini kaybetmeden devam etmiştir.

Kırgızistan'da çok özellikli yere sahip olan Şırdak tekniği ise; antik Pazırık keçeleriyle teknik ve estetik yönden benzerlik göstermektedir. Geleneksel Tepme keçe ürünleri desenli veya desensiz üretilmektedir. Keçe ürünleri genellikle desensiz üretilmekte ve daha sonra applike, mozaik, işleme vb. tekniklerle bezenmektedir.

Bu çalışmada geçmişten günümüze geleneksel Şırdak keçeciliğinin özellikle Türk kültürü içindeki yerinin ve öneminin belirlenmesi, Keçenin insan sağlığı açısından önemi düşünülerek günlük yaşam ürünlerinde, Şırdak keçeciliği uygulama tekniklerinin ve alanlarının araştırılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Keçe, Şırdak, Geleneksel, Türk Kültürü

ABSTRACT
**TRADITIONAL SHYRDAK FELT TECHNIQUE AND ITS
IMPLEMENTATION**

ZUHAL DEREBAŞO

Graduate Thesis of Traditional Turkish Handicrafts Department
Suleyman Demirel University,
Fine Arts Institute
Year: 2016, page: 144

Supervisor: Doç.N. Rengin OYMAN

Even when the publications of the historical development of the Shyrdak felt from the central Asia to the present day have been examined, the information about the Shyrdak felt is not sufficient. The oldest written document on the usage of the Shyrdak felt is seen in the Homer's Iliad. Due to its wide usage area, felt has always maintained its presence in everyday life. Wet Felt is a very important and valuable art of handcraft. By the Kyrgyz who live a semi-nomadic life, traditional felt making has continued to survive from ancient times to today without losing its properties.

As to the technique of Shyrdak which takes an important place in Kyrgyzstan; it shows similarities with the technical and aesthetic aspects of the ancient Pazyryk felt. Traditional Wet felt products are produced by means of patterned and patternless. Felt products are usually produced plain and then they are decorated with applique, mosaic, engraving and such related techniques.

This study aims to investigate the areas and the application techniques of the traditional Shyrdak felt to the daily living products, considering its advantages in terms of human health conditions especially determining its importance and position in Turkish culture from past to present.

Keywords: Felt, Shyrdak, Traditional, Turkish culture

GİRİŞ

Geleneksel el sanatları insanoğlunun doğumundan ölümüne kadar yaşadığı bölgenin doğa koşullarına göre ortaya çıkmıştır. Orta Asya'dan günümüze göçebe yaşam şekillerinden yerleşik hayata geçilmesiyle insanların ihtiyaçlarını karşılamak için ürünlerin üretildiği sonucuna varılmıştır. El sanatlarını dokumacılık, çömlükçilik, çinicilik, örücülük, işlemecilik, dericilik, Keçecilik vb. gibi sıralayabiliriz.

Keçecilik sanatını dünyanın her yerinde görebilmemiz mümkün değildir. İklimin soğuk olduğu bölgelerde insanların korunma ihtiyacından doğan Keçecilik, genelde hayvancılığın yaygın olduğu yerlerde gelişmiştir.

Orta Asya Türk toplumları yetiştirdikleri hayvanların etinden, sütünden ve yünlerinden faydalanarak ürettikleri tepme keçe ürünler göçebe yaşam biçiminin bir unsuru olarak gelişmiştir. Kullanılan tepme keçe tekniğinin ilk örnekleri Hun, Göktürk, Uygur, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk topluluklarında çadırdan halıya giyim kuşama, çobanlar tarafından giyilen kepeneklere ve keçeden çorap ve çizmelere kadar birçok alanda keçe ürünler kullanılmıştır.

Keçe; koyunyünü ve keçi kılının dokunmadan yalnızca su sabun ve ısı kullanılarak liflerin kaynaşmasıyla elde edilen atkısız ve çözümsüz sıkıştırılmış tekstil örneğidir.

'Geleneksel Şırdak Keçe Tekniği ve Uygulamaları' konusunda yapılmış olan araştırmalar ve incelemeler sonucunda Orta Asya Ülkeleri Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Moğolistan, Afganistan gibi ülkelerde de Şırdak keçe tekniği bulunduğu ortaya çıkmıştır. Günümüzde, en fazla Geleneksel Şırdak Keçe Tekniğini ve Uygulamalarını, geçmişten günümüze özelliğini bozmadan yaşatma ve geliştirme konusundaki çabaları ile keçe sanatı Kırgız devleti ve halkı için önemli bir yere sahiptir.

Araştırma da öncelikle; Geleneksel tepme keçenin tanımı, tarihçesi ve kullanım alanları, dokusuz yüzeylerin tanımı ve kapsamı, yün renklerinin ve desenlerin belirlenmesi, yünün keçe yapımı için ön işlemlerin atölye ortamında hazırlanması, keçe yapım teknikleri, uygulamaları, Afyon merkezde ve Isparta'nın Yalvaç

İlçesinde Şırdak tekniği ile keçe üretimlerine devam eden ustalara, Geleneksel Şırdak keçesinin tarihteki önemi ve özelliklerine yer verilmiştir.

İnsanlık tarihinin en eski sanatlarından biri kuşkusuz keçe sanatıdır. Kırgız kültüründe Şırdak keçe sanatının önemi ve yapım teknikleri, renk, desen, motif, bezeme özellikleri göz önünde bulundurularak, Geleneksel Şırdak keçe sanatının günlük yaşam ürünlerin 'de kullanım alanları ve sanatsal uygulamalar ile geçmişten günümüze Şırdak keçe sanatının özelliğini kaybetmeden modernize etmek amaçlanmıştır.

Bir milletin kültür varlıkları arasında önemli bir yere sahip olan el sanatları asırlar boyu toplumların sanat anlayışını ve yaşam tarzlarını aktarmada etkin bir rol oynamıştır (Ergenekon, 1999,s.1).

Şırdak keçe yapımında doğal yünler (beyaz, kahverengi, gri) ve renkli yünler (sarı, kırmızı, mavi, yeşil, mor, lacivert, pembe) su, sabun, sedir, keçe tepme makinesi, ip ve araştırmalar esnasında kullanılan yüksek çözünürlükte dijital fotoğraf makinası, yazıcı, bilgisayar, lazer kesim, fırça, çoklu iğne, ütü, dikiş makinesi, iğne ve yün ipler materyal olarak kullanılmıştır.

Araştırmada kaynak tarama, alan araştırması yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca, Kırgız Şırdak keçe tekniği ile ilgili uygulamalar yapılmıştır. İlk olarak Isparta Merkez, ilçesi Yalvaç ve Afyon ili Kültür Turizm Müdürlükleri ziyaret edilerek, ayrıca keçe ustalarıyla sözlü görüşmeler yapılarak Şırdak keçe tekniği hakkında bilgi alınmıştır. Kırgızistanlı olup Isparta'da yaşayan Üniversite öğrencilerden Kırgız keçe tekniği hakkında bilgiler alınmıştır.

Geleneksel Şırdak Keçe Tekniği ve Uygulamaları çok büyük sabır ve uzun zaman gerektirdiği için genellikle ihtiyaca göre veya satış amaçlı üretilmektedir.

I.BÖLÜM

I. GELENEKSEL TEPME KEÇENİN TANIMI, TARİHÇESİ, YAPIMI ve KULLANIM ALANLARI

1.1. Geleneksel Tepme Keçe'nin Tanımı ve Tarihçesi

1.1.1. Geleneksel Tepme Keçe'nin Tanımı

Geleneksel el sanatlarımız Orta Asya'dan günümüze köprülerin kurulabilmesine olanak sağlayan değerlerimizdendir. Türk el sanatları içinde önemli ve köklü bir geçmişe sahip keçe sanatı kültürel değerlerimizden ve geleneksel sanatlarımızdan birini oluşturmaktadır.

Kırsal alanlarda yaşayan halkın tarımla uğraşmadıkları boş vakitlerinde zamanlarını değerlendirmek için tepme keçe yapmaları, elde edilen ürünlerle ihtiyaçlarını karşılamaları veya ürünlerin pazarlanmasıyla gelir sağlamaları bireye, aileye ve ülke ekonomisine katkıda bulunan bir el sanatı örneği olup yüzyıllardan beri uğraşılan bir ata sanatıdır.

Keçenin bazı tanımları çeşitli araştırmacılara göre şöyledir;

Günümüzde el sanatları çerçevesinde (tepme keçe) veya sanayide (fabrikasyon) üretilen keçe; keratin yapılı deri ürünü hayvansal liflerin örtü hücrelerinin keçe, koyun, tavşan, deve, lama gibi memeli hayvanların yünleri ile tiftik keçisinin liflerinin PH, nem, ısı, basınç ve hareket etkisinde, birbirlerine çözülmeyecek şekilde kenetlenmesinden elde edilen yüzeyler olarak tanımlanır. Tepme keçelerin temel hammaddesi deri ürünü hayvansal lif grubunda yer alan yün lifidir. Lifin incelik, uzunluk, dayanıklılık gibi fiziksel niteliklerinden biri olan keçeleşme; merinos, kaba karışık yapağı, tiftik, deve yünü vb. gibi deri ürünü hayvansal yani keratin yapılı liflerde görülür. Bu özellik ipekte, bitkisel, madensel ve yapma (kimyasal) liflerde yoktur (Kaya, 1978:5, Aras, 1971:12).

Keçe, Tekstil Terimleri Sözlüğüne göre birinci tanımla, “Yün ve keçi kılı gibi hayvansal doğal elyafın, dış tabakasını oluşturan üst örtü hücrelerinin (pulların) belirli ısı, nem ve basınç altında, sıcak ve kaygan bir ortamda sürtünerek birbirine kenetlenmeyle oluşan dokusuz tekstil yüzeyi” ve ikinci tanımla, “Ağır bir dinkleme ve yıkama sonucu doku yapısı kaybolan ve yüzeyinde düzgün bir hav tabakası

oluşan, iki ya da daha çok katlı yünlü kumaş” olarak tanımlanmaktadır (Ergür, 2002:136).

Genel olarak balık pullarını andıran ve yünlerin hem birbirinden hem de diğer liflerden ayırılmasını kolaylaştıran örtü hücrelerinin şekilleri, dizilişleri, lif üzerindeki durumları birim yüzeydeki sayıları ve uzunlukları bazı farklılıklar gösterir (Bergen, 1963).

Keçeleşme; deri ürünü hayvansal liflerin örtü hücrelerinin birbirine çözülmeyecek bir şekilde kenetlenmesiyle oluşmaktadır.

Şekil 1. Koyun ve Keçi Yünü Kırkımı

Kaynak: <http://www.galeri.uludagsozluk.com/r/koyun/158755,20.10.2015>

Kaynak: <http://www.memleket.com.tr/kurucaйда-kirkim-17661yy.htm,20.10.2015>

Keçe sözlük anlamı olarak ansiklopedilerde Türk Dil Kurumu’na (TDK) göre ise “Yapağı veya keçi kılının dokunmadan yalnızca dürülüp, kuvvetlice bastırılması veya dövülmesiyle elde edilen; kepenek, çadır, çarık, külah, döşeme örgüsü yapımında kullanılan dokunmamış kaba kumaş” olarak tanımlanmaktadır. Keçe Kamusu Türk-i’de “neşe edilmeyerek yalnız dövmekle kaba yün, aba, tepilmiş yün” şeklinde ifade edilmiştir.

Keçe; tüyü kullanılabilen her hayvan kılından özel bir şekilde yapılabilen çok çeşitli kullanım alanına sahip olan bir el sanatı ürünü olduğunu ve bugün sadece, koyun ve kuzu yünleri ile tiftik keçisinin kıllarının su, sabun ve ısı yardımıyla oluşturulan alkali bir ortamda liflerinin birbirine geçmesi sureti ile elde edilen atkısız- çözümsüz sıkıştırılmış tekstil örneğidir (İlgin, 2011:13-15).

Şekil 2. Yün Kurutma ve Ayırma İşlemleri Yalvaç (Derebaşı, 2015).

Genellikle atölyelerde yörelere özgü keçe yapımında kaba karışık yapağı yün kullanılmaktadır. Yünün elle veya makinalarla atılarak, genellikle doğal yün renginin (beyaz, siyah ve kahverengi) zeminde kullanıldığı, bazı desenlerde ise sentetik boyalarla renklendirilen keçeler ile oluşturulduğu görülmektedir. Desenlerde çoğunlukla geometrik bezemelerle birlikte figürlü doğadan ve stilize bitkisel ve hayvansal üsluplu motifler de kullanılmaktadır.

“Kidhiz” keçe karşılığı olarak söylenen, en eski ve en yaygın bir Türk kültür değişidir. Bu söz, türlü Türk kültür çevrelerinde, Kidhiz, Kiz, Kiiz, Kiyiz şeklinde görülmektedir. Osmanlıcada keçe ile Farsça kökenli named sözcüğü kullanılmıştır. Keçe İngilizce Felt, Almanca Filz, Fransızca ise Feutre'dir. Fransızca kökenli fötr sözcüğü, dilimize keçeden yapılmış şapka olarak geçmiştir.

Farsça'da ise keçe, “Named”, keçeyi kullanana ise “Namedik”, keçeyi yapana ise “Libizen” denmektedir. Bunun için batı literatüründe bozkırda yasayan ve keçe kullanan insanlara “Nomadic” denilmektedir (Tavaslı, 1992).

İklimin soğuk olduğu bölgelerde insanların korunma ihtiyacından doğan keçecilik, genellikle hayvancılığın yaygın olduğu yerlerde gelişmiştir (Ögel, 1991: 175). Keçe soğuk havalarda ısıtıcı, sıcak havalarda da serinletici etkisinin olması özellikle saraylıların ancak aynı zamanda halkın da çok fazla önem verdiği bir ürün olmuştur. Aynı zamanda keçenin su geçirmezlik özelliği de vardır.

1.1.2. Geleneksel Tepme Keçe'nin Tarihçesi

Türkler, Orta Asya'da ve Anadolu'da kurdukları medeniyetler dolayısıyla büyük ve zengin bir kültür birikimine sahip olmuş ve bu birimi gittikleri her yere taşımışlardır. Bu durum, Anadolu'nun el sanatları hazineleri ile dolu olması ve anayurdun el sanatları ve kültür merkezi olarak tanınmasında önemli bir etken olmuştur. Bunun yanı sıra Anadolu'nun Asya'yı Avrupa'ya bağlayan bir köprü durumundaki coğrafi konumu ve buranın göç ve ticaret yolları üzerinde bulunması, bu bölgedeki el sanatları zenginliğinin de artmasında büyük etki sahibi olmuştur (Kahveci, 1998:387).

Şekil 3. Orta Asya'nın Dünya Üzerindeki Yeri

Kaynak: <http://www.denkbilgi.com/orta-asya-iklim-ozellikleri>(10.04.2015).

İlk olarak keçe sözcüğünün kullanılması Homeros'un İlyada da rastlanılırken ilk defa ne zaman ve nasıl yapıldığı, ne için kullanıldığı net olarak bilinmemektedir. “Eyi denenmiş ve deriden kenarlarla çevrelenmiş bir başlık (bu senin armağanındır Meriones) onun şakaklarını taçlandırdı, içi yumuşak yünlü idi, dibine keçe döşenmişti” sözleriyle destanda bahsedilen keçeden yapılmış başlığın Hitit kabartmalarında da sözü geçen soylu insanların ya da tanrıların kullandığı başlıklar olabileceği düşünülmektedir. Daha sonra bu tür keçe başlıkları Friglerde görülmektedir. M.Ö. III. Yüzyılda Pazırık Kurganı'ndan çok incelikli çalışılmış

keçeler çıkartılmış ve aslında bu yüzyıldan daha önce tarihte var olduğu belirlenmiştir (İlgin, 2011:16).

Köklü bir tarihi geçmişe sahip olan tepme keçe ile kaplanan yurt-çadır-topak ev ve yer yaygısı keçe çizme eyer örtüleri, eyer altına konan atın sırtını koruyan teğelti keçeler, Orta Asya Türk kültürlerinin karakteri olarak bilinmektedir (Soysaldı, 2008: 72).

Büyük Hun devletinin, Orta Asya kavimlerini ilk defa bir bayrak altında toplaması bakımından Türk kültür tarihi içerisinde büyük bir yeri ve önemi vardır. Aslında M.Ö. Birinci bin'de Kuzey Çin'de görülen ve Çin kaynaklarında Hiyon-nu adı ile tanınan Asya Hunları; atlı bozkır kültürü içerisinde, belirli bir anlayış, örf ve adetleri ile yaşayan, geniş orta bölgelerde Türkçe konuşan en eski Türk topluluklarından. Orta Asya Türklerinde, özellikle kırsal kesimlerde, gerek yaygı gerekse duvar örtüsü olarak renkli keçelerin bol miktarda kullanılması, Kaşgarlı dönemindeki geleneğin ve yaşayışın uzantısı olarak değerlendirilmektedir.

11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmud, keçe ile yere serilen, halı veya kilim gibi şeyleri birbirinden kesin olarak ayırmıştır. Ona göre kidhiz, “keçe”, kiviz, kiwiz ise, “halı ve kilim gibi yere serilen şeylerin” genel adı anlamına gelmektedir. Türklerde keçe, halı ve kilimden, açık olarak ayrılmaktadır. Çin kaynaklarında, Hunların ve Göktürklerin kullandıkları keçe çadırlı arabaları ‘çadırlarını keçeden yaparlar, göçer-evli bir hayat yaşarlar. Yazın serin kışın sıcak yerlere çekilirler’ cümlesiyle ifade edilirler (Ögel, 1985:149-151).

Hitit (Hititler, M.Ö 1750- 1200; Geç Hititler, M.Ö. 1200- 700) Kabartmalarında bulunan tanrıların soyluların başlıkları incelendiğinde Mesnevi sikkelerine benzediği görülmektedir. Hitit başlıklarının keçeden olduğu söylenebilir. Noin-Ula'da bulunan Pazırık kurganları tekstil tarihi açısından oldukça önemlidir. Keçelerde genellikle dağ keçisi, geyik, aslan gibi dağ motifleri yer almış; renkli keçeler kesilerek, keçeye veya deriye applike tekniği ile yapılandırılmış veya dikilmiştir (Gür, 2012).

Göktürklerde ise tepme keçe yaygılar (örtüler), kağanların tahta çıkış törenlerinde de kullanılmıştır. Kağanın kendisine tabi beyler tarafından bir keçe üzerinde havaya kaldırılması ve daha sonra güneşin döndüğü yönde dokuz kez,

otağın etrafında döndürülmesi geleneği vardır. Orhon bölgesinde yaşayan Göktürkler hakkında incelemeler yapan Borovka (1927)'nin keçelerde kullanılan bezemelerin bu döneme ait mezar taşları üzerinde işlendiğini tespit etmesi Türk keçecilik sanatı açısından önemli bir değerlendirme olarak kabul edilebilir. Uygur Devletinde (M.S.744-M.S.1355) kullanmayı sürdürdükleri keçeyi sanatlarına yansıtmışlar yaptıkları fresk ve minyatürlerde farklı keçe başlıklarla, Mevlevi sikkesi tarzında yüksek keçe başlık ve keçe yaygılara da yer vermişlerdir. Kullanılan başlık çeşitleri dini ve sosyal konumlarını açıklamıştır (Ergenekon, 1999:19).

Türklerin kullandığı çadırların üzeri aşamalar halinde keçelerle örtülmektedir. Çadırın kapı kısmında, bir keçe ya da halı ile kapatılmış bir giriş yeri bulunmakta, zemin, nakışlı keçe ve küçük halılarla kaplanmaktadır. Selçuklular çadırlar dışında giyim ve kuşamda, keçe çizme, çarık ve börk (baş giysisi) giydiklerini belirtmişlerdir. Tepme keçeden yapılan ve çoban giysisi olarak bilinen kepeneklere, soğuktan korunma amaçlı başlıklar eklenmiştir. (Çoruhlu, 2002:66) Osmanlı döneminde keçecilik önemini korumuş, bugün Anadolu'nun bazı yörelerinde uygulamalar ile devamı sağlanmış (Beğiç, 2013).

Orta Asya da Altayların, Anadolu da Türklerin “Yurt” diye isimlendirdikleri, “keregü”, “kerekü”, “yurt” veya Tatar tabiri ile “kibitka” adı verilen ve bir ahşap konstrüksiyondan meydana getirilen yuvarlak planlı karkasın üzerine kalın keçe örtülerle kaplanan bu çadırlar, eski dilde “ev” anlamına gelen yapılar, eski çağlardan beri Türklerin en kutsal barınağı olmuşlardır. Kazakistan ve Kırgızistan da, kara keçe ile örtülü yurt'a “Kara Üy”, beyaz keçe ile örtülü yurt'a ise “Ak Üy” ismi verilmektedir Hunlardan sonra kurulan Türk devletlerinden olan Göktürk ve Uygurlarda da Keçeciliğin dönem özellikleri ve bölgenin verdiği imkânlarla üretildiği dikkati çekmektedir. Tarihte keçeciliğin Türklere has bir sanat olduğunu keçenin yalıtım özellikleri ve Osmanlı için stratejik önemi vurgulanmış; Orduda kıyafet olarak kullanılmış, suyu soğuşu geçirmez, ses yalıtır, üzerine kıvılcım düşse bile kolay yanmaz, dövülerek su ve sabun yardımıyla yapıldığı için kolaylıkla kılıç kesmez. Osmanlıda orduda tepme keçeden yapılmış olan hamam çadırları hijyenik ve İslami yönden önemli bir özelliğe sahiptir (Onuk, 2005:20-21). Selçuklular XI. yüzyıldan itibaren Maveraü-n Nehir'deki ilk yurtlarından Ortadoğu'ya indiklerinde İç Asya'nın geleneklerini de beraberinde taşımışlardır (Diyarbakirli, 1972:36).

Uygurlar döneminde kullanılan tepme keçe tekniği ile desenlendirme, günümüzde sürdürülen desenlendirme tekniğidir. Selçuklular ve Beylikler döneminde keçe kullanımı sürmüştür. Selçuklu giysilerinde, eski Türk giyim kuşamının devamı olarak çorap çizme ve başlık olarak keçe kullanılmış, çeyizlerde keçe önemli bir yer tutmuştur.

Asya, Avrupa, Afrika kıtalarında yayılarak bir dünya imparatorluğu durumuna gelen Osmanlı döneminde; "farklı kültürlerin sentezinden oluşan, üstün bir sanat anlayışına ulaşılmış halen günümüzde tepme keçe sanatının yaşatılması için çalışmalar devam etmektedir.

1.1.2.1. Keçenin Tarihçesinde Kurganların Önemi

Güney Sibirya'da Altay'ın Altın dağları eteklerinde bulunan ve MÖ 3.ve 6. yüzyıl olarak tarihlenen bu kurganda Arkeolog Sergei Ivanovich Rudenko'nun keşfettiği MÖ 5. yüzyıla ait eserler İskitlerin İran, Hindistan ve Çin ile güçlü ticaret bağlantıları olduğunu sergilemektedir Bu kurgan ayrıca buzlar içinde kaldığından binlerce yıl bozulmadan kalabilmiş insan ve hayvan ölüleri bulunmuştur. Leningrad Hermitage müzesinde yer alan eserler arasında, halı dışında kumaş, renkli keçe, applike örtüler, hayvan ve bitki desenli tekstil ürünleri vardır. Kurgandaki atların bazılarında maske vardır. Eyer takımları ve atların kulaklarında Ön-Türk boy damgaları ve keçe üzerine ince ve renkli deriler yapıştırmak suretiyle süslenen bir grup tekstil işleri tamamıyla orijinal Hun üslubunu yansıtmaktadır. Pazırık kurganları deniz seviyesinden 1600 m yükseklikteki Büyük Ulugan vadisinde yer alan Çulışman Irmağı ile Başkauş Irmağı arasında bulunmuştur (Aslanapa, 1972:5).

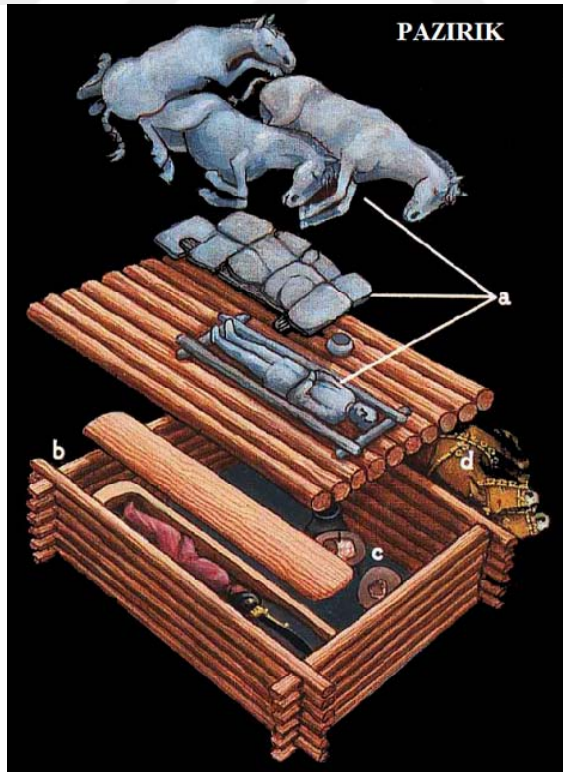
Kurganlar bozkır hayatının nasıl bir hiyerarşik düzlem içinde geliştiğini bize en iyi şekilde gösteren maddi ve manevi eserlerdir. Bu yapıtlar bozkır yaşamını tanımamızda birinci el kaynak olanağı sunması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Kurganların inşası, bozkır insanının dinsel yapısını yakından ilgilendiren ve bu yapının gereği olarak yaşadıkları dünyaya yaşayacakları dünya için bıraktıkları maddi ve manevi yapılar olarak değerlendirmek daha doğru bir durum arz etmektedir. "Kurgan " öz Türkçe ölüp 'korigan'dan gelmektedir. Ölüleri koruyan özellikleri nedeniyle bu ad verilmiş olmalıdır. Kurgan kelimesi anlam bakımından iki

farklı yaşamı korumayı ihtiva etmesi bakımından önemlidir. Korugan kelimesi Türkçe de hem şehirleri çevreleyen sur ya da koruma duvarı hem de ruhun ebedi bekleyişte bozulmadan korunacağı bir mekânının ismiyle özdeş tutulmuştur (Belli, 2002:927-931).

Eski Türklerde, insan kurbanının âdet halinde mevcut olduğunu şüpheye düşürecek birçok husus öne sürülmüştür. Bu hususların başında, Asya Hunları'na ait kayıtların açık olmayışı ve ölüyü akrabalarının nasıl takip ettiklerinin Çince metinlerde iyi açıklanmamış, sadece yorumlanmış olması gelmektedir. İnsan kurban etmenin aslında, bozkır kültürünün değil, ziraat kültürünün belirtisi olup; yer, toprak ve bereket tanrılarıyla ilgili olması da diğer bir husustur. Bu nedenler dikkate alınarak, Türklerde insan kurbanı âdetinin mevcut olmadığı, hatta bazı yerlerde Türkler tarafından bu âdetin yasaklandığı belirtilmiştir (Kafesoğlu, 1980:52-55).

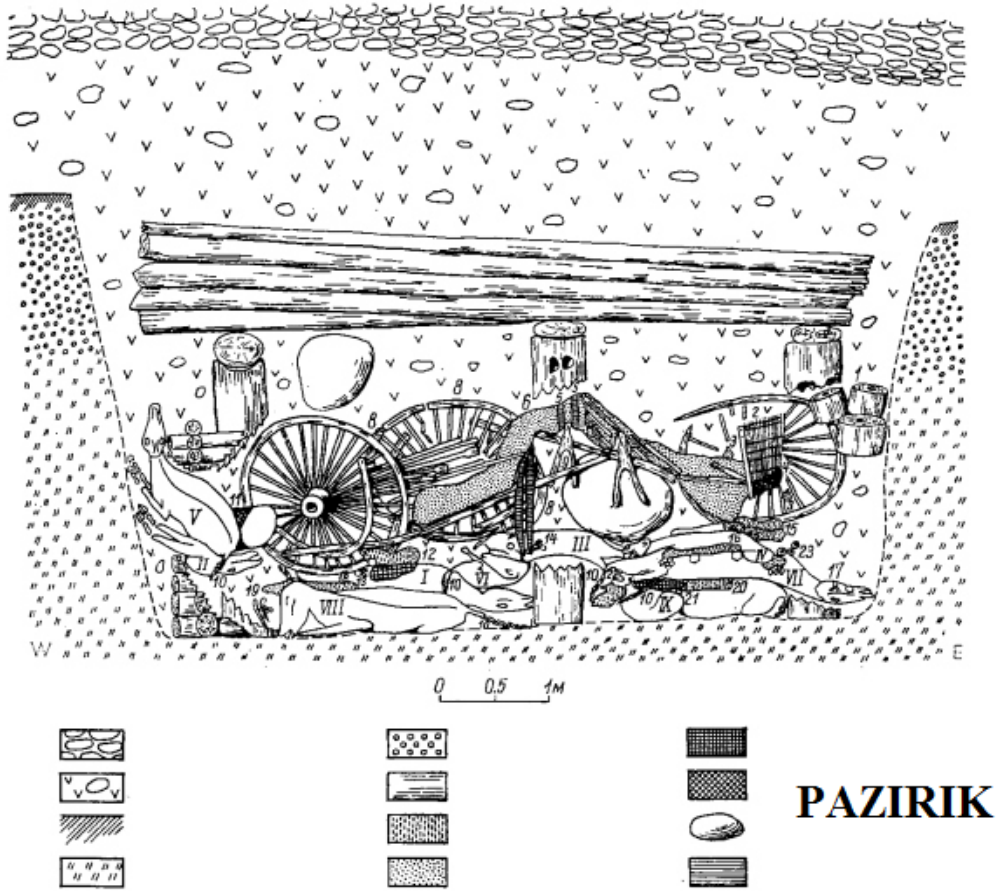
İnsanın Tanrıya kurban edilmesi yanında Hunlarda, öte hayatta ölen kişiye hizmet etmesi için yüzlerce kişinin kurban edilerek, ölüyle beraber gömüldüğü öne sürülmüştür (Kalaycı Durdu ve Durdu, 1998:69).

Şekil 4. Pazyryk Kurganı Oluşumu

Kaynak:[http://semrabayraktar.blogspot.com/\(22.05.2014\)](http://semrabayraktar.blogspot.com/(22.05.2014)).

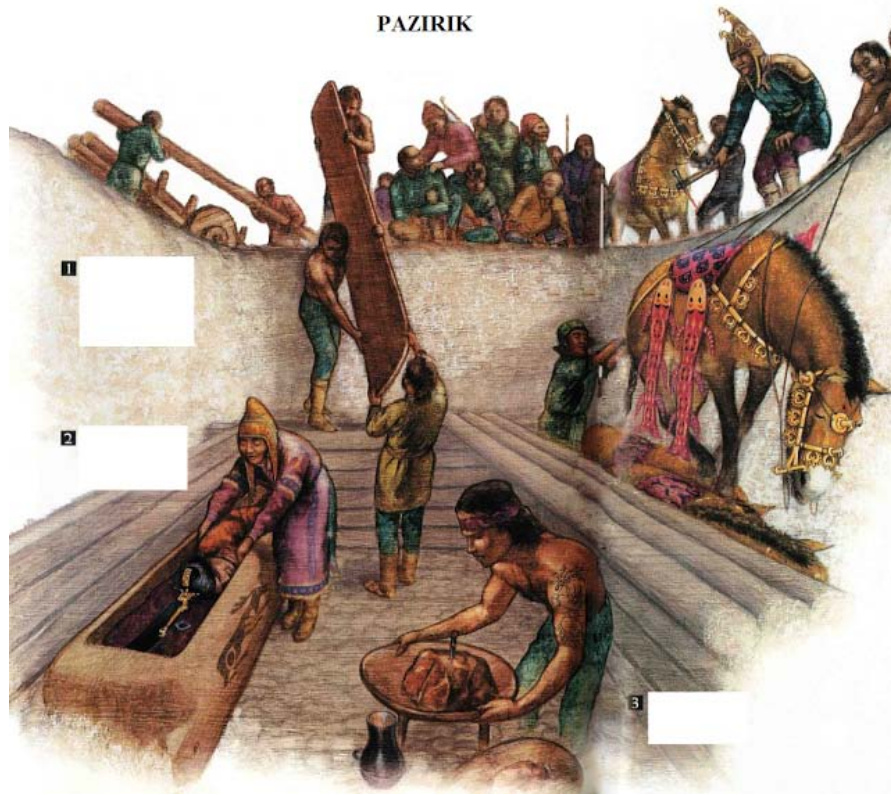
Ölen ile başka kişileri de öldürüp gömmek, Altay toplumlarında sürekli bir gelenek olarak tespit edilmiştir. Gmelin, hizmetkârların ölüye diğer dünyada da hizmetini devam ettirmeleri için yakıldığını görmüştür. Ayrıca inanca göre, hizmetkârların öldürülmesi, efendilerinin ölümünü ve yeniden doğuşlarını kolaylaştırmaktadır. İskitlerin hükümdarları için yapılan defin törenlerinin çok kanlı olduğu rivayet edilmektedir. Makdisî, Kırgızların ölen kişiyi esirleri ve hizmetkârları ile gömdüklerini aktarmaktadır (Roux, 1999:117-228).

Şekil 4.a. Pazırık Kurganı

Kaynak:[http://semrabayraktar.blogspot.com/\(22.05.2014\)](http://semrabayraktar.blogspot.com/(22.05.2014)).

Yanisey'deki Kırgız toplumunda, karısının ölüyle gömülmediği görülmektedir. Aynı şey çok sayıdaki öteki Altay toplumlarında da geçerlidir. Kadının erkeğini, mezarda takip etmeye mahkûm eden kaderle ilgili inanç uzun süre devam etmiştir. Pazırık kurganlarında çıkarılan kalıntılardan yola çıkılarak açık bir şekilde kanıtlandığı üzere, Altay-öncesi dönemde bu âdete titizlikle riayet edilmiştir.

Şekil 5. Pazırık Kurganı Resimsel Anlatımı

Kaynak:[http://semrabayraktar.blogspot.com/\(22.05.2014\)](http://semrabayraktar.blogspot.com/(22.05.2014)).

10. yüzyılda, Hazar denizi kıyılarındaki kavimlerde bir erkek ölünce, eşi kendisi ile birlikte yakılmakta, ancak önce ölen kadın ise kocası aynı akıbete uğramamaktadır. Bu gelenek son zamanlara kadar, Sibiry'a'nın gelişmemiş bölgelerinde geçerliliğini sürdürmüştür. Hâlbuki bozkırlarda kısa bir süre sonra ölenin eşini veya eşlerini muhafaza etme olanağı verilmekle birlikte, başka bir yöntem bulunmuştur: Bu, dul kadınların, ailenin bir üyesine eş olarak verilmesi yöntemidir. Eski Orta Asya halkları, kişinin ölümden sonra hayatını sürdürebilmesi için, ruhunun ikamet ettiği kemiklerinin muhafaza edilmesi gerektiği inancını taşımıştır (Roux, 1999:126-260).

Hayvanların kurban edilmesi, öte dünyada ölüye yol gösterici olması, ölen kişinin sürülere ve binek hayvanına sahip olması amacına dayanmaktadır. Kimi toplumlar atı öldürmeden, kuyruğunu keserek mezara koymuş ve atı serbest bırakmışlardır.

Kimileri ise, atın kesilen kuyruğunu mezara koymuş, “baydara” denilen içi doldurulmuş atı mezarın üzerine dikmişlerdir. At kurbanı ve ölü ile defnedilmesi, atın ölüm-ötesi hayatta tekrar canlanıp, adanmış oldukları şahsa yararlı olacakları inancıyla yapılmıştır (Esin, 1978:22-26).

Korunma unsuru kurganların inşa edilmesinin birincil nedenini teşkil etmektedir. Kurganların iç tasarımında yaşadıkları çadırları model alınmaları bu yaklaşımı açıkça ortaya koymaktadır. Kurganların yapılması büyük bir külfet olarak görülse de bu yapılar bir inancı sembolize ettiklerinden bozkır insanı olarak ibadetin getirisi olarak görülmekteydi.

Defin işlemi sırasında herkes mezarın üzerine toprak atar ve en yüksek tümseği yapmak için birbirleriyle yarış derecesine bu ibadetlerini gerçekleştirirdi. Kurganlar bu bakımdan kutsalı korumaya ve korunmaya ihtiyacı vardı. Kurgan, ismini de buradan almaktaydı. Kurgan sahibi olan kavim ya da devlet otoritesini kaybeder kaybetmez, gömü sırasında neler bırakıldığını bilen diğer kavimler, tarafından soyulmuştur (İnan, 1998).

1.1.2.2. Kurganların Genel Yapısı ve Özellikleri

Mezar, Türkler’ in kutsal saydıkları yerlerden en önemlisidir. Eski Türklerde bir anlamda mezar, ölünün ebedî evi olarak geçmektedir. Kür kelimesi, Altay dillerinde mezar tanımlaması için en fazla kullanılan kelimelerden biri olmuştur. Kır, gör kelimeleri, Osmanlıcada da mezar kelimesi yerine kullanılmıştır. Kuşkusuz bu kelime, Kırgızların değiştirmeden almış oldukları aslı Farsça olan bir kelimedir (Roux, 1999:294-295).

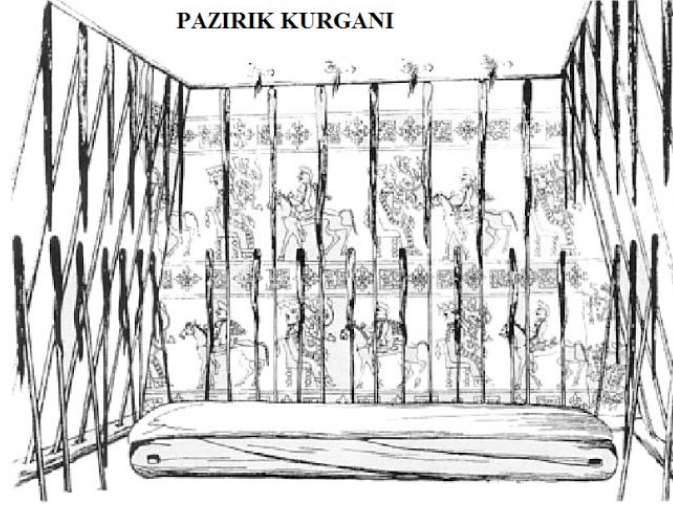
Eski Türklerin ölümden sonra yaşamın devamına olan inançları, onların mezar yapımına son derece önem vermelerini beraberinde getirmiştir. Ölen kişinin maddî durumuna ve sosyal rolüne bağlı olarak, kimilerine anıt niteliğinde mezarlar yapmışlardır. Bu tür mezarlara kurgan adı verilmektedir. Kurganlarda yer alan resimler ve yazılar, ölen kişinin kahramanlıklarının gelecek nesiller tarafından daha iyi algılanmasını sağlamaktadır. Manas Destanında bununla ilgili şu örnek görülmektedir. Kanıkey Hatun, oğlu Semetey’in büyüüp alp olduğu zaman, babasının gösterdiği kahramanlıkları görmesi için türbenin her tarafına Manas’ın yaptığı meydan savaşlarını resmettirmiştir.

Türkler, mezarlarına “bark” dedikleri küçük bir ev yapmaya özen göstermişlerdir. Göktürk kağanları ve özellikle Kül Tigin için yapılan “barklar”, taştan yapılmış ve oymalarla süslenmiş, üzerine yazılar yazılmıştır. Bu evin içinde ayrıca Tanrı’ya sunulan kurbanlar için bir sunak yeri yapılmış ve ölünün bir resmi ile heykeli burada saklanmıştır Mezarın üzerine oda yapma usulü, Anadolu’da da görülür (Ögel, 2001:762).

Sibirya’da Baykal Gölü çevresindeki topraklarda, M.Ö. 9.-4. yüzyıllara ait olduğu bilinen gömme yerleri, dünya tarihinde ‘kaplamalı mezarlar’ kültürü olarak adlandırılmış ve insanlığın manevî hazinesindeki yerini almıştır. Hun halkının kültürel uzantılarının ve tarihi göç yollarının parlak kanıtları bu kültürde ortaya çıkmıştır. İç Asya, Kuzey Çin, Altay, Orta Asya bu kültürün yayılma alanlarıdır. Kaplamalı mezarlar, mükemmel bir şekilde işlenmiştir. Özellikle ‘geyik kaplamalar’ denen ve soylar topluluğunun önemli kişilerinin gömüldüğü bu mezarlar birer sanat eseri sayılmaktadır (Tram-Semen, 2007:49).

M.Ö. 4.-3. yüzyıllara tarihlenen Hun kurganlarında mezar odalarına rastlanmıştır. Mezar odalarının güneyindeki küçük odacığa başı doğuya çevrilmiş ceset yerleştirilmiştir. Odaların döşemeleri, duvarları ve tavanı keçelerle, halılarla kaplanmıştır. Mezar sahibinin atları, mezar odasının dışına gömülmüştür. Çoğunlukla mumyalanmış vücutlarına hayali yaratıkların dövmelerinin yapıldığı cesetlerin yanlarında eşleri de bulunmaktadır (Yücel, 2000: 32-33).

Eski Türklerde tek parça bir sütun taş üzerine, ölenin hayatta iken yaptıklarının yazılması ya da resmedilmesi âdetti. Bu taş “mengü taş” demişlerdir. Mengü taşlar özellikle hakan soyu mensuplarının mezar külliyelerinde görülmüştür. Bu taşlarda, destan üslubunda alpın hayatını anlatan kaya resimleri bulunmaktadır. Ancak sanatkâr bulunmaz ise, taşların üstünde silah ve mertebe alametleri gözükmektedir (Esin, 1997: 6). Eski zamanlarda Uygurlar, mezarların yanına ölen kişinin özgeçmişini anlatan, üzerinde oyma yazıların bulunduğu mengü taşlar dikerlermiş (Kalaycı Durdu ve Durdu, 1998: 69).

Şekil 6. Mezar Duvar Süslemeleri

Kaynak:[http://semrabayraktar.blogspot.com/\(22.05.2014\)](http://semrabayraktar.blogspot.com/(22.05.2014)).

Mezar üzerine canlı bir ağaç dikme kimi yerlerde gelenek haline gelmiştir. Bu geleneğin bozkırlarda ve yüksek yaylalarda görülen çok eski bir gelenek olduğu düşünülmektedir. Bazı mezar taşları üzerinde, çoğunlukla yedi dallı hayat ağacı tasvirleri görülmektedir. Etnograflar tarafından iyi bilinen hayat ağacı sembolünün yedi dallı olması göğün katları inancıyla alâkalıdır (Roux, 1999:305-306) .

Orta Asya Türklerinin cenaze törenleriyle ilgili en eski kayıtlar olan Çin kaynaklarına göre; Hunlar ölenleri uzakça bir yere götürürler ve toprağa gömdükten sonra mezarının yeri belli olmasın diye üzerinden atlarla geçerlermiş (Candan, 2006: 431). Mezarın gizlenmesinin en önemli nedenlerinden biri, mezara saldırılmasının bir hakaret sayılması ve buna ölen kişinin maruz kalmamasını sağlamaktır. Eski Türk geleneklerinde ölen kişinin mezar yerinin belli olmayışının bir başka nedeni, ruhsal varlıkla fiziksel bedenin irtibatının bir an önce kesilmesi isteğidir. Çünkü fizik beden ne kadar çok bu dünyadaki yerinden uzak olursa, ruhun uzaklaşması da o kadar kolay olacaktır (Candan, 2006:432).

Türkler ölülerini genelde değerli mallarıyla gömmüşlerdir. Bu, mezar hırsızları için bir fırsat olmuştur. Mezarların gizlenmesi ya da gizli yerlerde mezar yapımının nedenlerinden biri de budur Tarihi kaynaklarda 1. ve 2. Balkan Seferi'nin nedenlerinden biri olarak, Hun büyüklerinin mezarlarının soyulması gösterilmektedir.

Mezarların gizlenmesinde inançların da etkisi bulunmaktadır. Kimi yerlerde mezarların içinde bir servet yattığının bilinmesine karşın, mezarlara karşı duyulan korku nedeniyle, mezarlıklara girmekten dahi korkulmuştur. Bu toplumda ata ruhlarına karşı duyulan korku ön plandadır. Ancak çoğu Türk toplumunda mezarlıkların dilek yerleri olarak kabul edildiği, mezarlık ziyaretlerinin toplumca önemsendiği, hatta Eski Türklerin mezarlıklarda ölülerine kurban kestikleri ve mezarlıkların birer bayram yeri haline geldiği bilinmektedir (Roux, 1999:102-103).

Arkeolojik araştırmalar sonucunda pek çok eski mezarda, cesedin yanına çeşitli araç-gereç konulduğu görülmüştür. Bu uygulama, ölen insanın tekrar dirileceğini ve ruhu vücuda dönünce bu malzemeleri tekrar kullanacağına inanılan animist bir düşünceyi yansıtmaktadır (Rahman, 1996:142-143). Mezarlarda bulunan nesnelere varlığı, ölümden sonraki kişisel hayat inancını göstermekle birlikte, ölen kişinin yaptığı işe öteki dünyada da devam edeceğine kesinlikle inanıldığını kanıtlar (Eliade, 2003c:24). M.Ö. 9.-4. yüzyıllara ait olduğu bilinen, Sibiryada Baykal gölünün topraklarındaki gömme yerleri Hun halkının kültürel uzantılarının ve tarihi göç yollarının parlak kanıtları olarak kabul edilmiştir. Bu bölgedeki kaplamalı mezarlarda bulunan el aletleri ve çeşitli keçe ürünler, keçeden eğerler, at koşumları, halı, vb. gibi eşyalar, çok gelişmiş bir kültürün tablosunu ortaya koymuştur (Tram-Semen, 2007:48-49).

1.1.2.3. Kurganlardan Çıkarılan Keçe Ürünler

1924'te, Güney Sibiryada Altay Dağları eteklerindeki Pazırık'ta, M.Ö. 3-6. yüzyıllara tarihlendirilen Hun kurganlarında, binlerce yıldan beri bozulmamış insan ve hayvan cesetleri ile halı, kumaş, keçe üzerine applike örtü parçaları ve çeşitli eşyalar bulunmuştur. Bu buluntuların günümüze dek bozulmadan ulaşabilmesinin nedeni, mezarların içine kar sularının dolması ve buzlanmalarıdır. Ancak tabiatla az zarar gören bu mezarlar, mezar soyucuları tarafından tahribata uğratılmış ve eşyaların büyük çoğunluğu çalınmış veya zarar görmüştür. Bu nedenle de mezarlarla ilgili kesin tarihlendirmelerin yapılması güçleşmiştir. Ne var ki, bu soyuncular mezarlardaki atlara dokunamamışlardır. Kurganlardaki Hun yaşamını tanıtan bulgular arasında at koşum takımlarının, küçük heykellerin ve kemerlerin ayrı bir önemi vardır. Bunlar arasında atların başlıklarına, keçe eyer takımlarına takılmış,

ağaçtan yapılmış insan başlarını andıran süsler son derece dikkat çekicidir. Kurganlardaki dokumaların, göçebe çadır sanatını süsleyen ve kolay taşınabilecek biçimde oluşları da hemen fark edilmektedir. Ayrıca taştan, pişmiş topraktan, madenden ve kemikten yapılmış eşyalar kurganlarda çok sayıda bulunmuştur (Yücel, 2000:32-34).

Pazırık'ta bulunan en değerli eşyalar tekstil eşyalarıdır. Burada bulunan halılar, dünyanın en eski halılarından ve şaşırtıcı bir kaliteye ve güzelliğe sahiptirler. Bu halıların üzerine işlenmiş motifler belli bir yerden getirilmiş örnekler değil, aksine çok yaygın bir geleneğin üretimleridir (Roux, 2001:93-94). Pazarık 2'de, ipekler, kürkler, keçeler, müzik aletleri, aynalar, giysiler bulunmuştur; Pazarık 4'te ise, İran'dan ve özellikle Çin'den getirilmiş nesnelere bulunmuştur (Roux, 1999: 290).

1865'te Altay yöresindeki Berel bozkırındaki kurganlarda kürk ve ipek parçaları, keçe üzerinde birbirini izleyen kaplan, pars, yaban domuzu figürlerinin yer aldığı bir lahit bulunmuştur. Selenga nehrinin Baykal gölü ile birleştiği yerin yakınındaki Noin-Üla'da bulunan 212 kurgandaki gümüş levhalarda hayvan figürlerine geniş yer verilmiştir. Üçayaklı masalar, ağaçtan yapılmış çeşitli eşyalar, tunç kulplu kazanlar, seramikler, cam boncuklar, çubuklar, aynalar, araba tekerlekleri, keçe çadırları ve keçeden yapılmış süs eşyaları da yine bu kurganlarda bulunmuştur (Yücel, 2000:20, 39, 96). Türk sanatı arkeoloji bakımından önemli materyallerin ortaya çıkarıldığı Pazarık kurganlarının keşfi 1924 yılında gerçekleşmiştir. 1947 ve 1948 yıllarında S.I.Rudenko'nun açtığı Pazarık kurganlarındaki kalıntılarda, renk renk keçe ve derilerle süslü eyer örtülerinde İskit sanatı etkileri görülmektedir (Başkan, 2002:55-110).

Orta Asya'da Pazarık, Noin Ula, Şibe, Katanda, Başadar, Esik ve Batı Moğolistan Kurganlarından çıkan eserler Türk Sanat Tarihinin başlangıcına ışık tutmaktadır. Kozloff'un 1923-1926 yıllarında açtığı I. yüzyıla ait Noin Ula Kurganlarından gelişmiş tepme keçe eyerler çıkmıştır. Pazarık kurganları ilk defa S.I.Rudenko ve M.P.Gryaznov tarafından 1929'da açılmıştır. 1947-1948 yıllarında Rudenko diğer Pazarık kurganlarına ulaşmıştır. M.Ö. 3- M.Ö. 5. Yüzyıla tarihlenen Hun Tiginleri'ne (Prenslerine) ait bu kurganlarda yapılan kazılarda halı, kilim, dört

tekerlekli araba, ahşap ürünler ve çok sayıda tepme keçe eşyalar bulunmuştur. Kurganların tavanlarını örten oturtma (aplike) tekniği ile bezenmiş büyük boyutlu keçeler, eyer örtüleri, kuğu betimlemeleri v.b. keçeler dondukları için, günümüze bozulmadan ulaşmışlardır (Yalçınkaya, 2009:7).

Kurganlardan çıkarılan keçelerin teknik ve desen yönünden çok gelişmiş tepme keçe örnekleri olması, bu sanatın Türklerde çok eski bir geçmişi olduğunu anlatmaktadır. Kurganlardan çıkarılan ilk keçe örnekleri Petersburg Hermitaj Müzesi'ndedir.

Şekil 7. 1. Pazırık Kurganından Çıkarılan Tepme Keçe Eyer Örtüsünün Yandan Görünüşü (Ergenekon, 1999).

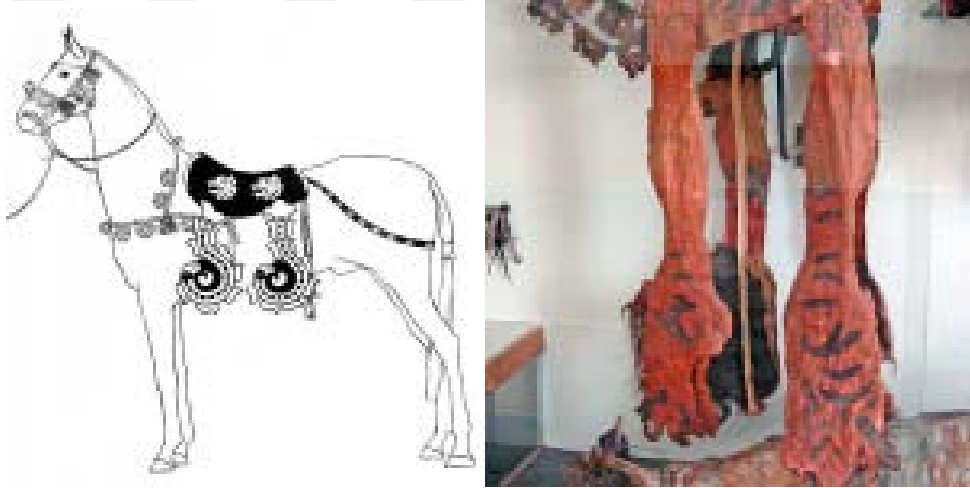
Kaynak :<http://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage> (15.10.2015).

120 cm uzunluk ve 60 cm genişlikte olan ince kırmızı keçeden yapılmış eyer örtüsünden kenarları, deri şeritlerle süslenmiştir. İki tarafına simetrik olarak yerleştirilmiş, kanatlı bir grifonun dağkeçisine saldırışını gösteren kompozisyon işlenmiştir. Örtünün iki tarafında üçer adet koçbaşı şeklinde sarkıtlar bulunmaktadır. Bu sarkıtlarda sarı üzerine mavi, kırmızı renkli keçelerden applike süslemeler yapılmış, etrafı mavi renkli kürk ve boyanmış al renkli at kılından saçaklarla çevrilmiş olduğu görülmektedir (İlgın, 2011:15).

Şekil 8. Altay Başadar Kurganından Çıkarılan Tepme Keçe Eyer Örtüsü

Kaynak :<http://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage>(15.10.2015).

Şekil 9. Keçeden Koşum Atı ve Dizginleri/ Pazırık Altay Kurganı M.Ö. 252-238)

(Çoruhlu, 2007).

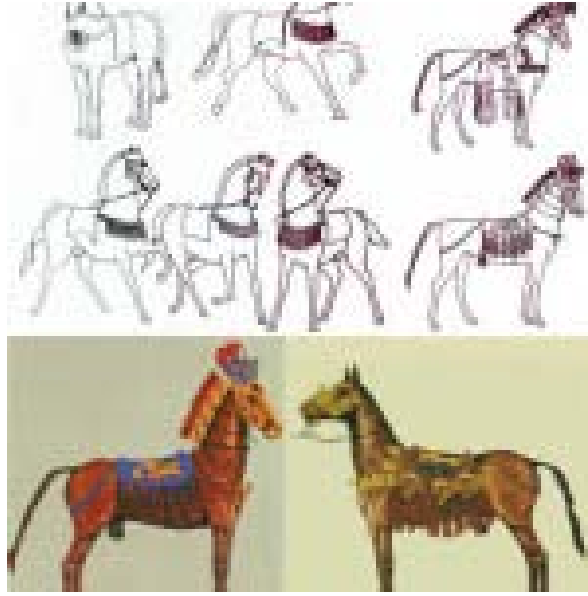
Şekil 10. Keçe Çocuk Önlüğü (Yalçınkaya, 2009).

Yedinci Pazırık Kurganında M.Ö.5.Yüzyılda bulunan tepme keçeden yapılmış bitkisel motifler işlenmiş çocuk önlüğü keçeden.

Şekil 11. Eyer Keçesi Kaplamaları(Pazırık Altay Kurgam M.Ö. 252-238)

Kaynak:<http://galeri.genelturktarihi.net/>(23.05.2014)

Şekil 12. Eyer Keçesi Kaplamaları(Pazırık-5 Altay Kurganı M.Ö. 252-238)

Şekil 13. Keçe Halı Motifleri (Pazırık-5 Altay Kurganı M.Ö. 252-238)

Şekil 14. Pazırık Kurganlarından Çıkarılan Keçe Üzerine Aplike Duvar Örtüsü.

Kaynak:<http://galeri.genelturktarihi.net/>(30.05.2014).

Pazırık kurganlarından çıkarılan 218x68 cm boyutlarındaki keçe eyer’de applike tekniği uygulanmış ‘kaplumbağa kabuğu’ adı verilen desen yer almaktadır (Ergenekon, 1999:15).

Şekil 15. Keçeden Eyer Örtüsü (Pazırık-5 Altay Kurganı M.Ö. 252-238)

Kaynak:<http://galeri.genelturktarihi.net/>(30.05.2014).

Şekil 16. Keçeden Su Matarası (Pazırık-5 Altay Kurganı M.Ö. 252-238)

Kaynak:<http://galeri.genelturktarihi.net/>(30.05.2014).

Şekil 17. Fantastik Bir Kuşun Tasvir Edildiği Keçe Üzerine Aplike Yapılmış Bir Halı ya da Duvar Örtüsü (Pazırık-5 Altay Kurganı M.Ö. 252-238).

Kaynak :<http://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage>(15.10.2015).

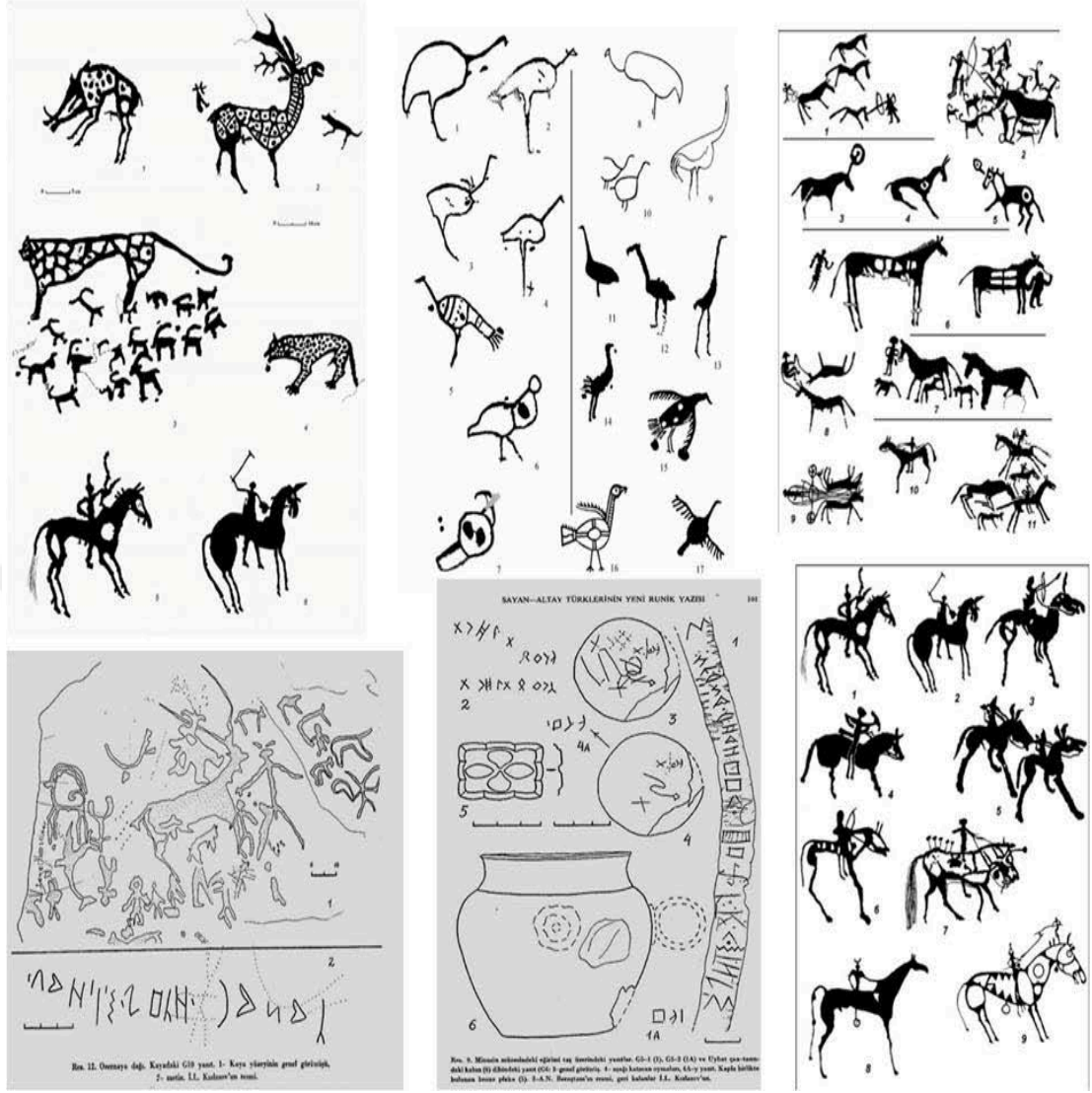
Pazırık Kurganında bulunan dikdörtgen şeklindeki keçe eyer örtüde, farkı bir bezeme türü görülmektedir. Motifler, beyaz zemin üzerinde belli bir düzene göre sıralanmış, örtünün bordürü ise yeşil renkli kontürle zeminden ayrılarak, bezemelerle süslenmiş (Ergenekon, 1999:13).

Şekil 18. Pazırık Kurganından Çıkarılan Kırmızı Renk Polonya Kermesi ile Boyanmış Keçe Örneği (Karadağ, 2007: 95).

Polonya kemesi (*Porphyrophora polonica*) ve kökboya ile kırmızı renge boyanmış keçe sanatının applike tekniği ile yapılmış en erken örneklerinden biridir. Polonya kermesi *Scierthus Perennis* L. bitkisinin köklerinde parazit olarak yaşar. Doğu Almanya'dan Ukrayna'ya kadar olan bölgede endemik olarak bulunur. Böceğin dişleri boyar madde içerir. Kurutularak öğütülmüş böcek, mordanlı boyama yöntemiyle boyanır (Karadağ, 2007:8-94).

Pazırık kurganında duvarlarda keçeden yapılmış dokumalar, geyik kılından doldurulmuş keçe minderler şeklinde eyerler beyaz keçe ve deri malzemenen yapılmış bir at başlığı, kurganında ölünün üzerine iki kat keçeden yapılmış pantolon kalıntılarına da rastlanmıştır. Keçe ile örtülü at cesetleri ile birlikte tahta çubuklardan yapılmış ve üzeri keçe ile kaplanmış bir araba buluntular arasında yer almaktadır (Çoruhlu, 2002:58-62).

Şekil 19. Pazırık Kurgan Ürünlerinde ve Duvarlarında Kullanılan Üsluplar (Çoruhlu, 2007).

Şekil 20. 1. Pazırık Kurganından Çıkarılan Eyer Keçe, Saçaklı, At Kılından Keçeden Şapka (Rudenko, 1970).

Kaynak: <http://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage>(15.09.2015).

Şekil 21. Kurganlardan Çıkarılan Kadın Cesedi ve Başında Keçeden Başlık

Kaynak: <http://mentalfloss.com/article/24440/meet-worlds-horniest-mummies>(01.09.2015).

Pazırık kurganlarından çıkarılan keçe ürünler arasında mumyalanmış kadın cesedinde keçe başlığın kullanımı ve materyal bakımından farklı bir görüntü sergilemektedir. Deri, keçe ile birlikte at kılı ve saç kullanılarak yapılmış başlığın tepe kısmı düz bir fes şeklinde olup, tepesinden yükselen uzantı bant şeklinde bükülerek sarılış keçeden oluşmakta, uç kısmında ise saç örgüsü geriye doğru uzatılarak sarkıtılmaktadır (Özder, 1999:14).

Şekil 22. Noin Ula Kurganından Çıkmış Keçe ile Sarılmış Bebek

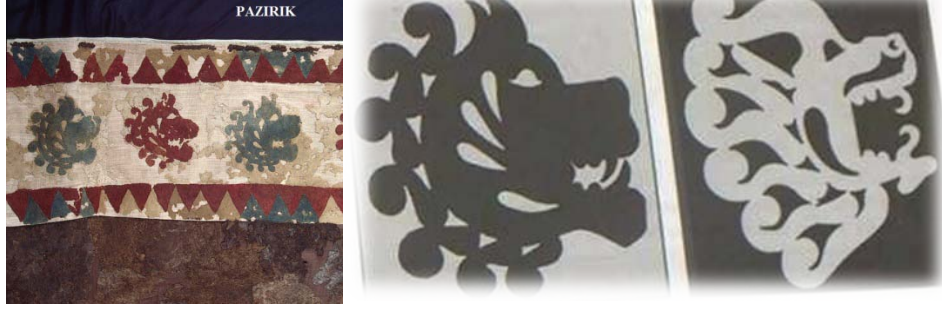
Kaynak:<http://mentalfloss.com/article/24440/meet-worlds-horniest-mummies>
(01.09.2015).

Şekil 23. Keçe Halı Üzerine Kuğu İşlemesi (Pazırık-5 Altay Kurganı M.Ö. 252-238).

Kaynak: <http://galeri.genelturktarihi.net/pazirik-kurgani/>(08.10.2015).

Pazırık kurganlarından çıkarılan, tepme keçeden yapılmış, bir çadırı koruyan ‘töz’ olarak kullanıldığı düşünülen bir kuğudur. Beyaz keçe kuğu, 29cm yükseklikte olup, kanat uçları ve gagaları siyah, ayak ve kuyruk kısımları kırmızı ve sarı renkte keçelerden oluşmaktadır (Ergenekon, 1999:12).

Şekil 24. Aslan Başı Motifi ile Bezenmiş Bir Tepme Keçe Örtünün Bordüründen Detay (Ergenekon, 1999: 16).

Şekil 25. Altay Beşinci Pazırık Kurganından Çıkarılan Kadın Başlığı

Kaynak: <http://galeri.genelturktarihi.net/pazirik-kurgani/attachment/10> (08.09.2015).

1.2. Geleneksel Tepme Keçe'nin Genel Özellikleri

Tepme keçe, yün döküm işlemi yapıldıktan sonra su ve sabun yardımıyla hafif ıslak bir ortamda çeşitli yöntemlerle sıkıştırılmasıyla desenli ve desensiz tepme keçe üretiminde, desen hazırlama işlemleri dışında uygulanan tüm işlemler, desensiz

tepme keçe çeşitleriyle aynı işlem sırasını takip etmektedir. Günümüzde keçeleştirme el sanatları açısından (tepme keçe) ve sanayide olmak üzere iki şekilde üretilmektedir. Sanatsal ve günlük yaşam ürünlerinin üretiminde genellikle tepme keçe üretimi üzerinde durulmaktadır.

1.2.1. Geleneksel Tepme Keçe Yapımında Kullanılan Malzemeler ve Özellikleri

Teknolojinin gelişmesi bazı durumlarda insan hayatını olumsuz etkilemiş olsa da tepme keçe üretiminde hallaç makinesinin ve keçe tepme makinasının kullanılması el sanatlarımızın gelişmesine desteklemiştir. Günümüzde tepme keçenin dışında, 'Islak keçe' ve 'Kuru keçe' yapımı olarak iki yeni teknik gelişmiştir. Bu teknikler sayesinde geleneksel tepme keçe yapımı kolaylaşmış ve kuvvet isteyen bir iş olmaktan çıkmıştır. Islak keçe yapımı tepme keçe yapımıyla neredeyse aynıdır. Bu tekniklerle keçe yapımında büyük bir atölyeye ya da beden gücüne ihtiyaç yoktur. Bu sayede çok emekli ve zaman alan bir sanattan çok severek sabırla hobiye dönüşen bir sanat olmuştur.

Keçe yapımında ham maddeyi yün oluşturmaktadır. Geleneksel tepme keçe yapımı için yün temizleme makinası (kalbur),hasır(kalıp), tahta sopa, lastik ip, makas, süpürge, seпки, (çubuk), kalıpleş veya kalıpgeç buhar kazanı, su kabı, sabun. terazi, boya kazanı, tül, rende, küvet, şablon, ocak, yay ve tokmak, hallaç makinasından önce yünün atılması işleminde kullanılan temel araçlardan biridir (Ergenokon, 1999:18).

1.3. Dokusuz Yüzeylerin Tanımı ve Kapsamı

Bilinen en eski dokusuz yüzey yünlü keçelerden oluşan kumaşlardır. Yün elyafının pullu yapısı sayesinde belli sıcaklık ve nemli ortamda mekanik işlemle keçeleştirilmesi esasına dayanmaktadır. Yünün yanında diğer liflerin dokusuz yüzeylerde kullanımına 13.yüzyılda başlamasıyla, makineleşme sürecine 16 yüzyılın ortalarında Avrupa'da başlamıştır.

Tekstil lifleri kullanılarak üretilen, dokuma ve örme tekniği dışındaki yöntemlerle, her türlü elyafla oluşturulan tekstil ürünleridir. Elyaf iplik formuna dönüştürülmeden doğrudan mekanik, kimyasal ya da ısıl yöntemlerle bağlanarak dokusuz kumaş yapısı oluşturulur. Dokuma ve örme üretim yöntemlerine kıyasla oldukça yeni olan dokusuz kumaşlar, üretimi hızlı ve düşük maliyetli olması nedeni

ile kısa sürede birçok alanda kullanılmaya başlanmıştır. Bu ürünler hazır giyimde astar güçlendirici ve giyim malzemesi, endüstride süzme elemanı olarak; ayrıca masa ve yatak örtüsü, taban döşemesi olarak da kullanılır (Ergür, 2002:6). Dokusuz yüzeyler, fabrikasyon ve el yapımı dokusuz yüzeyler olarak sınıflandırılabilir.

1.3.1. El Yapımı Dokusuz Yüzeylerde Tepme Keçe Yapımı

Keçede kullanılacak yün koyunun ilk olarak Nisan, Mayıs, Haziran ayı kırkımından elde edilir, sonrasında Temmuz veya Ağustos aylarında olmak üzere yılda iki kez kırkım işlemi yapılır. Yün kırkımından sonra pıtrak ve pisliklerinden arındırılması için güneş alan geniş bir yüzeye serilen yün, sonra didiklenerek yay ve tokmakla lifler birbirinden tamamen ayrışana kadar atılır.

Günümüzde hem elle hem de hallaç makinesiyle bu işlem zamandan tasarruf olarak yapılmaktadır. Tepme keçe bir sedir üzerine enine ve boyuna döşenen taranmış yünler, üstüne sabunlu ılık suyun serpilmesiyle arasına tahta sopa konularak rulo şeklinde sarılıp elle ya da tepme makinesiyle dövülmesiyle tepme keçe oluşmaktadır (Kondal, 2015).

Şekil 26. Yalvaç'ta Haziran'da Yünlerin Kurutulması (Derebaşı, 2015).

Şekil 27. Doğal Beyaz Koyun Yünü (Derebaşo, 2015).

Şekil 28. Doğal Koyun Yünün Sepkiyle Saçma İşlemi (Derebaşo, 2015).

1.3.2. El Yapımı Dokusuz Yüzeylerde Desenli Tepme Keçe Yapımı

Desenli tepme keçe üretiminde desen hazırlama işlemi dışında uygulanan tüm işlemler desensiz tepme keçe çeşitleri ile aynı sırayı takip etmektedir, sadece ön işlemler, keçeleşme ve pişirme işlemleri olmak üzere üç aşamada tamamlanmaktadır. Keçe yapımında öncelikle doğal yün renkleri doğal beyaz, doğal kahverengi, doğal siyah, kullanılmaktadır.

Atölyelerde üretilen ürünlerin zemininde kullanılan yün rengi ile o yörede yaygın olarak yetiştirilen koyun ırklarının sahip olduğu elyaf rengi arasında bir ilişkinin olduğu anlaşılmıştır. Desenli tepme keçe ürünlerin bezemelerinde yörelere özgü çeşitli renkler kullanılmaktadır. Sentetik boyar maddelerle elde edilen bu

renkler arasında kırmızı renk yoğunluktadır. Bu rengi sırasıyla azalan değerlerle, lacivert, pembe, yeşil, siyah, turuncu, sarı, mavi, bordo, doğal beyaz ve kahverengi izlemektedir (Ergenekon, 1999:472).

1.4. Yünün Keçe Yapımı İçin Ön İşleme Hazırlanması

Geleneksel keçe üretiminde yünün alındığı dönemin önemi büyüktür. Nisan, Mayıs, Haziran ayında kırkılan koyunun ilk kırkım yünü, birinci kalite keçe için uygun yündür. Keçe üretimine başlamadan önce yıkanan ve kurutulan yünler pislikleri, pıtrakları ve üzerine bulunan doğa kalıntılarından arındırılmaktadır. Keçe üretimi için yünler ditme işlemi yapılarak, yün kendi içinde serbest hale getirilmektedir. Serbest hale getirilen yünler atma işlemi, hallaç yayı ya da hallaç makinası ile yapılmaktadır. Keçe yapımında öncelikle yapılacak olan desenli ya da desensiz yapılacak olan tasarıma göre; yün ve renkleri hazırlanır sonrasında ürünün büyüklüğüne göre sedir, ılık su ve sabun ve sepki temin edilir. İkinci işlemde yünün saçma ve sarma sonrasında tepme ve pişirme işlemleri yapılır.

1.4.1. Desen ve Kompozisyon Hazırlama

Keçe üretim aşamasında desenlendirmenin yapılabilmesi için öncelikle tasarlanan desene uygun renklerle boyanmış yün parçalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Desenli keçe üreten ustalar atölyelerinde yöreye özgü renklerle boyadıkları ince keçe yüzey tasarımları hazır bulundurmaktadırlar. İlk olarak desenin zemin rengi yünün atılması daha sonra motiflerin renkli yünlerle üzerine yerleştirilmesi, ikinci teknik zemin rengi yünün atılması ve renkli keçe yüzeylerin desene uygun kesilmesiyle aplikasyon veya renkli ipliklerle çeşitli işleme teknikleri uygulanarak desenli keçeler elde edilmektedir.

Bitkisel, hayvansal ve geometrik biçimlerde kesilen renkli keçe parçaları, yere serilen hasır örtü üzerine, planlanan desene uygun olarak kenardan başlamak üzere yerleştirilir. Desenlemede öncelikli olarak bordürü oluşturan kenar suyu çizgisinden başlanması, keçe ürünün boyutlarının belirlenmesi motif ve kompozisyon özelliklerine dikkat edilerek daha önceden atma işlemine tabi tutulmuş olan yünler sepki yardımıyla oluşturulan desen ve kompozisyon üzerine serpilerek “saçma” işlemi her yeri eşit olacak şekilde birkaç defa dengeli bir şekilde yapılır. Yün saçma işlemin ardından o sıcaklığında su ve sabun serpilir, araya sopa konularak sıkı bir

şekilde sarılıp, kalıp ipiyle ya da lastiğiyle bağlanarak, tepme işlemine hazır duruma getirilir (Kondal, 2014).

1.4.2. Tepme ve Pişirme İşlemi (Keçeleştirme)

Saça ve sarma işlemi tamamlanmış olan yün tepme işlemine alınır, geleneksel olarak tepme işlemleri daha önceki yıllarda Anadolu'da atölyelerde ve harmanlarda yapılmış sıcak ve nemli ortamda yünün el, kol ve ayaklar yardımı ile tepilen keçeler, teknolojinin gelişmesiyle makineler da tepilerek hem zamandan hem de insan gücünden tasarruf edilerek daha fazla keçe üretim yapılması sağlanmaktadır. Tepme işlemi 40-45 dakika kadar sürmektedir (Ergenekon, 1999:71). İlk tepmeden sonra açılıp kenarları düzeltilip ılık su ve sabun işlemi süpürge yardımıyla serpilir tekrar sarılıp bağlanarak keçe makinesine ikinci tepme işlemi için alınır 45 dakika tekrar tepilir. Tepme işleminin bitmesiyle ham yün oluşumu tam olarak sağlanması için üzerine sıcak su dengeli bir şekilde serpilir ve 10 dakika beklenir suyu süzdürülür ve soğuk suya hafif şekilde tutulup kurutulmaya alınan ürünün tepme ve pişirme işlemi tamamlanmış olur.

1.5. Keçe Yapım Teknikleri

1.5.1. Islak Keçe Yapımı, Aşamaları ve Islak Keçe Tekniğine Uygun Ürünler

El yapımı dokusuz yüzeylerde desenli ve desensiz tepme keçe yapım aşamaları aynı düzende Islak keçe yapımında da uygulanmaktadır.

Şekil 29. Hasır Örtü Üzerine Yünlerin Yayılma İşlemi (Derebaşo, 2015).

Şekil 30. Yünlere Sabunlu Su Serpme İşlemi (Derebaşo, 2015).

Şekil 31. Islak Keçenin Sarma İşlemi (Derebaşo, 2015).

Şekil 32. Islak Keçe Tepme Makinesinde, Keçenin Pişirme İşlemi (Derebaşo, 2015).

Şekil 33. Tepme Makinesinden Çıkarılan Keçenin Düzeltme İşlemi (Derebaşo, 2015).

Şekil 34. Islak Keçe Tekniğine Uygun Yapılmış Nazarlık Çalışması (Derebaşo, 2015).

Şekil 35. Islak Keçe Tekniğine Uygun Yapılmış Şal ve Etek Çalışması

Kaynak: [https://tr.pinterest.com/pin/465207836480817709/\(04.09.2015\)](https://tr.pinterest.com/pin/465207836480817709/(04.09.2015)).

Şekil 36. Islak keçe Tekniğine Uygun Yapılmış Çanta

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/208854501445623702/> (13.09.2015).

Şekil 37. Islak Keçe Sanatına Uygun Çalışılmış Şapka

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/197665871123388690/> (11.09.2015).

Şekil 38. Islak Keçe Tekniğine Uygun Yapılmış Kedi Evi

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/353321533235891571/>(12.09.2015).

1.5.2. Keçe Üzerine İğneli (Kuru Keçe) Keçe Tekniği ve İğneli Keçe Tekniğine Uygun Ürünler

İğneli keçe tekniğinde kullanılan malzemeler; sentetik (fabrikasyon)veya doğal yünden yapılmış dokusuz yüzey tepme keçe üzerine yapağı yün, tekli iğne, çoklu iğne ve keçe fırçası kullanılarak iki ya da üç boyutlu keçe desenlendirme işlemi yapılır. Bu işlemi örme kumaş, polar kumaş, kadife, seyrek dokunmuş yumuşak kumaşlarda da iğneli keçe tekniği uygulanabilmektedir.

Şekil 39. İğneli Keçe Tekniğinde Yapımında Kullanılan Malzemeler (Fırça, tekli ya da üçlü İğne, çoklu İğne), (Derebaşo, 2015).

Şekil 40. Doğal Yünler ve Sentetik Yünler Kullanılarak İğneli Keçe İki Boyutlu Çalışma (Derebaşo, 2013).

Yumuşak dokunmuş kumaş üzerine doğal yünler ve sentetik yünler kullanılarak iğneli keçe iki boyutlu çalışma; öncelikle fırçanın üzerine kumaşın konulması yünlerin kumaşa 90 derecelik açıyla (iğnenin kırılmaması için) iğne yardımıyla geçirilmektedir.

Şekil 41. Seyrek Dokunmuş Kumaş Üzerine Yapağı Yün ile İğneli Keçe çalışması (Derebaşo, 2013).

Şekil 42. Kumaş Üzerine Renkli Yünler Kullanılarak İğneli Keçe

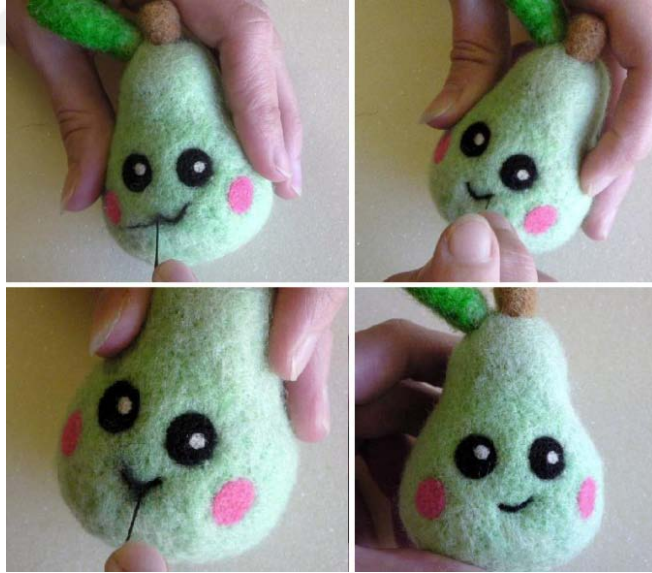
Seyrek dokunmuş kumaş üzerine desen özelliğine göre doğal renkli yünler kullanılarak iğneli keçe (kuru keçe) çalışılmıştır.

Şekil 43. İğneli Keçe Kaftan Çalışması (Derebaşo, 2014).

Şekil 44. Islak Keçe Yapılmış Olan Tasarımın Üzerine İğneli Keçe Uygulanması
(Derebaşo, 2014).

Şekil 45. Doğal Yapağı Yün Kullanılarak İğneli Keçeden Meyve Simgesi Çalışması

Kaynak: <https://handmadefelttoys.wordpress.com/tag/play-food/>(20.10.2015).

Tekli keçe İğnesi kullanılarak renkli temiz yün yavaş yavaş sıkı bir şekilde iğneyle sıkıştırmak suretiyle üç boyutluluk kazandırılır.

Şekil 46. Triko Şalın Üzerine Üç Boyutlu İğneli Keçe Uygulanması (Derebaşo, 2015).

Şekil 47. Tepme Keçe Üzerine İğneli Keçe Uygulanmış Dekoratif amaçlı Yastık Çalışması

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/203436108138178206/>(15.10.2015).

Şekil 48. İğneli Keçe Tekniğine Uygun Pano Çalışması

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/303781937337357715/>(12.10.2015).

1.5.3. Keçe Üzerine Aplike Tekniği ve Aplike Tekniğine Uygun Ürünler

Keçe üzerine renkli, ince, deri ve kumaşlar yapıştırılarak yapılan bir teknik, düz ya da desenli bir kumaştan kesilmiş motiflerin bir başka kumaşa dikilerek veya ıslak keçe yapım tekniği uygulanılarak, keçelerin birbirine kaynaştırılmasıyla oluşur.

Şekil 49. Islak Keçe Aplike Çanta Tasarım

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/239113061437768575/>(23.10.2015).

Şekil 50. Islak Keçe Yapılmış Şalın Üzerine Yapağı Yün ile Aplike Uygulanmış Çalışma (Derebaşo, 2015).

Şekil 51. Doğal Tepme Keçelerin Aplike Halısı Olarak El ile Dikilmesi

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/15410823699420002/>(24.10.2015).

Şekil 52. Islak Keçe Üzerine Aplike Tekniği Uygulanmış Tasarım

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/114349278013045417/>(25.10.2015).

1.6. Unutulmaya Yüz Tutmuş Keçe Sanatları Çalışmaları

Geleneksel Türk El Sanatları ne kadar çeşitli, kaliteli ve yüksek değerde olduğu çok iyi bilinen bir husustur. Son zamanlarda sosyal ve kültürel yapımızda meydana gelen hızlı değişme, makinenin iş hayatına girmesi el sanatlarımız da bir ok sanat kollarımızın tamamen yok olmasına ve unutulmasına sebep olmakla birlikte hala az değişmeye uğrayan yörelerde bu sanatların devam etmekte olduğu bilinmektedir. Geleneksel Türk el sanatlarımız çok çeşitlidir. Çadırcılık, keçecilik, boyacılık, kalaycılık, halı, kilimcilik, oya ve dantelcilik vb. birçok sanat tekrardan gündemde yerini almaya beklemektedir.

Şekil 53. Afyon Keçe Ustalarından Mustafa Arpaözü Atölyesinde (Keçeci Tekstil/Afyonkarahisar) Yaptığı Tepme Keçe Çalışması (Derebaşo, 2015).

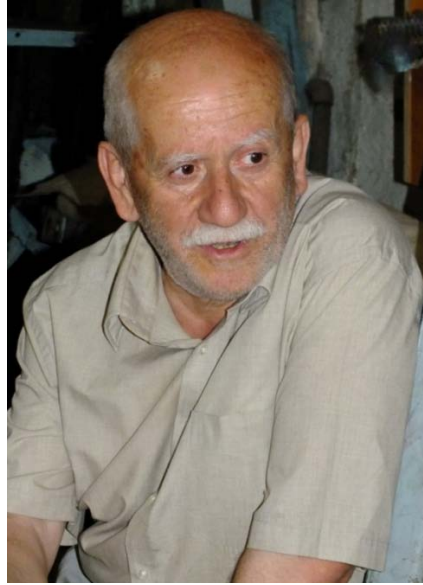
Şekil 54. Yalvaçlı Keçe Ustası Gencer Kondal Atölye çalışması (Derebaşo, 2014).

Isparta İli, Yalvaç ilçesinde babadan kalma mesleği 17 yıldır yürüten keçe ustası Gencer Kondal'a, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından somut olmayan kültürel miras taşıyıcısı unvanı verilmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü 11 Ocak 2011 tarihinde yaptığı değerlendirme toplantısında geleneksel el sanatlarını sürdüren meslek ustalarına verdiği bu unvanı, Akdeniz Bölgesinde keçecilik mesleğini sürdüren ve tek kişi olan Gencer Kondal'a vermeyi uygun bulmuştur.

Şekil 55. Afyonlu Keçe Ustalarından Yaşar Kocataş Atölyesinde Aplike Tepme Keçe Uygulaması (Derebaşo, 2015).

Şekil 56. Afyonlu Keçe Ustası Yaşar Kocataş (Derebaşo, 2015).

Keçe ustası Kocataş Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından somut olmayan kültürel miras taşıyıcısı unvanı Ağustos

2015'te verilmiştir. Birçok çırak yetiştiren ve keçe sanatında bildikleri ve öğrettikleri ile yaşatmaya çalışsan, yapmış olduğu çalışmalarla keçe sanatına farklı yorumlar getirilmesine de yardımcı olan bir usta kültürel açıdan 'Yaşayan İnsan Hazinesi Varlıkları' içerisindedir.

Londra'daki British Museum'da sergilenen 'Anadolu Keçeleri Daimi Köşesi' için yapılan ürünleri hazırlayan Türk keçecilerden biridir. Fransa Tekstil Müzesindeki keçeleri babasıyla birlikte hazırlamıştır. Şu an kızlarıyla birlikte keçe üretiminde geleneksel motiflerin kullanılmasında titizlik göstermektedir (Koçataş, 20.08.2015).

II. BÖLÜM

2. GELENEKSEL ŞIRDAK KEÇESİ'NİN TANIMI, TARİHÇESİ, TÜRKİYE ve DÜNYADAKİ YERİ, KIRGIZİSTANDA ŞIRDAK KEÇECİLİĞİ

2.1. Geleneksel Şırdak Keçesi'nin Tanımı ve Tarihçesi

2.1.1. Geleneksel Şırdak Keçesi'nin Tanımı

“Keçe” protein bazlı doğal yünün su, sabun ve basınç uygulaması ile atkısız ve çözgüsüz bir şekilde yünlerin birbirine kenetlenmesinden oluşan dokunmamış bir tür kumaştır.

M.S. II. Yüzyıldan bir eser olan Kaşgarlı Mahmut'un Divani Lugat-it-Türk eserinde keçe kelimesinin Oğuzca karşılığı olan “kiviz, küvüz, kidhiz, kiyiz” kelimelerini kullanmıştır. Orta Asya Kırgızistan'da ise keçeye “şırdak” adı verilmiştir ve Malazgirt Zaferi'nin ardından diğer önemli el sanatlarıyla birlikte Türk boyları tarafından Anadolu'ya geçiş yapmışlardır (Coçunbayeva, 1997).

2.1.2. Geleneksel Şırdak Keçesi'nin Tarihçesi

Orta Asya'da yapılan Arkeolojik kazılarda ele geçirilen dünyanın en eski keçe parçaları Hunlara ait Pazırık'ta bulunan aplike tekniğiyle yapılmış olan bezemeler keçenin çok eski çağlardan beri Türkler arasında kullanıldığını yansıtmaları bakımından önemlidir. Asya'da Göktürkler, Uygurlar gibi Türk toplulukları ile Çinliler ve Moğollar da keçeden birçok eşyalar üretmişlerdir. Orta Asya'da göçebe bir yaşam süren Türklerin çadırlarda da üzeri çeşitli biçimlerle bezeli keçe çadırların içi değerli kumaşlarla bezenmiş ve yaygın olarak keçe kullanılmıştır. Kırgızlarda keçenin döşeme yaygı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca keçeleri birleştirerek ‘otağ ‘ denilen çok büyük çadırlarda keçeyi kullanmışlardır. Kırgız keçeleri antik Pazırık keçeleriyle teknik ve estetik yönden benzerlik göstermektedir.

1865 yılında, İç Asya'nın Berel ve Katanda bölgelerinde içi donmuş kurganları keşfederek ilk arkeolojik kazılara başlayan değerli bilim adamı Radloff olmuş, bundan sonra Kozloff'un 1925 yılında gün ışığına kavuşturduğu Noin-Ula kazısı ile Hun kurganlarının açılışlarına devam edilmiştir. 1924 yılında keşfedilen ve 1929'da Griaznov ve Rudenko'nun müşterek idarelerinde kazılara başlatan Altay

dağlarının Pazırık bölgesindeki Hun kurganlarının açılması kısa çalışmalardan sonra, ikinci dünya savaşı nedeniyle durmuştu. Daha sonraları 1947 ve 1948 yıllarında Rudenko'nun yönetiminde tekrar faaliyete geçerek Hun sanat eserlerinin gün ışığına çıkarılmaları sağlanmıştır (Diyarbakirli, 1972:99).

Hun kurganlarında Pazırık bulgularına büyük önem arz eden süslü keçe yaygılar, Hun dönemine ait çeşitli eşyalar, süsler koşum takımları, keçe applike ürünler bütün bunlarla beraber tabiatçı bir anlayış ve serbest bir sanat duyarlılığına sahip eserler gün yüzüne çıkarılmıştır. Kırgızlar çadır, ev eşyaları ve giyim aksesuarlarında keçeyi yaygın olarak kullanmışlardır. Kırgız keçeleri Antik Pazırık keçeleriyle teknik ve estetik yönden benzerlik göstermektedir. Kırgızlar keçe üretiminde başlıca iki teknik geliştirerek ala-kıyız ve şırdak, geleneksel el sanatlarının günümüze kadar gelmesinde etkili olmuşlardır.

Kırgızlar yaşamlarında çadır, ev eşyaları ve giyim aksesuarlarında, şapka, terlik, takı, yastık, yatak, oyuncaklarda sağlık açısından keçeyi kullanmışlardır.

2.1.3. Şırdak Keçe Sanatının Türkiye ve Dünya'daki Yeri

Orta Asya'dan günümüze Anadolu'da ve Kırgızistan'da önemli bir yer tutan Şırdak keçe sanatı, özellikle göçebe hayatı yaşayan Türkler tarafından bilinen ve uygulanan en önemli el sanatlarımızdan biri şırdak keçesi günümüze kadar gelişerek devam etmiştir.

Şırdak keçe sanatı Orta Asya Ülkelerinde Kazakistan'da, Özbekistan'da ve en önemlisi Şırdak keçe sanatının günümüze kadar ulaşmasında etkin bir rol alan Kırgızistan, Şırdak keçe sanatının dünyada geleneksel Türk el sanatı olarak benimsenmesini sağlamıştır.

Keçe Osmanlı'da uzun yıllar askeri materyal olarak kullanılmıştır. Yeniçerilerin şapkalarının arkası uzundur, keçeden üretilen bu şapkaların arkalarının uzun olmasının sebebi, askerlerin enselerini soğuğa ve rüzgâra karşı koruma işlevi yanında savaşta arkadan gelecek kılıç darbelerinden ve oktan korunmak için keçe kullanılmıştır. Çünkü keçeyi bıçak bile hemem kesmeyecek özelliindedir. Keçe yünün su ve sabunla tepilmesiyle hafif sıcaktan ve soğuktan koruyucu dayanıklı bir kumaştır. Kırgız el sanatları özel bir koruma önlemine gerek duyulmadan günümüze kadar varlığını sürdürmesiyle farkındalık göstermektedir. Birçok el sanatları ürünleri

halen günümüzde kullanılmaktadır. Şırdak keçesi basit ama son derece emek ve zaman gerektiren bir el sanatı ürünüdür. Kırgızlar tarihi değerlerine, kültür miraslarına örf, adet ve geleneklerine sıkı sıkıya bağlıdır, eski Türk inanışları, örf adet ve gelenekler günümüze kadar taşınmış olup İslam dini ile bütünleşmiş hala günümüze kadar köklü bir vaziyette yaşama imkânı bulmaktadır (Roux, 2001).

Şekil 57. Van Ulupamir Şenlikleri

Kaynak:[http://www.dho.edu.tr/sayfalar/00_anasayfa/11_pusulula/75/van.\(25.09.2015\).](http://www.dho.edu.tr/sayfalar/00_anasayfa/11_pusulula/75/van.(25.09.2015).)

Ulupamir Kırgız Türkleri'nin köyüdür. Geldikleri yer ise Afganistan'ın kuzeyindeki Pamir Yaylası. Sovyetler Birliği, 1979'da ülkelerini işgal edince Kırgız nüfusun bir kısmı çareyi Afganistan'ı terk etmekte bulur. Kimi komşu ülkelere kimi de daha uzak memleketlere sığınır. İslamabad Büyükelçiliği'nden gelen istek, dönemin devlet başkanı Kenan Evren tarafından 1982 yılında kabul edilir. 1150 Kırgız, Türk uçaklarıyla başlarında hanları Rahmankul'la birlikte Adana'ya getirilir. Sonra Malatya ve Van'ın değişik yerlerine dağıtılır. 1983'te Başbakan Turgut Özal tarafından da Van'ın Erciş ilçesi Altındere Köyünde inşa edilen konutlara yerleştirilir. Altındere Köyü'nün ismi, Kırgızların isteğiyle Ulupamir olarak değiştirilir daha sonra, Ulupamir Köyü'nde 3,850 Kırgız Türk'ü yaşamaktadır.

Kırgız Türkleri burada yaşamlarını hayvancılık yaparak sürdürmektedirler. Besledikleri hayvanların etinden, sütünden ve yününden faydalanarak aile

ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Hayvancılığı AB standartlarına yakın olarak yaptıkları tespit edilince devlet bu standartların uygulanması için bu köyü pilot köy olarak belirlemiştir. Burada yaşayan Kırgızların en büyük özellikleri savaşçı ruhlarının kaybolmaması atı iyi kullanmaları, bu özelliklerinden dolayı devlet Kırgız vatandaşlarımızın bir kısmını atlı koruyucu olarak görevlendirmiştir (Anonim 1.12.10.2015).

Kırgız kültür mirasının en önemli öğelerinden biri geleneksel keçe sanatıdır. Bu keçe halıların iki türü vardır: Ala-kıyız ve Şırdak halıları olarak ayrılır. Kırgız halkının kültürel kimliğinin temelini oluşturan ve kültürün devamlığını sağlayan unsurlar, bilgi, beceri, süslemelerin anlamı ve halı dokuma sanatına ilişkin geleneklerin tümü oluşturmaktadır. Kırgız keçe halılarının yapımı günlük hayatın ayrılmaz bir parçası olmasıyla aynı zamanda toplumsal birlik ve beraberliği güçlendiren yanı sıra geleneksel el becerilerinin de nesilden nesile aktarılmasına sağlamaktadır. Kırsal kesimde ve dağlık kesimde yaşayan yaşlı kadınlar, bu el sanatını, ailelerindeki genç kızlara öğretirler. Günümüzde Şırdak ve Ala-kıyız sanatı maalesef yok olmayla karşı karşıya kalmaktadır. Çünkü bu sanatı icra eden kişi sayısının azalması, genç neslin ilgisizliği, ucuz sentetik halıların tercih edilmesi olumsuz etkilemektedir.

Ala-kıyız ve Şırdak, 2012 yılında Unesco İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının temsili listesine kaydedilmiştir (Ahmet Yesevi Üniversitesi Ç.G. 2015).

2.2. Kırgızistan'ın Coğrafi Konumu, Tarihi ve Kültürel Gelişimi

Asya'nın en kalabalık, en köklü boylarından biri olarak tarih boyunca kendisinden sık sık söz ettirmiş bir toplum olarak karşımıza çıkar. Köklü boy yapısı ve kalabalık nüfusu ile Kırgız kültürü Kazaklara çok benzerdi, Kırgızların birçoğu tam göçebeydi, fakat bazı yerlerde kışta taş ve kil evlerde geçirirlerdi. 8000 fitin altındaki vadilere yaşayanlar, kışlıklarında buğday ve arpa ekerlerdi, yazın buralarda bazı erkekler kalıp bekçilik yaparken kadın ve çocuklar hayvanları yüksek yaylarla götürürlerdi.

Kırgızlar normal olarak Kazaklardan daha büyük gruplar halinde göçmüşlerdir. Kırgızlar kazaklara göre daha dik başlı otorite altına girmeyi kabul

etmeyen, kendi aralarında da anlaşmazlıklar yaşan Kırgızlar, Kokand, Kaşgar ve Çin hükümetlerine karşıda öz benliklerini kaybetmemek yerleşik bir düzene sahip olmak için mücadele vermişlerdir. Kimi zaman kendi idarelerinde, kimi zaman Türk Devletlerinin bünyelerinde varlıklarını sürdürmüş, özgün halleriyle günümüze kadar ulaşmışlardır (Bacon,1934).

Şekil 58. Kırgızistan Haritası

Kaynak: <http://burhan86.tr.gg> (25.0.2015).

Kırgızistan Orta Asya'da kuzey ve kuzeybatısında Kazakistan, güneybatıda Özbekistan, güneyde Tacikistan, doğu ve güneydoğuda Türkistan, Çin Halk Cumhuriyeti ile çevrelenmiş bir ülkedir. Kuzeybatı Tanrı Dağları ve Pamir dağları üzerinde bulunan ve ülkenin en büyük gölü olan Issık Göl, Titikaka'dan sonra dünyanın en büyük dağ gölüdür. Karasal bir iklim özelliğine sahip olup yıl boyunca çok az yağmur yağar.

Kırgızlar Yenisey Irmağı yakınlarında sürdürdükleri hayatlarına milattan sonra ilk yüzyılda Hun Devleti hâkimiyetine girerek devam ettirdiler. Dördüncü yüzyıla gelindiğinde Hun Devleti yıkıldı ve Kırgızlar Hakas Devletini kurdular. Hakas Devleti Baykal gölü ve Tibet arasında kuruldu. Altıncı yüzyılda Göktürk devleti kuruldu ve 840 yılında Hakaslar tarafından yıkıldı. Onuncu yüzyılda Kırgızlar Karahanlıların etkisiyle İslam dinini kabul ettiler ve 13. yüzyılda Moğolların

egemenliğine girdiler. Rus istilalarına karşı diğer Türk Boylarıyla birlik oldular ve yüksek kabiliyet gösterdiler. Ancak on dokuzuncu asırda Rus egemenliğine girdiler. 1924 senesine kadar Türkistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine bağlıyken, bir sene sonra Kara Kırgız Özerk Oblastı adını aldı. Bir süre sonra Kara kelimesi kaldırıldı. 1991 yılında Eski Sovyetler Birliği dağıldı ve Kırgızistan bağımsızlığını ilan etti (Baytur, 1991).

‘Kırgız’ kelimesinin etimolojisi ve Kırgızların ilk mekânlarıyla ilgili Türkçe, Arapça, Farsça çok sayıda kaynaktan bilgiler bulunmaktadır. “Kırgız” kelimesi Grekçe-”Herkis”, Arap ve Fars dillerinde “Kırkız”, ”Hırhır” olarak karşımıza çıkmaktadır.

Halk yorumlarında “Kırgız” etnonimine ses bakımından birbirine uyan sözcüklere atıfta bulunmakta: “kırk” sayısı ile “kız” sözcüğü arasında bağlantı kurulmaktadır. Varyantların birisinde bu halkın kırk boydan oluştuğu ve soyu kırk kızdan geldiği yönünde rivayetler anlatılmakta: Bunun yanında “kırk” sayısı ile “Oğuz” etnoniminden bahsedilmekte (kırk Oğuzlar boyu, bu boyların birliği), bazı durumlarda ise “kır” kelimesi (Kırgızca’da dağ, dağ yamacı) ve Oğuz etnonimi dağlık, dağlarda yaşayan oğuzlar olarak açıklanıyor. Kırgızların tarih sahnesine çıkışıyla ilgili mitolojik efsanelerden biri Kırgızların doğan türemesidir, biri de Kırgızlar arasında anlatılan ‘Kır Oğuz’ efsanesidir (Ögel,1993). Kırgız halk kültürü içerisinde birçok efsaneler ve hikâyeler anlatılmaktadır. Duygu ve düşüncelerini halı ve kilim dokumalarına yansıtmışlardır.

Kırgızistan’ın sanayi ve ticaret dallarında tekstil, dokuma, gıda, maden ve deri, ipek, koza ve şeker işleme ve tarım işleri teşkil etmektedir. Kırgızlar kendi kültürlerine ait olan geleneklerini kaybetmeden üzerine ekleyerek günümüze kadar ulaşmışlardır. Geleneksel el sanatlarını sanayinin gelişmesi bazı durumlarda olumsuz etkilese de Kırgız Şırdak halılarının üretimine devam edilmişti (Sultanbekova, 2015).

2.3. Kırgızların Örf ve Adetleri

Yerleşik olmayan hayat ile bütünleşmiş insan ilişkilerinin ataerkil ve feodal yapısı aile yaşamında, geleneklerde ve din içerikli bir takım ritüellerde açığa çıkmıştır. Göçebe hareket eden insanlar, güzel olmasının yanı sıra işlevsel olan araç gereçlerle yaşadıkları yeri, evlerini bu aletlerle şekillendirmişlerdir. Boz-Üv diye

adlandırılan, at veya deve sırtında taşınabilen, kurulup toplanabilen bir çadır türüdür ve bu anlamda başarılı bir temsildir. Kırgızlar Boz-Üy lerini “Şırdak” adı verilen mozaik desenli kilimlerle süslerler Boz-Üy’ ün açıkta kalan yerlerini kapatmak için "terme teer" ismindeki renkli keçe parçalarını kullanırlar. Bu durum geleneklerin başlangıcı olarak kabul edilir (Öcal, 1996:302-308) .

Şekil 59. Kırgızların Göçebe Yaşamları

Kaynak:<http://tarihte.net/kirgizlar/>(03.05.2014).

Kırgızlar’ın öne çıkan özelliklerinden birisi de misafirperver insanlar olmalarıdır. Boz-Üy’e beklenmedik bir konuk bile gelse onun için ellerindeki son koyunu kurban edebilirler. Aile gelenekleri çok sayıda kuşağın geleneklerinin ve bilgeliğinin birleşiminden oluşur. Yaşlılara saygı göstermekten, iyi ve zor zamanlarda verilen desteğe kadar güçlü ahlaki değerleri her zaman kendini gösterir.

Düğün törenlerinde klasikleşmiş olarak şarkı yarışmaları, ip çekme oyunu ve at yarışları vazgeçilmez geleneklerinden bazılarıdır. Aile geleneklerinin çoğu dini inançları ve törenleriyle iç içe girmiş durumdadır. Mesela “Djenkek Tor” bir çocuğun dünyaya gelişini haber veren bir kutlama şeklidir. “Toshoo Kesuu” ise göbek bağının kesildiği ve birçok oyunun oynanıp, çeşitli yemeklerin ikram edildiği törenin adıdır. Bunların yanı sıra isim verme ve saç kesme törenleri de mevcuttur ve bu törenlerin

doğüstü güçlere inanmayla bir bağlantısı olduğu düşünülmektedir. Kırgızlar, düğün törenlerini çok önemser ve oldukça masraflı törenler yaparlar. Masraflar başlık parası, akrabalar arası kıyafet değişimi, düğünde kesilen kurbanlar ve geline hazırlanan masraflı bir çeyizden kaynaklanır. Şuan bu masraflı gelenekler zengin aileler tarafından eksiksiz yerine getirilirken maddi durumu daha elverişsiz olanlar tarafında ise kısmen yapılmaktadır (Erdem, 2000).

Şekil 60. Kırgız Atları

Kaynak: <http://kirstenkoza.com/expeditions/kyrgyzstan> (04.06.2014).

Bilinenin aksine at eti Kırgızlar tarafından oldukça fazla tüketilmektedir. Doğum günü, ölüm yıldönümü, nişan ve düğün törenlerinde misafirlere at eti sunulmakta fakat yabancılara ilk önce bu eti tüketmek isteyip istemedikleri sorulmaktadır. Kırgızlar evlerine ilk kez gelen konuklarına ekmek ve tuz ikram ederler, Kırgızlar konuklarının en az bir parça da olsa ekmekten yemelerini beklerler çünkü bunun tersi bir durum düşmanca bir tavrın göstergesi olarak kabul edilir. Diğer bir geleneklerinde ise eve gelen misafirlere ikram ettikleri yemeklerden yiyemediklerini paket yapıp ayrılırken misafirlerine verirler. Paketi kabul etmemek ev sahibine karşı hakaret olarak kabul edilir (Sultanbekova, 2015).

Eski geleneklerinden olan yılbaşı kutlaması (Nooruz) ve İslami minvaldeki “ölenlerin anılması” son dönemde Kırgızlar tarafından kutlanmaktadır. Ramazan ve Kurban bayramları büyük çoğunluğunun Müslüman olması nedeniyle kırsal kesim

başta olmak üzere Kırgızistan'da kutlanmaktadır. Aynı zamanda yeni yıl gecesi için caddeleri ve şehirleri süsleyerek büyük çaplı hazırlıklar yapılmakta ve 31 Aralık gecesi coşku içinde kutlanmaktadır. Kırgızların en meşhur yemeği Beş Parmak'tır ve önemli konuklara kesinlikle ikram edilir. Yemek adını beş parmağın da kullanılarak yenmesinden alır. Çok ince kesilmiş bir hamurun (kesme) üstüne küçük küçük doğranmış et ve soğan karışımının eklenmesiyle yapılan bir yemektir (Erdem, 2000).

2.4. Kırgızistan'da El Sanatları

Asırlar öncesinden gelen bir geçmişe sahip Kırgız el sanatları yerleşik olmayan yaşam şartlarında ortaya çıkmıştır. Cam gibi berrak göller, rengârenk çiçekler ve bitki örtüleri, Kırgızistan'ın eşsiz doğası el sanat ürünlerinde yansımalarını bulmuştur. Böylece renkli keçelerin mozaik tekniği ile işlenmesinde oluşan kilimler (şırdak), yurtanın ayrı parçalarının bağlanması için kullanılan kumaşlar (teriye taar), yurtanın parmaklığı için kullanılan işlemeli kamış (çınnalğan çiy), göçebe yaşama uygun süslü deri ve tahta ev eşyaları ve birçok başka güzel eşyayı yaratma geleneği meydana gelmiştir.

Süsleme aracı olarak insanların yaşamı ve yeteneklerini taşıyan desenler, motifler kullanılmaktadır. Bu eserler oldukça sade ve güzeldir. Kırgız milli kumaşlarının, kilimlerin, nakışların, kalpakların, işlemeli kamışın, desenli keçelerin kompozisyonları genellikle kırmızı ve kırmızı gibi canlı renkleri içeren izler taşımaktadır. Kullanılan bu desenlerden bazılarının ise bronz döneminden izler taşıdığı tespit edilmiştir. Ek olarak kullanılan bazı desenler sadece kendilerine özgü değil Orta Asya, Kazakistan, Kafkasya ve Volga Vadisi'nde sahip çıkılan kültürden de örnekler taşımaktadır (Karateyev, 1996:229-232).

Şekil 61. Kırgız Kalpakları

Kaynak: [http://www.sondevir.com/analizler/142924/kirgizlar\(06.05.2015\)](http://www.sondevir.com/analizler/142924/kirgizlar(06.05.2015)).

Kalpak Kırgızların geleneksel şapkasıdır ve genç, yaşlı ayrımı olmaksızın, kırsal kesimlerde yaşayanlar başta olmak üzere bütün erkekler tarafından kullanılmaktadır. Bu milli şapka 4 parça üçgen şeklinde keçenin konik şekli verilmesiyle yapılır. Kalpağın ucu tam anlamıyla kapatılmayıp uca doğru kıvrılarak her türlü hava şartına adapte olabilecek şekilde düzenlenmiştir.

Bu sayede dört mevsim rahatça kullanılabilir. Kırgızlar Kımız adı verilen ve at sütünden yapılan bir içkiyi geleneksel içkileri olarak kabul etmişlerdir. Kımız Köökör adı verilen deriden yapılmış bir sürahiye konur. Kırgızlar çayı “çanaç” adı verilen küçük porselen kaplarda içerler. Çay çanaçın içerisine en fazla üçte birine veya yarısına kadar ulaşacak şekilde konur. Bunun sebebi her bir çanaça daha az çay konularak daha fazla çay servisi yapılmasıdır ve bu durum Kırgız geleneklerine göre saygının ve misafirperverliğin bir göstergesidir (Erdem, 2000:12).

Şekil 62. Kırgız Geleneksel Çalgısı Komuz

Kaynak: <https://commons.wikimedia.org>(14.06.2015).

Kırgızların geleneksel çalgı aleti “komuz” adı verilen üç telli bir çalgı aletidir. Komuz Kırgız halk müziğinin önemli bir unsurudur. Halk müziği sanatçlarına “Akın” adı verilir ve Akınlar Kırgız düğünlerinde komuz çalarak Manas Destanından şiirler seslendirirler.

Uğlak tartmay (oğlak kaçırma), At küröşü (at güreşi), Kız kuumay (Kız yakalama), Toguz taş (dokuztaş) ve Kök börü (At üstünde cirit benzeri, cirit yerine koyun kullanılıyor) geleneksel Kırgız Milli Oyunları’dır (Sultanbekova, 2015).

Kırgız el sanatları basit ama son derece işlevsel olmasıyla dikkat çekmektedir. Kırgızistan’ın başkenti Bişkek’te bulunan ’Kıyal’ işletmeciliği ülkede el sanatlarının, kültürel değerlerinin devam etmesini sağlayan bir işletmedir.

2.5. Kırgız Keçe Ürünleri ve Kullanım Alanları (Yurt, Ala-kiyiz, Şırdak, Ev, Mutfak ve At Eşyaları)

Geleneksel tepme keçe Orta Asya Türkleri için önemli bir özelliğe sahiptir. Günlük yaşamlarında, kullanım ürünleri olarak doğadan stilize motiflerle duyu ve düşüncelerin yansıtıldığı yurtlarda, topak evlerde, çadırlarda yer yaygısı hayvan

semerleri altına belleme, kepenek, çeşitli giysi olarak kullanılmıştır. Topak evlerin içi dışı, tepme keçeyle kaplanarak olumsuz hava şartlarına dayanıklılığı ve koruyucu özelliğinin bulunması göçebe yaşam, hayatında keçe vazgeçilmez bir materyal olarak kullanılmaktadır.

Keçe kullanılarak yapılan Şırdak halıları, kilimleri, kalpak ve ev eşyalarının korunduğu çantalar, ayrıca duygu ve düşüncelerini yansıttıkları ve koruyucu özelliğinin olduğuna inandıkları süs eşyaları eskiden beri havancı Kırgızlar'ın yaşamlarının bir parçasıydı. Keçe Kırgızların yurt, insan hayatını kolaylaştırma da yaşamın bir parçası haline gelen keçe sanatını günümüzde halen kullanılmaktadır.

Şekil 63. Geleneksel Kırgız Şırdak Halısı

Kaynak: <http://www.knzrt.org.nz/stories-from-the-villages/> (05.06.2014).

Tepme keçe evlerin yalıtım ve dekorasyonu için kullanılanlar: yer kaplama kiyiz, halı ala-kiyiz ve shyrdak, yer yastıkları, duvar halıları, tushtuk (heybe çanta), mobilyalar, mutfak eşyaları, kadın ve erkek şapkaları kalpak, ceketler, kemerler, çoraplar, hayvanlar için öğeler: at örtüsü, eyer, yemler için torbalarda keçe kullanılarak yapılmış ürünlerdir (Sultanbekova, 2015).

Kullanım alanlarına göre Kırgız keçeleri ev keçesi(evlerde günlük yaygı), at keçesi(at eyeri), çoban keçesi (kepenek) gibi adlarla çeşitlilik gösterirler. Bu geleneksel kullanım alanları dışında son zamanlarda keçeden çeşitli süs, hediyelik eşyalar, oyuncaklar yapılmaktadır (Asangazieva, 2006:31).

Kırgız keçeleri kiyiz olarak adlandırılmaktadır. Tepme keçeler beyaz, kahverengi, siyah renkli doğal yünlerden yapılan kiyizler genellikle nakışsız olmaktadır. Kırgızlar Şırdakları en fazla çadırlarda kullanmaktadırlar, yazları sıcaktan, kışları ise soğuktan korunmak için Şırdak keçesini kullanmayı tercih etmişlerdir.

2.6. Kırgız Kültüründe Şırdak Keçe Sanatının Yeri ve Önemi

Kırgızlar çok eski dönemlerde halı ve diğer eşyaları dokumak için keçe kullanmaya başlamışlardır. Kırgız halı sanatının gelişmesi ve mükemmelliği birden fazla faktörden etkilenmektedir, örneğin; yaşam koşulları, iklim, koşuları, doğal ortam, sosyal faktörler, vb. Kırgızlar Şırdak keçe sanatının özünü kaybetmeden gelişimine katkıda bulunmuşlardır.

Şırdak kelimesi Kırgızca'da 'Shyrdak' veya 'Syrmak' olarak Orta Asya da genellikle, dokusuz yüzeylerde tepme keçe kullanılarak keçe kumaşın üzerine çizilen hayvansal, bitkisel veya geometrik motifler, makas yardımıyla ya da günümüzde lazer kullanılarak istenilen desen kesimi yapılmaktadır (Sultanbekova, 2015).

Kırgızistan'da bu güne kadar bulunan en popüler keçe halısı türü şırdaktır. Bu halı türü en karışık olan mozaik tekniğiyle yapılır, ancak en dayanıklı dokuma türüdür. Şırdak türü halıların ortalama servis süresi 100 yıl ya da daha fazladır. Şırdak halıların üretim aşaması çok fazla emek isteyen bir süreçtir. Bir kadının bu tarz bir halının metrekaresini dokuması 2 ile 6 ay arasında değişmektedir. Bu sebeple Kırgız kadınları bu halıları oluştururken genellikle aile bireylerinden oluşan bir grupla çalışırlar (Coçunbayeva, 1997).

Geleneksel Şırdak halısını ve ürünlerini; Kırgızlar yaşamlarının her alanında, dayanıklı ve uzun ömürlü, kullanmaya elverişli olduğu için tercih etmişlerdir. Şırdak halısının temizlemesi kışın karın üzerine serilerek yapılmaktadır. Her halı 4 ya da beş koyundan elde edilen keçelerle yapılır ve bu süreç bütün kış boyunca sürer. Sonbaharda kırılan yünler el yordamıyla temizlenir. Sabunla yıkanan yünler önce ılık suda daha sonra soğuk suda bekletilir. Geleneksel olarak boyalar sınırlı bir aralıktan seçilir ancak seçilmiş boyalar güçlü bir şekilde birbirleriyle etkileşime girer. Kırmızı ve mavi, kahverengi ve beyaz, turuncu ve kahverengi, kırmızı ve beyaz ve

kırmızı ve yeşil çok yaygın kullanılan ve özel anlamları olan kombinasyonlardır. Kırgızlar her yıl bu işlemleri Şırdak halılarını üretmek için titizlikle ve düzenli olarak devam etmektedirler (Sultanbekova, 2015).

2.7. Geleneksel Şırdak Keçe Sanatında Bezeme Özellikleri

Orta Asya'nın en sıra dışı renkli ve birçok el sanatlarının nesilden nesile aktarıldığı bölgelerden biri olan Kırgızistan'ın her yerinde Şırdak keçe sanatı bu bölgede yaşayan halkın hayatında önemli bir yer tutmayı başarmıştır.

Şekil 64. Şırdak Keçesi Bezeme Yapımı

Kaynak: creativsphere.blogspot.com(06.09.2014).

Geleneksel Türk El Sanatları içerisinde herhangi bir yüzeyi süslemek için; üzerine boyalı, boyasız düz ya da kabartma olarak yapılan süsleme biçimlerine "bezeme" denir. Bu ad, sanat çevrelerince de pek anlaşılmış değildir. Nedeni de, geniş anlamli süsleme sözcüğünü kullanma alışkanlığı ve Arapça Tezyin, Tezyinat kavramlarının birçok sözcük gibi Türkçeye doğrudan yerleşmesidir. En eski çağlardan beri Türkler tarafından kullanılan, zamanla unutulmuş Arapça tezyin sözcüğü ile anlatılan bu sanat teriminin Türkçesine bezeme denilmektedir.

Başlangıçta büyü ve inançla bütünleşmiş olan motifler; zamanla bilim ve sanat yönünde netleşerek topluluk içinde ortak bir anlatım dili olmuşlardır. Bu

bakımdan genellikle bir millette aynı dönemde, tüm süsleme sanatlarında kullanılan motifler; birbirine paralel özellik taşımış, malzeme ve tekniğin gerektirdiği küçük değişiklikler dışında motifin özünün değişmediği görülmüştür. Motiflerin sahip oldukları bu olumlu özelliklerden dolayı bir milletin tarihsel süreklilik içinde süsleme sanatlarının karakterini, sanat düzeyini ve sanat anlayışını izlememize büyük ölçüde yardımcı olmuştur (Ergenekon, 1999:90).

Günümüze gelinceye kadar değişik motif, renk ve desenlerle bezenen keçe yaygılar müzelerde sergilenmekte ve tepme keçe atölyelerinde de yöre halkının istek ve ihtiyaçlarına uygun olarak değişik boyutlarda geleneksel Şırdak keçe ürünleri üretilmektedir.

2.8. Geleneksel Şırdak Keçeciliğinde Kullanılan Desen ve Motifler

Geniş süslü halıların geleneksel olarak üretilme metotları mozaik olarak adlandırılır. Model zıt ve canlı renkler olarak iki tabakaya ayrılır ve sonra dış çerçeve kesilir. Keçe katmanlara ayrılır ve daha sonra bazı parçaları desen ve diğerlerini arka plan veya alan oluşturacak şekilde birbirine dikilir. İki zıt parça arasına yünden bükülmüş bir örgü parça dikilir. Örgü, desenler arasında farklılık gösterir ve üç boyutlu bir kabartma sağlayarak tasarımı anlamlı hale getirir. Halı kompozisyonu merkez bir alan ve Kırgızistan'ın değişik alanlarından çok çeşitli renklerle hazırlanmış bir çerçeveden oluşur (Öcal, 1996:302-08).

Kırgız halıları genellikle iki baskın renkten oluşur; kırmızı-mavi, kahverengi-mavi, kahverengi-turuncu, kırmızı-sarı ya da kahverengi-beyaz. Genellikle dış çerçeve renk kombinasyonları orta alanın renk tonlarını tamamlayıcı değil, aksine zıt olarak üretilir. Kırgız keçe ürünleri çok özel, artistik bir görünüme sahiptir ve zıt ve yumuşak çizgileri ile bitki ve hayvan motifleri ile birçok kombinasyondan oluşur.

Şırdak keçe ürünler incelendiğinde geometrik bezemelerin kullanıldığı; düz çizgi, daire, zikzak, üçgen baklava, kıvrımları, dikdörtgen, kare ve simetrik ya da asimetric konuların kullanıldığı anlaşılmaktadır. Hayvansal bezemelerde ise; köpek izi, kaplumbağa, kuş, güneş, köpek kuyruğu, koç boynuzu, karga tırnağı, uş kanadı, dağ keçisi, geyik, haç şekli gibi bezeme konularının kullanıldığı görülmüştür. Bitkisel bezeme konuları ise; çam ağacı, çiçek, ağaç dalı, yaprak, ağaç ve doğanın soyutlanmış hali veya normal manzaralar bezemelere konu olmuştur. Genellikle

doğadan stilize motifler kullanılmıştır. Doğal bitkisel boyalar kullanılmıştır (Sultanbekova, 2015).

Bitkisel motifler bitkilerin gölgesinden oluşan motiflerdir. 'Tumarça' motifi nazar değmemesi için kullanılan bir motif 'algır kuş, kartal motifi, 'Örgünün keregesi 'boz' üyün keregesinden soyutlanmış grafiksel motif, göz ve suyun akışından motifler uyarlamışlardır.

Kırgız kıyız, şırdaklarında en çok kullanılan motifler; zik-zak-Kırgız dilinde " iyrek" adında geçmektedir; kus izi-" karga tırmak"; satranç tahtası-" çımın kanat"; dalgalı budak ya da pozitif negatif görünümü-"kıyal"; koç boynuz-" koçkor müyüz"; üçgen-"tumarça"; yırtıcı kus-"kus"; ikili çizgi motifi-" su"; yuvarlak-"tegerek", Bu motiflerin hepsi kendine özgü anlam taşımaktadır (Romanova, 1982).

Mozaik tekniğiyle yapılan eşyalar grafik bakımdan net olması ve resminin tamamlanmış olmasıyla farklıdır. Bu motiflerin yaratıcıları dünya, su, dağlar, yıldızlar üzerine ne anladıklarını çok basit şekillerde yansıtır. Zaman geçtikçe, bu motiflerin anlamı kaybolur ve dekoratif sembollere dönüşür.

Koç bası veya boynuz nakışı, Oğuzlar, Avarlar, Kırgızlar, Kazaklar, Karakalpaklar, Çuvaşlar, Bulgarlar, Türkmenler ve daha birçok Türk topluluklarında, az değişikliklerle her çeşit malzemeyi süslemek için kullanılmıştır. Haç biçimli nakışın, aksi yönde uzayan kollarının; hem Anadolu da hem de Mangıslak ve Horosan Türkmenlerinde hem İran Kaskay Kabilelerinde Kırgız ve Kazak toplulukları arasında değişmez adı " koçboynuzudur" (Diyarbakirli, 1972:93).

Kırgızlar Geleneksel el sanatlarında en büyük tasarım dayanağı doğaymış tüm tasarım güçlerini doğadan almışlardır. Güy şehrindeki kazılarda 4.-5.Yüzyıllara ait bulunmuş Kırgız geleneksel oyunlarının soyutlanmış hali olarak bulunmuştur (Sultanbekova, 2015).

Şırdak'ta kullanılan motifler genelde; manzaranın soyutlanmış hali, normal manzara tarla işleri, avcılık, hayvancılık, ağır motifler, detaysız, (siyah, beyaz, kırmızı, coşo), sarı, kahverengi, motif aralarında da mavi, lacivert kullanılmıştır. Panolarda bitkisel motifler daha detaylı ve ince takılarda aynı incelikte işlenmiştir (Sultanbekova, 2015).

2.9. Geleneksel Şırdak Keçesinde Kullanılan Renk ve Özellikleri

Kırgız keçe sanatında renk seçiminde doğayı yansıtmak amacıyla en çok kırmızı, lacivert, kahverengi, turuncu, beyaz tonları kullanmışlardır. Kırmızı- lacivert renkleri her zaman birlikte kullanılmıştır: kırmızı rengiyle Kırgızistan'ın Djeti Ögüz dağlarını; lacivert-Isık Göl'ü, gökyüzünü; beyaz-(Ala-Too) Tanrı dağlarındaki yaz aylarında olan karları ifade etmektedir; sarı, turuncu renkler ise beyazla birlikte kullanıldığı zaman ilkbaharı, o mevsimin ilk çiçeği olan “bayçiçekey” açtığını yansıtmaktadır (Sultanbekova, 2015).

Şırdakların merkezi sahasının renklerinde kırmızı-mavi, kahverengi-turuncu, kırmızı ya da sarı, kahverengi, beyaz birleşimleri baskındır. Aynı renk birleşimleri bordürlerin boyanmasında da ağır basar, ama aynı kilimde bunlar hemen hiçbir zaman merkezi sahanın rengiyle aynı olmaz: mesela merkezi sahasını renkleri kırmızı-mavi birleşimine dayalı iken bordürün boyanmasında kahverengi turuncu, bazen beyaz-kırmızı, kahverengi-mavi ağır basar.

Şırdakların tezyininde bordürleri teyelleleyen ve merkezi sahanın büyük figürlerinin kontürlenmesi için sık kullanılan dar şeritler önemlidir. Koyu ve sakin tonlarda (beyaz-kahverengi, beyaz-kırmızı) tasarlanan şeritler renkli sicim gibi merkezi sahayı şeritle birleştirir, bütün kilime özel bir tamamlanmışlık katar. Keçe eşyalarda ayrı desen motifleri kontürleme tekniği çok eskidir (Asangazieva, 2006:31).

Bu Altay'daki Pazırık kurganlarda (M.Ö. V.-IV asırlar) ve Moğolistan'daki Noin-Ula kurganlarında materyallerinden bilinmektedir Kırgız Şırdak motif renkleri içerisinde gümüş'ün çok kullanılmasının nedeni; gümüş rengi beyaz, beyaz renk Kırgızlarda çok önemli; dürüstlüğün, saf kalpliliğin, sütün, temizliğin simgesidir. Gümüş rengi takılarda hava, su, yer, doğada sağlık için kullanılmaktadır. Geleneksel önlükleri ‘beldemçi’ ev hanımları önlük olarak, yaşlı kadınlar soğuktan korunma amacıyla, genç kızlar süslenmek amacıyla kullandıkları köpeğin derisinden keçe birleşimi soğuktan korunmak amacıyla yapılmaktadır (Sultanbekova, 2015).

2.10. Keçe Sanatında Şırdak Uygulama Teknikleri

2.10.1. Keçe Sanatında Şırdak Desenli ve Desensiz Tepme Keçe Yapımı

Geleneksel Tepme keçe uygulama tekniklerinden desenli ve desensiz. tepme keçe üretiminde desen hazırlama işlemi dışında uygulanan tüm işlemler desensiz çeşitleriyle aynı sırayı izlemektedir.

Sabrın ve azmin göstergesi olan desenli ve desensiz tepme keçe üretimi, ön işlemler, keçeleştirme ve bitirme işlemleri olmak üzere üç aşamayı takip etmektedir.

Ön işlemler; Mevsimlerin dönemine göre (Mayıs, Haziran, Temmuz) yün kırkımının yapılması, yıkanması içerisindeki atıklardan temizlenmesiyle, doğal yünün elde edilmesi, uygulanmak istenen desen ve tasarım modeline uygun renk seçimleri yapılarak desenli ve desensiz tepme keçe Şırdak keçe yapım aşamasına başlanmıştır.

Keçeleştirme; Doğal veya boyanmış olarak uygulanmak istenen desenli ya da desensiz tasarım sedirin ya da çiğın üzerine yapılmak istenen ürünün incelik ve kalınlığına uygun olarak yünün kat atımı (atkısız ve çözgüsüz yün, dikey ve yatay) yapılır. Su ve sabun uygulanarak 30-45 dk. pişirme işlemine alınır.

Bitirme işlemleri; Dikkatli bir şekilde pişirme işlemine alınan yün elde ve ya makinede tepme işlemi yünler tam olarak birbirine kaynaşana kadar devam eder. Tepme işlemi tamamlanan yün düz bir zemine alınır üzerine kaynar su serpilerek 10 dk. kadar beklenir ve sonrasında soğuk suya tutularak tepme keçe yapım işlemi tamamlanmış olup yün kurumaya alınır (Sultanbekova, 2015).

Şekil 65. Desenli ve Desensiz Keçe Yapımı İçin Yün Renklerinin Seçimi (Derebaşo, 2015).

Geleneksel olarak tepme keçe yapım işlemi tamamlandıktan sonra elde edilen keçe üzerine desenleme işlemi yapılır Şırdak desenine uygun motifin kesilmesi, el yöntemiyle ve ya makine yardımıyla dikilme işlemine başlanmış olunur.

2.10.2. Keçe Sanatında Şırdak Tekniği

Tepme ve pişime işlemi tamamlanmış olan yün keçe kumaş olarak kullanıma hazırdır. (mozaikleme (şırdak), Ala-kiyiz, Aplike tekniği)

Mozaikleme tekniği: Tek renk olarak boyanmış ya da doğal yün desene uygun bir şekilde kesilmesi veya elde edilmek istenen desene göre ebatları belirlenen keçe üst üste konularak aynı anda kesilip desenin negatif ve pozitif motifleri çıkarılıp zemin keçenin üzerine yerleştirildikten sonra dikilir.

Kırgız Şırdak Kilimleri ve halıları yapımın da mozaikleme tekniği; keçenin boyanmasından önce zanaatçı kadın, yapılacak eşyanın temel bezeme şekillerine uygun bir şekilde parçalara keser. Sonra boyanmış keçe parçalarını zanaatçı çift çift olarak birbirinin üstüne dizer ki her çiftte kırmızı ve mavi, kahverengi ve turuncu, yeşil ve kırmızı vs. olması amaçlanır. Keçenin üstteki parçasına zanaatçı tebeşirle desen çizer (Eskiden desen tuz mahlulü ya da sıvı hamurla yapılırmış). Bu desen keçe yapımında en önemli anlardan biridir. Desen genelde en tecrübeli zanaatçılar olan oymoçular (oymo kelimesi ziynetli, süslü anlamını verir; oymolo-oymak ziynetle süslemek) (Asangazieva, 2006).

Şekil 66. Şırdak Halısı Diken Kadın

Kaynak: <http://www.saudiaramcoworld.com/> (12.06.2014).

Bugün Kırgızlarda mozaik tekniğiyle yapılmış keçe eşyalar çok yaygındır; keçe, yün, giyim, mobilya, kumaş, kilim, çadır ve evlerde kullanılan en popüler malzemelerden biri haline gelmiştir. Yünün sırrı nem ısı ve soğuğa karşı izole eder ve korur bu liflerin yapısından oluşmaktadır. Konutların yalıtım ve dekorasyonu için kullanılanlar: yer kaplama kiyiz, halı ala kiyiz ve shyrdak, yer yastıkları, duvar halıları tushtuk ve tush kiyiz, ev içinde kullanılanlar: küçük kap, kerege kap, şapkalar için raflar, mutfak eşyaları için duvara monteli çantalar ayak kapar aynalar ve kozmetikler, kıyafetler: erkek ve kadın şapkaları kalpak, ceketler, kemer çoraplar, hayvanlar için öğeler: at örtüsü, at eyer tokum, yemler için torba vb. gibi birçok günlük yaşam ürünlerinde şırdak tekniğinde keçeler kullanılmaktadır (Sultanbekova, 2015).

Şekil 67. Kırgız Şırdak Halısı Mozaikleme Tekniği

Kaynak: <http://www.saudiaramcoworld.com/> (12.06.2014).

2.10.3. Keçe Sanatında Ala-kiyiz Tekniği

Geleneksel olarak Şırdak Keçe tekniğine göre dayanıklılığı biraz daha az olup yapım tekniği Şırdak keçe tekniği kadar zor olmayan bir tekniktir, Ala-kiyiz, Orta Asya'dan günümüze özgün bir şekilde gelen motifleri uzman olarak değerlendirilen kadın veya erkek ustalar tarafından sedir veya çiğ üzerine yün açım işlemi. Renkli

yün bezekler kullanılarak yapılıp su ve sabunla tepme işlemine alınır. Geleneksel olarak tepme işlemi rulo şeklinde sarılmış çığ'ın öncelikle ayaklarla sonra el ve dirseklerle yünün birbirine kaynaşması sağlanıncaya kadar bu işlem devam etmektedir (Mahova ve Çerkasova, 1968:24).

Bu teknik sadece döşeme kilim (ala kiyiz) yapmada uygulanır. Yuvarlanmış bezekli kilimcilik mozaik tekniğine dayalı kilimciliğe göre daha kolaydır. Bu yüzden yuvarlanmış bezekli kilimler daha yaygındır ve Kırgızların günlük hayatında daha geniş olarak kullanılır. Yuvarlanmış bezekli kilimler çok sağlam değildir. Bütün Kırgızlarda içkilik dâhil geçmişteki soy gruplarında yuvarlanmış bezekli kilimler ala-kiyiz adını taşır.

Şekil 68. Ala-kiyiz Keçe'nin Bezek Yapım Aşaması

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/528961918708089982/>(15.10.2015).

2.10.4. Şırdak Keçe Sanatında Aplike Tekniği

Tepme keçe işlemi sırasında applike yapılmak istenen keçenin kalınlığı ve inceliği yapılmak istenen tasarıma göre değişir. Keçe zemine ya da kumaş zemine kolayca kaynaşması için; zayıf dövülmüş ince, renkli keçeden ya da kumaştan kesilen bezeğin yarı hazır temele (zemin keçeye) konulması, sonra da keçenin

dövülmesinden ibarettir. Figür ve nakısları, konturlarından keserek ve ajurlayarak, başka bir malzeme üzerine applike etme sanatı Türkler arasında yüzyıllarca yaşamıştır ve bugün bu yöntem Kırgızlarda olduğu gibi Kazaklarda da çok yaygındır (Mahovave Çerkasova, 1968:25).

Şekil 69. Şırdak Keçe Sanatında Applike Uygulanmış Kırgız Çadırı

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/223420831491764670/> (12.09.2015).

Şekil 70. Ala-kiyız Tekniğine Uygun Yapılmış Şapka ve Çantalar

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/376965431288747749/> (07.09.2015).

2.10.4.1. Şırdak Keçe Ürünlerinde Zemin ve Motiflerde Kullanılan İplik Renkleri ve İp Yapım Aşamaları

Geleneksel Şırdak yapımında genellikle doğal yünden yapılmış olan beyaz, kahverengi, siyah, gri renklerdeki yünler elde eğrilerek ya da bir teknik alet kullanılarak yapılan ip, uygulanacak desen ve motif renklerine uyum sağlaması bakımından önemlidir. Farklı renkler arzu edildiğinde kök boyalar kullanılarak boyanır. Günümüzde kimyasal boylarla da ipler boyanmaktadır, Tepme keçelerde öncelikle doğal yün renkleri sonrasında kırmızı, sarı renklerle diğer renklerdeki yün ipler (kahverengi, siyah, açık kahve, krem rengi, bordo, koyu turuncu, yeşil, mavi, fıstık yeşili, yeşil, lacivert ve gri) kullanılmaktadır. Türkiye’de yapılan ilgili araştırmalarda motiflerde kırmızı renk kullanıldığı görülmüştür.

Doğal yünden (koyun, keçi) eğrilerek yapılan yün iplerin dışında günümüzde pamuk ipliğinden de yapılan şırdak ipleri mevcuttur.

Şırdak yapımında kullanılacak iplerin öncelikle renk uyumları göz önünde bulundurularak gruplara ayrılır, elde edilmek istenen ip, katman kalınlığına göre ip kat adetleri belirlenmektedir.

Şekil 71. Açık Alanda Şırdak Keçe İp Yapım Aşamalar (Derebaşı, 2015).

(Kahverengi, beyaz ve siyah kullanılarak eğrilen Şırdak keçe ipi)

Şekil 72. Şırdak Keçe Dikiminde Kullanılacak İp Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Şekil 73. Şırdak Keçe Dikiminde Kullanılacak İpler (Derebaşo, 2015).

2.11. Geleneksel Şırdak Keçesi Uygulama Alanları

Günlük hayatın vazgeçilmez unsurlarından olan keçe ürünler birçok alanda kullanılmaktadır. Orta Asya'dan günümüze kadar gelen geleneksel keçe ürünlerin, özünü kaybetmeden, modernize yapılarak üretimlerine devam edilmektedir.

SDÜ’de eğitim gören Sultanbekova, K.’ ya ait uygulanmış Şırdak keçe ürünler Şekil 73,74 ve 75’te görülmektedir.

Şekil 74. Kırgız Şırdak Tekniğine Göre Yapılmış Minderler (Derebaşo, 2015).

Koçboynuzu, dalga motifi dikimi doğal zemin keçe kullanılarak yapılmıştır. Kırgızistan’da hem günlük hayatta hem de özel misafirler geldiğinde kullanılması için sunulmaktadır.

Şekil 75. Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Tutacak Üzeri Makinayla Dikilmiş (Derebaşo, 2015).

Tutacalarda kollarını açmış bir insan motifi sembolü işlenmiştir.

Şekil 76. Şırdak Keçe Tekniğine Uygun Yapılmış Çanta 'Tuştuk' (Derebaşo, 2015).

Tuştuk Kutsal kitapların ve değerli eşyaların korunması için tasarlanmış, Şırdak Keçe tekniğinde yapılmış bir çantadır.

Şekil 77. Kirgiz Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Çadır Kapısı Halısı

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/329748003945369447/>(21.10.2015).

Şekil 78. Kırgız Şırdak Dikim Tekniği Uygun Halı

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/497999671273535288/> (21.10.2015).

Şekil 79. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Minderler

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/455215474811306911/> (11.10.2015).

2.12. Şırdak Keçe Motiflerinin Farklı Yüzeylerde Uygulanması

Geleneksel Türk El Sanatları içerisinde geometrik, hayvansal ve doğadan stilize bitkisel üslup özeliğine sahip olan Kırgız Şırdak motifleri kullanılmaktadır. Desenli tepme keçe, desensiz tepme keçe, dokulu ve dokusuz farklı formlarda, yüzeylerde Şırdak motifleri kullanılmıştır. Keçe, deri, ahşap, metal, kâğıt, vb. gibi yumuşak dokulu, sert dokulu yüzeyler kullanılmıştır.

Şekil 80. Geleneksel Kırgız Kalpağı Şırdak Motifi İşlemesi

Kaynak: [http://www.iscsjournal.com/\(20.09.2015\)](http://www.iscsjournal.com/(20.09.2015)).

Şekil 81. Şırdak Tekniği Uygulanarak Yapılmış Yuvarlak Puf Minder

Kaynak: [https://tr.pinterest.com/pin/560627853591209793/\(20.10.2015\)](https://tr.pinterest.com/pin/560627853591209793/(20.10.2015)).

Şekil 82. Kırgız Dokumalarında Koçboynuzu ve İnsan Motif i(İsaev, 2015).

Kırgızlar genellikle dokumalarında Manas Destanına konu olmuş olayları yansıtmışlardır. İnsan motifini Manas olarak değerlendirip koruyucu özelliğine inanmışlardır. Kuşlar, geyikler, atlar, koçlar konu edilmiştir (Sultanbekova, 2015).

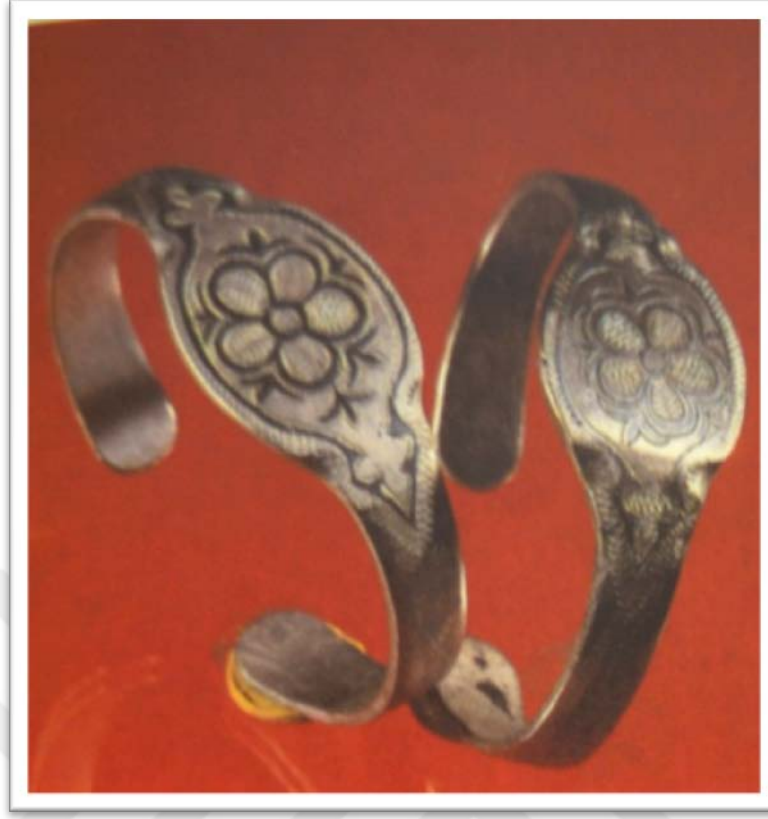
Şekil 83. Kırgız Şırdak Motiflerinde Kullanılan 'Köökör '(İsaev, 2015).

Geleneksel Kırgız Şırdak motiflerinin de simgesi olan “Köökör” deriden yapılmış olan içerisine süt konulan evlerde bulunan ayrıca; kişinin yanında taşımaya da elverişli olduğu için matara gibi de kullanım özelliğine sahiptir (Sultanbekova, 2015).

Şekil 84. Geleneksel Kırgız Müzik Aleti “Komuz’un “Çantası (İsaev, 2015).

Ağaçtan ve deriden yapılmış komuzun çantası doğadan stilize, aktarılmış motifler ‘kökör’, ‘Koçkor müyüz ‘ ya da kıyal olarak adlandırılırlar (Sultanbekova, 2015).

Şekil 85. Gümüş Yüzük Üzerine 'penç', 'karga tırnağı' ve İnsan Motifi (İsaev, 2015).

Kırgızlar yerleşik olmayan hayat ile bütünleşmiş insan ilişkilerinin ataerkil ve feodal yapısı aile yaşamında, geleneklerde ve din içerikli bir takım ritüellerde açığa çıkmıştır. Göçebe hareket eden insanlar, güzel olmasının yanı sıra işlevsel olan araç gereçlerle yaşadıkları yeri, evlerini bu aletlerle süsleyip şekillendirmişlerdir (Sultanbekova, 2015).

III. BÖLÜM

3. GELENEKSEL ŞIRDAK KEÇE SANATININ GÜNLÜK YAŞAM ÜRÜNLERİN'DE KULLANIM ALANLARI ve SANATSAL UYGULAMALAR

3.1. Dokusuz Yüzeylerde Günlük Yaşam Ürünleri'nde Geleneksel Şırdak Keçe Tekniği ve Uygulama Aşamaları

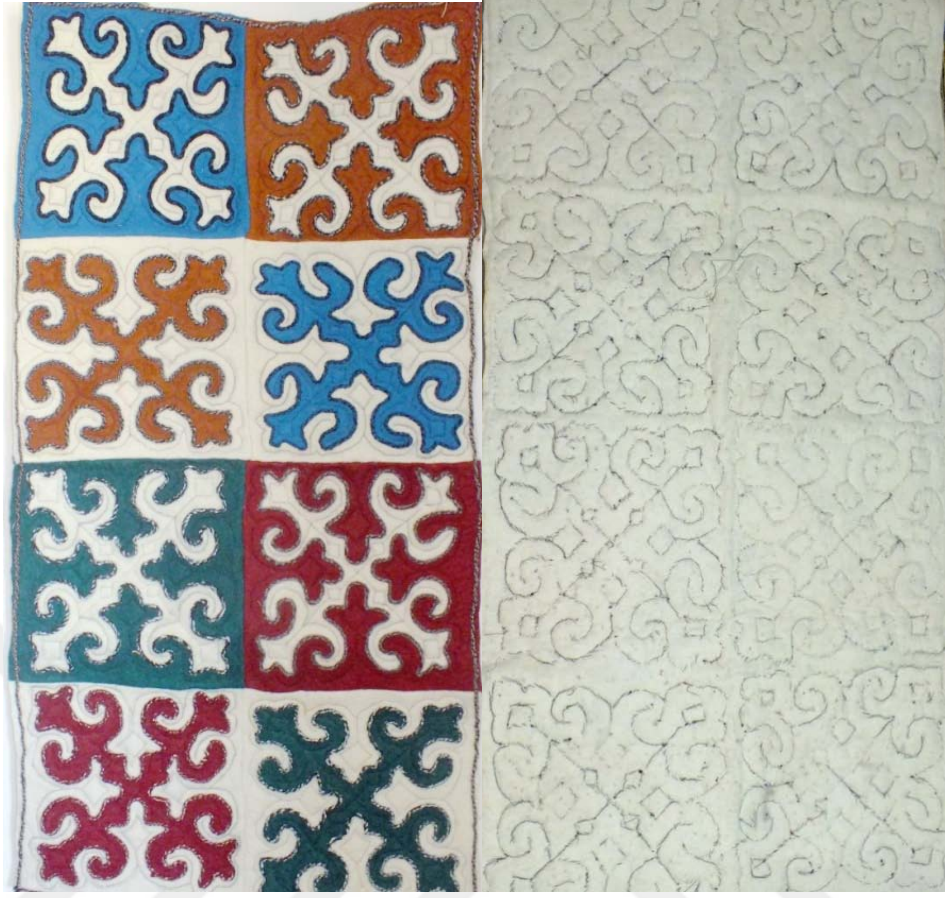
'Geleneksel Şırdak Keçe Tekniği ve Uygulamaları' olarak tespit edilen Yüksek Lisans Tezinin uygulama örneklerini oluşturan sanat tasarımlarının teması 'Manas Destanı'dır. Konusu "Şırdak Keçe Tekniğinin Günlük Yaşam Ürünlerinde Uygulanması', Orta Asya'dan günümüze insan hayatının vazgeçilmez unsurlarından olan keçe unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarımızın içerisinde olması nedeniyle; dokusuz yüzeylerde farklı dikim teknikleri ve doğal tepme keçe yapım teknikleri uygulanarak yapılmıştır. Ayrıca ürünlerde motif desen ve renk özellikleri göz önünde bulundurularak ürün tasarım aşamaları belirtilmiştir.

3.1.1. Şırdak Keçe Halı Yapım Aşamaları

Keçe toplumsal yaşamda öncelikle soğuktan ve sıcaktan korunmak, örtünmek ve giyinmek için ihtiyaçtan doğmuştur. Kırgızların desen ve motiflerinde yüzyıllardır geleneksel zevk, biçim ve renk anlayışlarının bütün etkinliği el sanatlarında görülmektedir. Keçe sanatında genellikle geleneksel araçlardan yararlanılmaktadır. Atölyede hasır, makas, boya kazanı ve ocak gibi basit araçların bulunduğu gözlenmiştir. Yün atma işlerinde hallaç makineleri, tepme işleminde ise halen insan gücü, yeni olarak tepme makineleri kullanılmaktadır(Asangazieva, 2006).

Bezemde kullanılan iplik renkleri işlemede kullanılan renklerde olduğu gibi birinci derecede kırmızı ve beyaz rengi kullanılmıştır. Onunla birlikte kahverengi, sarı, siyah, yeşil, beyaz, bordo, krem rengi, turuncu, pembe, gri, eflatun ve mavi renkler de kullanıldığı görülmüştür.

Kırgız Şırdak keçe dikiminde renklerin uyumuna da çok dikkat edilmiştir.

Şekil 86. Ön-(Bitmiş Ürünün Görünümü)-Arka (Derebaşı, 2015).

Şekil 87. Kalıp Çizim Aşaması (Derebaşı, 2015).

Şekil 88. Kalıp Çizim ve Makasla Kesim Aşaması(Derebaşo, 2015).

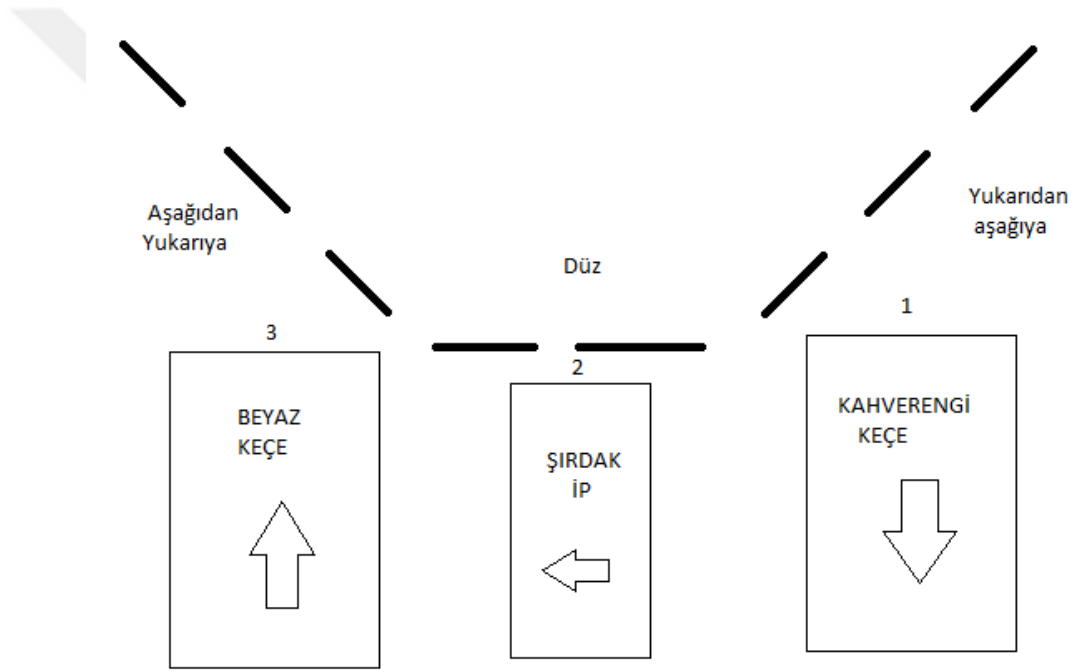

Şekil 89. Şırdak Keçe Desenlerin Oluşumu (Derebaşo, 2015).

Aynı anda iki farklı renk keçenin kesilerek negatif ve pozitif olarak (iç ve dış) motiflerin oluşum aşamasında motifler kaymaması için öncelikle 40*40 cm olan iki farklı keçe köşelerinden kare şeklinde ve ortasında çarpı şeklinde dikilir. Keçe üzerine çizilmiş olan desen makas yardımıyla dikkatli bir şekilde kesilir.

Şekil 90. Tepme Keçeden Kesilen Desenlerin İç ve Dış Olarak Ayrım (Derebaşo, 2015).

Şekil 91. Şırdak Keçe Dikim Şeması (Derebaşo, 2015).

Şekil 92. Şırdak Keçe Dikim Aşaması (Derebaşo, 2015).

Şırdak keçe motiflerinin dikimi iki farklı renk olan keçenin arasına Şırdak keçesi için özel yapılan desene uygun ip konularak üçü (kahverengi keçe-ip-beyaz keçe) aynı anda pamuk iplik ve iğne yardımıyla elde dikilir. Öncelikle iki keçe arasına şırdak ipi konulur sonra ilk keçenin hemen kenarından iğne ve ip kullanılarak; yatay bir şekilde içeri doğru, aradaki keçe ipine düz olarak, diğer keçeye ise yatay bir şekilde dışarı doğru dikilir.

Şekil 93. Manas İnsan Motifi ve Koç Boynuzu Motifi Kullanılması (Derebaşo, 2015).

Türk boylarından biri olan Kırgızların milli destanı, dünya edebiyatının da sayılı şaheserlerinden ve en uzun olan destan, adını, destandaki kahramanlardan alan, Manas Destanı, Kırgızların bir bakıma ansiklopedisi gibidir (Sultanbekova, 2015).

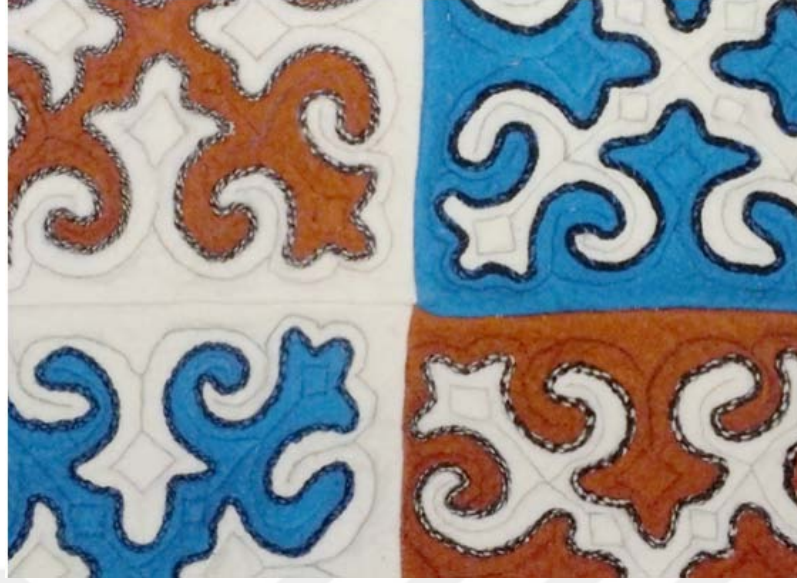
Manas Destanında Kırgızların bütün gelenek ve göreneklerini, törelerini, inanışlarını, görüşlerini, başka milletlerle olan ilişkilerini, masallarını ve ahlak anlayışların anlaşılabilir. Manas, Kırgız kahramanlarındandır. Manas'ın babası Yakup Han'dır. Annesinin adı Çığrıçı'dır. Yakup Han evlendikten on dört sene sonra Manas doğmuştur. Doğumu üzerine civardan gelen elçiler, onun bir kahraman olacağını hemen anlamışlardı. Atlarına at erişemiyor, zırhına ok işleliyordu.

Ünlü Türkolog Wilhelm Radloff (1837-1918) Manas Destanı'yla ilgili ilk derlemeyi, Kırgızistan'ın Tokmak şehri güneyindeki Sarı Bağış boyuna mensup bir Manasçıdan 1869'da yaptı. Radloff'un derlediği yedi bölümlük Manas Destanı, toplam 11 bin 454 mısradan oluşuyor. Manas Destanının bütününü söyleyenlere Manasçı, bir kısmını söyleyenlere İrci denilir (Yıldız,1995).

Şekil 94. Şırdak Keçe Halı Modeli Oluşumu (Derebaşo, 2015).

Şırdak halısı keçe, renk düzenleme mozaik tekniği; beyaz-kırmızı, kırmızı-beyaz, beyaz-yeşil, yeşil-beyaz, olarak desenin iç ve dış bütünlüğü oluşturulmuştur. Motif ve desenlerin kenarına elde makine dikişi uygulanmıştır.

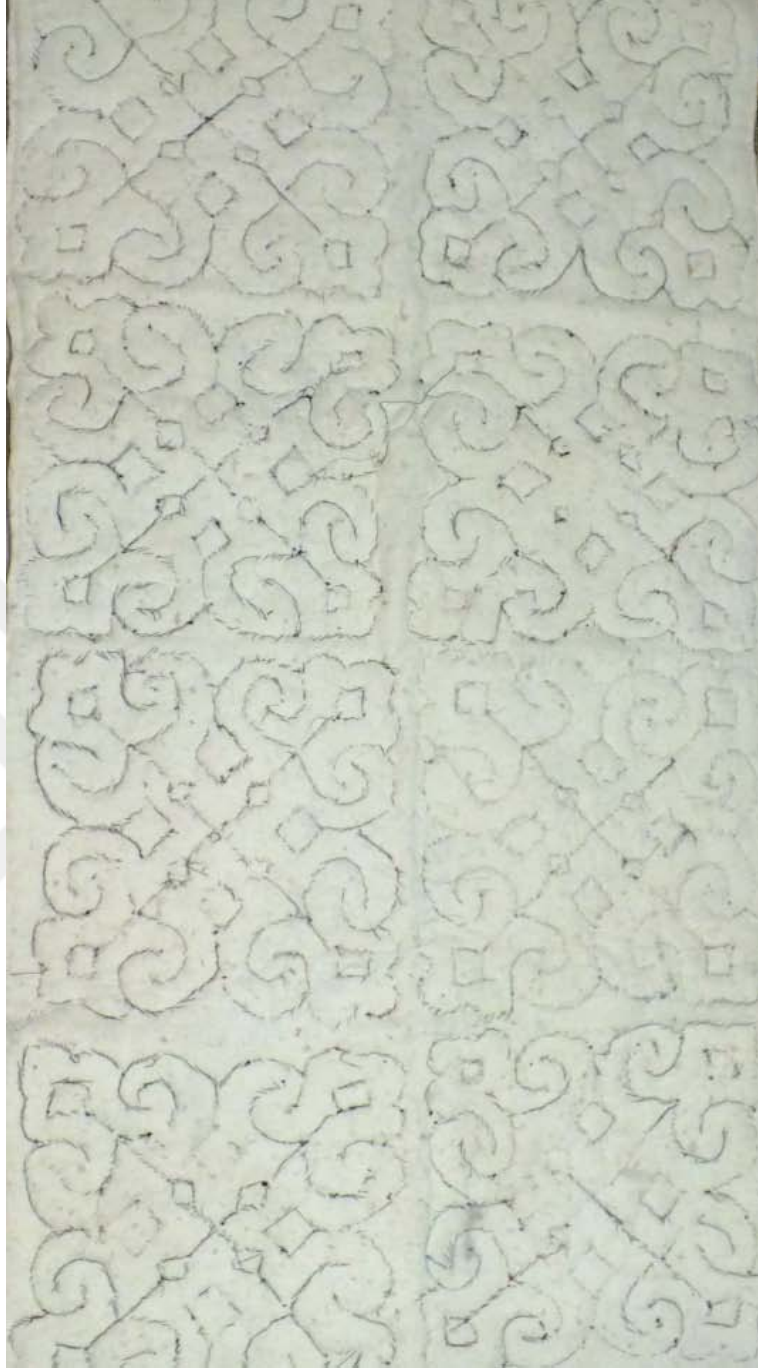

Şekil 95. Şırdak Keçe Halısı Oluşumu (Derebaşo, 2015).

Şırdak halısı keçe, renk düzenleme mozaik tekniği; beyaz-kahverengi, kahverengi-beyaz, beyaz-mavi, mavi-beyaz desenin iç ve dış bütünlüğü oluşturulmuştur. Motif ve desenlerin kenarına elde makine dikişi uygulanmıştır.

Şekil 96. Şırdak Keçe Halısı Alt Zemin Keçesiyle Elde Makine Dışı Uygulama (Derebaşo, 2015).

Şekil 97. Geleneksel Şırdak Keçe Halısının Zemin Keçesiyle Elde Makine Dikiş Tekniğiyle Birleşimi (Şırdak Halının Arka Görünümü), (Derebaşo, 2015).

Şekil 98. Geleneksel Kırgız Şırdak Halısının Makinede Kenar Dikişi (Derebaşo, 2015).

Şırdak halısı makinede kenar dikişleri yapıldıktan sonra, yapılan kenar dişi üzerine halının rengine uygun özel olarak hazırlanmış Şırdak keçe ipi üzerinden şerit olarak geçirilmiştir.

3.1.2. Şırdak Keçe Minder Yapım Aşamaları

Şekil 99. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minder Model (1), (Derebaşo, 2015).

**Şekil 100. Geleneksel Kirgiz Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minder Model (3),
(Derebaşo, 2015).**

**Şekil 101. Geleneksel Kirgiz Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minder Model (4),
(Derebaşo, 2015).**

Şırdak tekniğine uygun olarak yapılmış minder ebadı 40*40 cm'dir. Doğal tepme keçe kırmızı ve beyaz üst üst konularak kenarlarından kare şeklinde dikilir ve keçe üzerindeki motifi takip edecek şekilde teğel olarak dikilmiş sonrasında dikkatli

bir şekilde makasla kesim işlemi yapılmıştır. Motif olarak kuşkanadı ve dalga motifi kullanılmıştır.

Şekil 102. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minderin Makasla Kesim İşlemi (Derebaşo, 2015).

Şekil 103. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minderin Dikiş İşlemi (Derebaşo, 2015).

Şırdak dikim tekniğinin de keçenin hassasiyeti göz önünde bulundurularak dikilmiştir. Tepme keçenin eni 3 mm ile 4 mm arasında değişmektedir. Sağlıklı bir şırdak dikimi yapılabilmesi için keçelerin kalınlık dereceleri aynı olmalıdır.

Şekil 104. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minder Model (2)

(Derebaşo, 2015).

Kırmızı ve beyaz keçe model 1'in negatif ve pozitifini alınmasıyla oluşmuştur.

Şekil 105. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Model 1 ve 2 Minderin Makinede Dikilmesi (Derebaşo, 2015).

Şırdak keçe minder dikiminde zemin keçesinin düzgün bir şekilde yerleştirilip minder desen üzerinden ve kenarlarından dikilmiştir.

Şekil 106. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Minder Model 3 Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Şekil 107. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Minder Model 3 Desen Kalıp Hazırlama (Derebaşo, 2015).

Şırdak keçe minder oluşum aşamalarında 40*40 cm mukavva ve aydıngere desen çizilerek kalıp hazırlanmıştır. Hazırlanan desen kalıbı keçe üzerine yerleştirilip kesim işlemine başlanmıştır.

Şekil 108. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Minder Model 3 Makasla Motif Kesim İşlemi Yapılması (Derebaşo, 2015).

Uygulanan Şırdak minderde koç boynuzu, kurtağzı, kenarlarında da dalga ve zikzak motifi uygulanmıştır (Sultanbekova, 2015).

Şekil 109. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Minder Model 3'ün Elde Dikim İşlemi (Derebaşo, 2015).

Dikim işlemi sırasında keçe motif düz bir zemin üzerine konularak potlukların oluşmamasına dikkat edilir. Şırdak keçe dikiş tekniği ne çok sık ne de çok seyrek olmalıdır. Dikiş aralığı 3-5 mm olması şırdak keçe ürünlerin sağlıklı bir şekilde oluşmasında etkili olmuştur.

Zemin keçe üzerine elde makine dikişi yapılarak minder kenarları ve iç motif kenarları dikilmiştir. Doğal beyaz, mavi, kırmızı keçe kullanılmıştır.

Şekil 110. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minder Model (4) Çizim ve Kesim Aşaması (Derebaşo, 2015).

Keçe minder modelinde 40*40 cm doğal keçeler üst üste konularak kuşkanadı, halı kenar motifi çizilip, keçe minderi öncelikle kenarlarından ve desen üzerinden dikilip makas yardımıyla kesilmiştir.

Şekil 111. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minder Model (4) Dikiş Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Kahverengi ve mavi 4 mm doğal keçe kullanılarak yapılmış olan minderin motifleri birbirine kaynaştırma dikişi yapıldıktan sonra zemin keçesine desenin ortasından ve kenarlarından dikilerek kontür işlemi yapılmıştır.

Şekil 112. Geleneksel Kırgız Şırdak Tekniğine Uygun Yapılmış Minder Model (4) Ayrıntısı (Derebaşo, 2015).

3.1.3. Şırdak Keçe Çanta Yapım Aşamaları

Şekil 113. Şırdak Keçe Çantası Ön-Arka Görüntüsü (Derebaşo, 2015).

Geleneksel Kırgız günlük eşyaları içerisinde kıymetli bir özelliğe sahip olan keçeden yapılmış çantalar evlerin ve çadırların duvarlarını süslemektedir.

Kutsal eşyaların ve kitapların saklanması ve korunması için özel yapılmış ‘tuştuk’ olarak adlandırılan çantalardır (Sultanbekova, 2015).

Şekil 114. Şırdak Keçe Çantası Ön Kapak Altı ve Üstü Görüntüsü (Derebaşo, 2015).

Öncelikle belirtmemiz gereken Şırdak çanta deseni Şırdak minder model 3 deseninin negatif deseni, zeminde kalan kırmızı doğal keçe olan motif kullanılmıştır.

Şekil 115. Şırdak Keçe Çanta Yapım Dikim Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Geleneksel Şırdak sanatının elde makine dikiş şekli, koçboynuzu, insan ve kurtağzı motifleri simge olarak kullanılmıştır. Doğal tepme keçe olan çanta, tasarımın da kullanılan motif kenarlarından kontür şeklinde dikilerek dayanıklılığı ve kullanım kalitesi artırılmıştır.

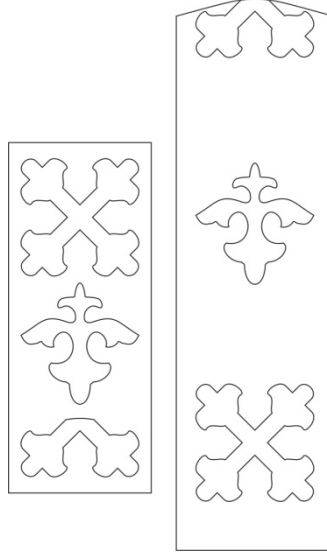
Şekil 116. Şırdak Keçe Çantasına İğneyle Aplike Tekniği Uygulama (Derebaşo, 2015).

Çanta zemini beyaz tepme keçe üzerine kırmızı keçeden olan desen, keçe iğne yardımıyla zemine applike yapılmıştır.

3.1.4. Şırdak Keçe Heybe Yapım Aşamaları

Şekil 117. Şırdak Keçe Heybe Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Şekil 118. Şırdak Keçe Heybe Lazer Kesim Tasarım (Derebaşo, 2015).

Şekil 119. Şırdak Keçe Heybe Yapımında Lazer Kesim İşlemi (Derebaşo, 2015).

Bilgisayar ortamında vektörel çizimi hazırlanan desen, lazer kesimi için dikkatli bir şekilde metal ızgaranın üzerine, keçenin kenar boşlukları hesaplanarak alınır. Lazer makinesinin keçeeye olan mesafesi bir cetvel yardımıyla orantılandı, lazer kesimin kalınlık ve incelik derecesi keçenin ve desenin özelliğine göre belirlenmiştir. Doğal mavi keçe eni 20 cm boyu 75 cm olarak belirlenmiş ve lazer kesimi yapılmıştır. Doğal beyaz keçe motifleri eni 20cm boyu 30 cm olarak belirlenmiştir. Şırdak keçe motifleri dikimi yapıldıktan sonra çanta ön, arka ve kapak oluşumu makine dikişi yapılarak sağlanmıştır.

Şekil 120. Şırdak Keçe Heybe Yapımında Motif Dikiş İşlemi (Derebaşo, 2015).

Dokusuz tepme keçe özelliğine sahip olan beyaz ve mavi keçe lazer kesim işlemi yapıldıktan sonra motiflerin negatif ve pozitifleri alınarak kompozisyon oluşturulmuştur. Elde özel olarak hazırlanmış Şırdak motif ipliği ile motif özelliğini bozmayacak bir şekilde Şırdak keçe tekniğine uygun elde dikilmiştir.

Şekil 121. Şırdak Keçe Heybe Yapımında Motif Dikiş İşlemi (Derebaşo, 2015).

Göçebe hayatın vazgeçilmez unsurlarından olan keçe, heybe kişisel olarak kullanıldığı gibi büyükleri atların üzerinde heybe, alışverişlerde eşya koymak için yapılmıştır. Zemin rengi mavi olan heybe ara motifi beyaz kanat ve koçboynuzu motiflerin birleşiminden insan motifi simgesel olarak kullanılmıştır.

Şekil 122. Şırdak Keçe Heybe Kenar Ayrıntısı (Derebaşo, 2015).

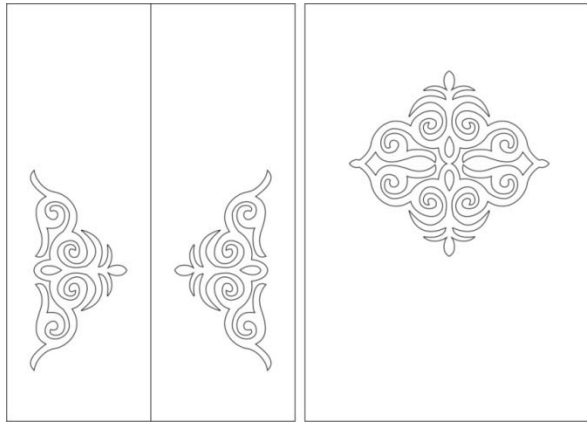
Şırdak heybe dikiminde beyaz ve mavi keçenin Şırdak dikim tekniğine uygun olarak dikildikten sonra beyaz üzerinden kenarından 0,5 cm kalacak şekilde beyaz renk pamuklu ipe elde makine tekniğine uygun olarak dikilmiştir. Aynı işlem mavi keçenin kenar boşlukları alınarak yapılmıştır.

3.1.5. Şırdak Keçe Yelek Yapım Aşamaları

Şekil 123. Şırdak Keçe Yelek Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Keçeden hem geleneksel hem de çağdaş formlar elde edilmekte, günlük yaşam ürünlerinde birincil ihtiyaç olarak örtünmek ve giyinmek ilk sırayı almaktadır. İnsan hayatını olumsuz etkileyen bel, boyun ve sırt ağrılarından korunmak içinde keçe korseler ve yelekler kullanılmaktadır.

Şekil 124. Şırdak Keçe Yelek Lazer Kesim Lazer Kesim Tasarım (Derebaşo, 2015).

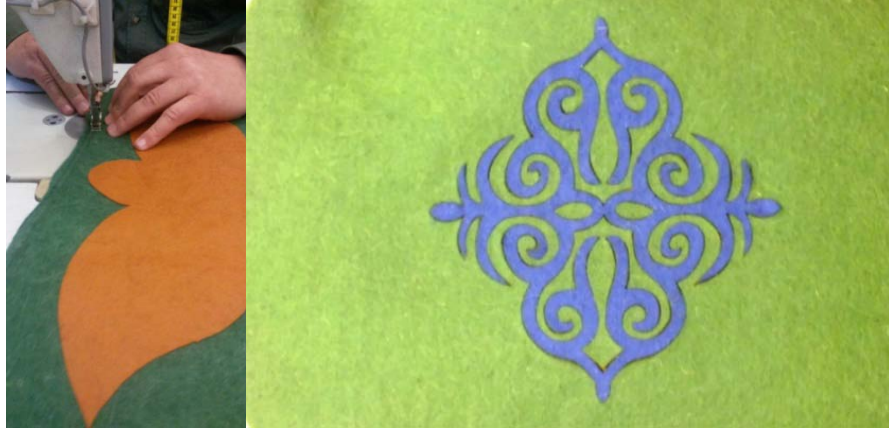
Şekil 125. Şırdak Keçe Yelek Lazer Kesim Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Dokusuz ve desensiz tepme keçe özelliğine sahip olan yeşil keçe vektörel çizimi yapıldıktan sonra kenar boşlukları belirlenerek dikkatli bir şekilde kesim ızgarasının üzerine yerleştirilir, lazer makinesinin keçeeye olan yükseltisi belirlenip motif kesim işlemi yapılır.

Şekil 126. Şırdak Keçe Yelek Arka-Ön (Derebaşo, 2015).

Yeşil renk dokusuz tepme keçe arka model eni 50 cm boyu 70 cm yelek ön modelde yeşil tepme keçe eni 25 cm boyu 70 cm iki adet keçe kullanılmıştır. Günlük hayatta kullanım özelliğine sahip olan yelek tasarımı yapılmıştır.

Şekil 127. Şırdak Keçe Yelek Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Lazer kesimi yapılmış mavi ve yeşil keçe mozaikleme tekniğine uygun olarak pozitif ve negatif, iç ve dış özelliğine göre yerleştirilmiştir. Mavi ve yeşil keçelerin birbirine kaynaşması için applike tekniğine uygun kumaş telası ütü keçe üzerine uygulanmıştır.

3.1.6. Şırdak Keçe Terlik Yapım Aşamaları

Şekil 128. Şırdak Keçe Terlik Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Yöresel ürünler içerisinde keçenin insan sağlığı için önemi her geçen gün artmaktadır. Günlük yaşamda terlik evde, çadırda sağlık için kullanım özelliğine sahiptir.

Şekil 129. Şırdak Keçe Terlik Kesimi ve Üzerine Dikilme Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Kırmızı ve beyaz keçe terlik üst kapağı dikilmiştir. Keçe ortadan dik bir şekilde tekrar kesilir ve keçeler mozaik bir şekilde yerleştirilir. Kırmızı, beyaz ve beyaz, kırmızı olarak iki kat keçe kullanılmaya uygun dikilmiştir.

Şekil 130. Şırdak Keçe Terlik Üst Dikiş ve Yan Dikiş Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Keçe terlik taban üst zemininde beyaz altta sarı keçe kullanılıp kenarları sarı renk iplik ile dikilmiştir. Keçe terlik üst zeminde beyaz ve kırmızı keçe kullanılmıştır. Kırmızı keçe üzerine sarı, mavi, turkuaz, siyah yün kullanarak koç boynuz adı verilen motif işlenmiştir.

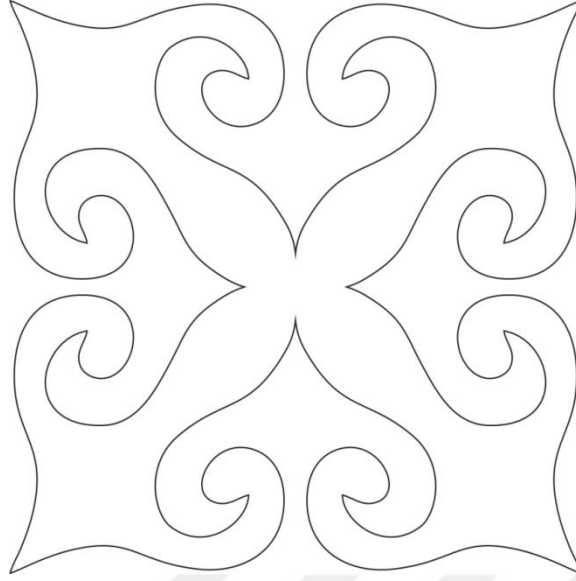
3.1.7. Şırdak Keçe Kare Yastık Yapım Aşamaları

Şekil 131. Şırdak Keçe Kare Yastık Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Şekil 132. Şırdak Keçe Kare Yastık Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Şekil 133. Şırdak Keçe Kare Yastık Lazer Kesim Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Kırgızlar için kutsal bir özelliğe sahip olan Manas birçok günlük yaşam ürünlerinde güç, kuvvet ve koruyucu özelliğe sahip olduğu inanılarak kullanılmıştır. Şırdak keçe yastık tasarımında kullanılan Manas insan motifi ve koçboynuzu motifi yer almıştır (Sultanbekova, 2015).

Şekil 134. Şırdak Keçe Kare Yastık Lazer Kesim Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Tepme sarı keçe 45*45 cm olarak tasarıma uygun bir şekilde lazer tekniği ile kesilmiştir. Desen motifi keçenin kenar ortasından başlanarak yapılmıştır.

Şekil 135. Şırdak Keçe Kare Yastık Lazer Kesim Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Lazer kesimi başlamadan önce mavi tepme keçe, lazer ucu yükseklik ölçümü yapılmıştır. Keçe kesim bittikten sonra dikkatli bir şekilde ızgaradan alındıktan sonra soğumaya bırakılmıştır.

Şekil 136. Şırdak Keçe Kare Yastık Dikim Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Geleneksel Şırdak keçe tekniğine uygun olarak dikim işlem yapılmıştır.

3.1.8. Şırdak Keçe Şapka (Kalpak) Yapım Aşamaları

Kırgız kalpağı, ilk bakışta sıradan, sıcakta güneşten, soğukta rüzgârdan koruyan ince bir baş giysisi olarak kabul edilir. Kalpak birbirine denk gelen aynı dört

kenardan oluşur. Her kenarı insan hayatının dört kaynağı su, hava, ateş ve toprağı anlatır. Tam önündeki simetrik motif Manas motifi adına sahiptir.

Şekil 137. Şırdak Keçe Şapka (Kalpak) Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Dört kaynağın birleştiği yerden çıkan çizgiler ışığı anlatır ve insanın beynine akıl kuvvet verdiği düşünülür. Kalpağın beyaz rengi masumiyeti tazeliği sembolize eder (Kasımova, 2013).

Şekil 138. Şırdak Keçe Şapka (Kalpak) Kesim Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Geleneksel Kırgız kalpağı dört parça üçgen şeklinde kesilmiş keçeden oluşmaktadır. Keçe parçalar sırayla kenarlarından makine yardımıyla dikilmiştir.

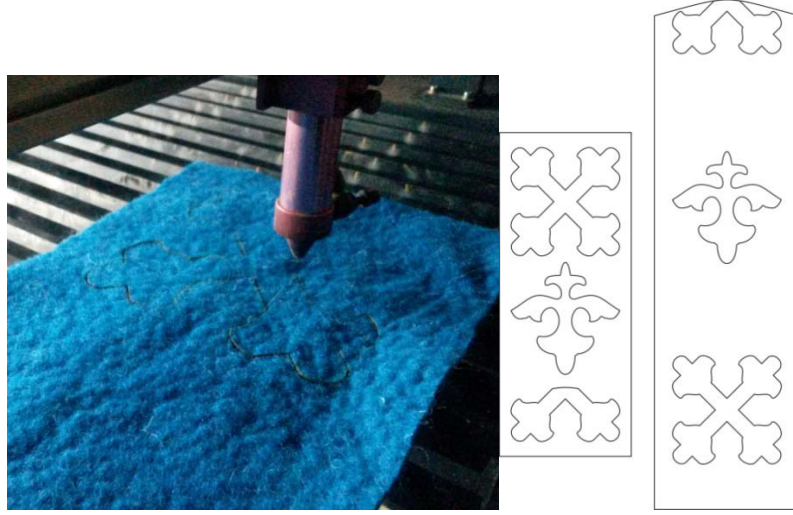
Şekil 139. Şırdak Keçe Şapka (Kalpak) Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Doğal tepme beyaz keçe üzerine Manas motifi kahverengi yün, iğneli keçe yapım tekniği uygulanmıştır.

3.1.9. Şırdak Keçe Sürahi Örtüsü Yapım Aşamaları

Şekil 140. Şırdak Keçe Sürahi Örtüsü Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Şekil 141. Şırdak Keçe Sürahi Örtüsü Lazer Kesim Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Şekil 142. Şırdak Keçe Sürahi Örtüsü Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

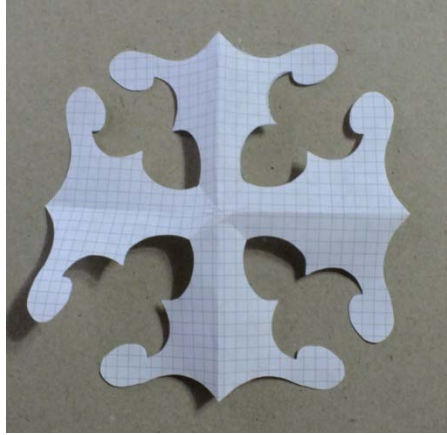
Doğal beyaz tepme keçe üzerine Manas insan ve yaprak motifi aplike olarak, iğneli keçe tekniğine uygun işlenmiş ve keçe parçalar makineyle dikilmiştir.

3.1.10. Şırdak Keçe Yapımı Tutacak Yapım Aşamaları

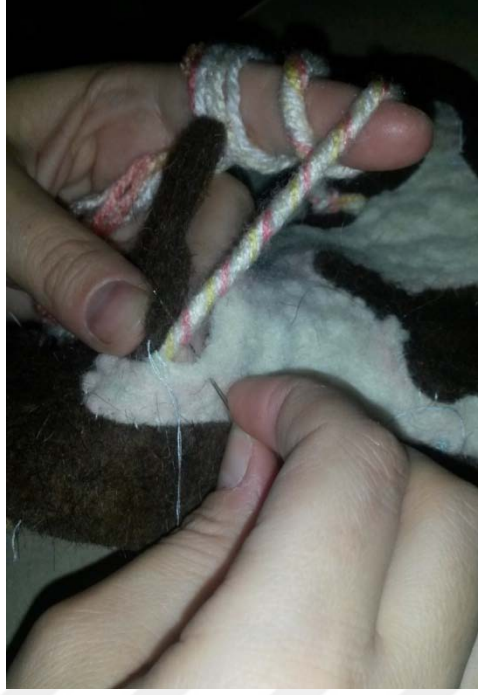
Şekil 143. Şırdak Keçe Tutacak Yapım Aşamaları Ön-Arka Görüntüsü (Derebaşo, 2015).

Günlük yaşam ürünleri içerisinde tutacak mutfakta yerini almaktadır. Sıcak mutfak araçlarını tutmak için kullanılan birbirine bağlı ya da ayrı olarak keçe ya da bez çiftidir. Kırgızlar özel misafirleri geldiğinde elde özenerek yaptıkları tutacakları kullanmaktadırlar.

Şekil 144. Şırdak Keçe Tutacak Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Geleneksel tutacak yapımı için öncelikle boyutu 20*20 cm belirlenen tasarım, keçe üzerine yerleştirilir. Doğal kahverengi ve beyaz keçe kullanılmıştır. Koçboynuzu ve insan motifi uygulanmıştır.

Şekil 145. Şırdak Keçe Tutacak Dikim Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Geleneksel olarak Şırdak dikiş tekniği uygulanmıştır. Kırgız el sanatları içerisinde önemli bir değere sahip olan şırdak kırk yama tekniğine benzetilmektedir.

Şekil 146. Şırdak Keçe Tutacak Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Dokusuz yüzey özelliğine sahip, tepme kahverengi ve beyaz keçe, Şırdak mozaikleme tekniği uygulanarak dikilmiştir. Tutacak kenarlarından Şırdak ipi şerit şeklinde dikilerek köşeden asma yeri ve saçak süslemesi yapılmıştır.

3.1.11. Şırdak Keçe Silindir Yastık Yapım Aşamaları

Şekil 147. Şırdak Keçe Silindir Yastık Dikey Görüntü (Derebaşo, 2015).

Şırdak keçelerinin en karakteristik özellikleri geometrik motiflerdir. Bununla birlikte figürlü, doğadan stilize edilmiş (bitkisel) ve hayvansal motifler kullanılmıştır.

Şekil 148. Şırdak Keçe Silindir Yastık Yatay Görüntü (Derebaşo, 2015).

Kırgızlarda mozaik tekniği ile yapılan bezekli keçe eşyaları yaygındır. Keçe silindir yastık sarı ve mor keçe 55*55 cm boyutunda kesilir ve keçe parçalar birbirinin üzerine gelecek şekilde yerleştirir.

Keçenin üzerine hayat ağacı, koçboynuzu ve karga tırnağın motiflerinden oluşan desen sabun ya da yumuşak uçlu kalem ile çizilir ve ince uçlu keskin bir makas kullanılarak kesim işlemi tamamlanmıştır.

Şekil 149. Şırdak Keçe Silindir Yastık Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Şekil 150. Şırdak Keçe Silindir Yastık Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Kırgız keçe sanatında renk seçiminde doğayı yansıtmak amacıyla mevsim renkleri sarı, kırmızı, beyaz, mavi, turuncu kullanılmıştır. Keçe parçalarının birleşmesiyle aralarına el iğî yardımıyla örülen altılı sicim konulur. Sicim, desenin kontürlerini göze çarpıcı hale getirir ve bunlara rölyeflilik katar. Dikili keçe parçaları zemin keçe parçası üzerine yerleştirilir ve makinede dikilir. Silindir keçe yastık

içerisine pamuk yerleştirilerek dikilir. Kırgız gelenek ve kültürlerinde yastık, minder ve halılar önemli bir kullanım özelliğine sahiptir.

3.1.12. Şırdak Keçe Minyatür Çadır Yapım Aşamaları

Orta Asya Türk sanatında yünden üretilen halı ve keçe gibi yaygılar önemli bir özelliğe sahiptir. M.Ö.6.yüzyılda tarih sahnesine çıkan ilk Türk topluluğu Hunlar çadırlarını, Kırgızların boz-üy'lerini (göçer ev) üzerlerini ve zeminlerini keçelerle döşerlerdi. Çadırların içinde veya dışında birçok köşeyi kaplayan rengârenk motiflerle süslü keçeler yer almaktadır.

Kara keçe ile örtülü yurda kara-üy, beyaz keçe ile örtülü yurda ise ak-üy denilmektedir. Son yıllarda ak-üyler prensip itibariyle yeni evlilere çeyiz olarak verilmektedir. Düğün töreni yapılan yurtlara ise "otay" veya otav-üy (genç ev) denilir. Günümüzde Kazaklar, Kırgızlar, Özbekler ve Türkmenler tarafından yaylalarda kara-üy yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Sultanbekova, 2015).

Şekil 151. Kırgız-Hun Minyatür Çadır Yapım Aşamaları (Ön),(Derebaşo, 2015).

Sembolik olarak yapılan minyatür Hun - Kırgız çadırı zemini doğal tepme keçe beyaz ve işlemlerde ise renkli yünler kullanılarak yapılmıştır.

Şekil 152. Kırgız-Hun Keçe Minyatür Çadır Yapım Aşamaları (Yan) (Derebaşo, 2015).

Şekil 153. Kırgız-Hun Keçe Minyatür Çadır Yapım Aşamaları (Arka) (Derebaşo, 2015).

Şekil 154. Şırdak Keçe Minyatür Çadır Yapım Aşamaları (Üst), (Derebaşo, 2015).

Şekil 155. Şırdak Keçe Minyatür Çadır İskelet (Derebaşo, 2015).

İskelet Türk lehçelerinde değişik biçimde seslendirilen derim, uğ, düğnük ve eşik denilen dört farklı parçanın birleşmesiyle oluşur (Sultanbekova, 2015).

Şekil 156. Şırdak Keçe Minyatür Çadır Kenar Motif İşlemesi (Derebaşo, 2015).

Geleneksel Hun, Kazak, Kırgız, Özbek çadırlarının yapım ve kullanım alanları birbirine benzemektedir. Çadırın kenar motifleri aplike tekniğine uygun, zemin beyaz keçenin üzerine, kırmızı keçe ve siyah yün iğne yardımıyla işlenmiştir. Tepme keçe Çadır göçebe hayatın vazgeçilmez unsurlarındandır.

3.1.13. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları

Şekil 157. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Şekil 158.Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Ayrıntısı (Derebaşo, 2015).

Geleneksel Şırdak keçe motifleri; eli belinde, Manas insan, koçboynuzu ve kenarlarında zikzak motifi kullanmıştır

Şekil 159. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Lazer Kesim(Derebaşo, 2015).

Şekil 160. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Lazer kesim yapılması için tepme keçe tekniğine uygun dairesel yün açımı pembe, kırmızı, sarı, siyah olarak üç kat yün atımı yapıldı.

Şekil 161. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Dairesel olarak açılan yün üzerine tül, ılık su ve sabun uygulanarak sopayla sarılıp tepme makinesine alınmıştır.

Şekil 162. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Tepme işlemi 30-45 dk. yünün kaynaşma özelliğine bağlı olarak değişmektedir. Ön işlemleri, keçeleşme ve ısıl işlemleri tamamlandıktan sonra doğal tepme keçe kurumaya bırakılmıştır.

Şekil 163. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Lazer Kesim Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Dairesel formda açılan tepme keçe lazer ızgarasına dikkatli bir şekilde yerleştirilir. Keçe ve lazer mesafe ölçümü yapılarak kesime başlanmıştır.

Şekil 164. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Lazer Kesim Aşamaları(Derebaşo, 2015).

Kahverengi doğal keçeden Şırdak keçe motifi kesimi yapılmaktadır. Kesimi yapılan keçe bir önceki kesimi yapılmış olan tepme keçeyle mozaikleme tekniğine uygun motif yerleştirilmesi yapılmıştır.

Şekil 165. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Lazer kesimi yapılmış olan ebruli tepme keçe düz zeminde soğumaya bırakılmıştır.

Şekil 166. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Alt zemin için dokusuz yüzey geleneksel tepme keçe siyah yün açım işlemi yapılmıştır.

Şekil 167. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Tepme keçe alt zemin atım işlemi siyah, pembe, sarı ve kırmızı yün kullanılarak yapılmıştır.

Şekil 168. Şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Alt zemin açım işlemi yapılan yün üzerine lazer kesim yapılmış olan tepme keçe parçası orantılı bir şekilde yerleştirilir.

Şekil 169. Şırnak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Yün üzerine yerleştirilen lazer kesim keçe parçası aplike işlemi için üzerine tül serilir, su ve sabun uygulanır. El ile kaynaştırma n işlemi hassas bir şekilde yapılır.

şekil 170. şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Tepme keçe için sarılan yün üzerinden açılmaması için bağlanır. Yün aım işlemlerinde genelde sedir, çiğ ya da havalalı pıt pıtlar kullanılır.

şekil 171. şırdak Keçe Motifli Aplike Yuvarlak Duvar Halısı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Su ve sabunla n işlemi yapılmış olan yün aplike işlemi (keçeleştirme) için makineye alınmıştır.

3.1.14. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Yapım Aşamaları

Şekil 172. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Kırgızlar için kutsal bir özelliğe sahip olan Manas evlere ve çadırlara güç, kuvvet ve koruyucu özelliğe sahip olduğu inanılarak duvar halısı olarak asılmaktadır (Sultanbekova, 2015).

Şekil 173. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Lazer Kesim Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Beyaz tepme keçe üzerinde lazer mesafe ölçümü alınıp kesim işlemine başlanmıştır.

Şekil 174. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Lazer Kesim Aşamaları(Derebaşo, 2015).

Kırmızı tepme keçe üzerinde lazer mesafe ölçümü alınıp kesim işlemine başlanmıştır.

Şekil 175. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Lazer kesim işlemi tamamlanan keçe parçalar Şırdak mozaiklime tekniğine uygun pozitif ve negatif olarak renklerine ve desen özelliğine göre yerleştirilmiştir.

Şekil 176. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Manas applike duvar halısı oluşumu için zemin yün atımı pembe, turuncu ve siyah yün kullanılarak yapılmıştır.

Şekil 177. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Aplike işlemi için yün ve keçe kaynaştırma işlemi su ve sabun kullanılarak yapılmıştır.

Şekil 178. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Tepme işlemi için su ve sabun uygulanan yün ve keçe dikkatli bir şekilde sarılıp tepme makinesine alınır.

Şekil 179. Şırdak Keçe Motifli Aplike Manas Duvar Halısı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Aplike işleminde ilk 20dk tepme işlemi yapıldı ve keçe ve yün açılıp kayan motiflerin düzeltme ve su, sabun işlemi yapılır, tekrar ikinci defa tepme makinesine alınan ürün 30-45 dk. Tepme işlemi yapılır bu işlem üç defa devam eder. En son olarak sıcak su ve soğuk su uygulanarak kurumaya alınır.

3.1.15. Şırdak Keçe Motifli Aplike Kuş Motifli Pano Yapım Aşamaları

Şekil 180. Şırdak Keçe Motifli Aplike Kuş Motifli Pano Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Geleneksel Kırgız kültüründe Manas kuşu olarak bilinen kuşun koruyucu özelliğe sahip olduğuna inanılmaktadır. Evlerin ve çadırların duvarlarını nazarlık olarak süslemektedir. (Sultanbekova, 2015).

Şekil 181. Şırdak Aplike Kuş Motifli Pano Lazer Kesim Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Doğal beyaz keçe ve kahverengi keçe üzerinde lazer mesafe ölçümü yapılarak desen kesim işlemine başlanmıştır.

Şekil 182. Şırdak Keçe Motifli Aplike Kuş Motifli Pano Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Aplike işlemi için mor zemin rengi yün açım işlemi (en-boy-en) üç kat tekrarlanmıştır. Islak tepme keçe tekniğine uygun olarak yapılmıştır.

Şekil 183. Şırdak Keçe Motifli Aplike Kuş Motifli Pano Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Zemin rengi mor açılan yünün üzerine kuş motifli keçe orantılı bir şekilde yerleştirilir.

Şekil 184. Şırdak Keçe Motifli Aplike Kuş Motifli Pano Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Yün keçe üzerine yerleştirilen applike desen kaymaması için iğneyle işlem uygulanır. Sonrasın da su ve sabun uygulanarak tepme işlemine alınmıştır.

Şekil 185. Şırdak Keçe Motifli Aplike Kuş Motifli Pano Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

İğneyle sabitlenen applike yün, tepme işlemi için sarılıp makineye yerleştirilir.

Şekil 186. Şırdak Keçe Motifli Aplike Kuş Motifli Pano Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Makineye yerleştirilen yünün 30-45 dk. arasında tepme işlemi yapılır. Makineden alınan yün applike su ve sabun işlemi yapıp tekrar makineye alınır, bu işlem üç defa uygulanmıştır. Sıcak su ve soğuk su uygulanan keçenin pişirme işlemi tamamlanıp kurumaya alınmıştır.

3.1.16. Şırdak Keçe Kırgızistan Bayrağı Yapım Aşamaları

Şekil 187. Şırdak Keçe Kırgızistan Bayrağı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Kırgızistan bayrağı zemin rengi kırmızı, sarı renk güneşin kırk ışını kırk Kırgız boyunu temsil etmektedir. Güneşin içinde yolların kesişimi geleneksel Kırgız çadırının üstten görünümünü temsil eder. Kırmızı zemin rengi barışı ve dürüstlüğü temsil eder.

Şekil 188. Şırdak Keçe Kırgızistan Bayrağı Lazer Kesim Aşamaları(Derebaşo, 2015).

Şekil 189. Şırdak Keçe Kırgızistan Bayrağı Lazer Kesim Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Geleneksel tepme keçe kırmızı keçe lazer ızgarasının üzerine yerleştirilir, keçe ve lazer yükseklik ölçümü yapılır.

Şekil 190. Şırdak Keçe Kırgızistan Bayrağı Lazer Kesim Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Lazer kesimi yapılan tepme keçe dikkatli bir şekilde lazer ızgarasından düz bir yüzey üzerine alınmıştır.

Şekil 191. Şırdak Keçe Kırgızistan Bayrağı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Kırgız bayrağı güneşini sarı yün kullanarak doğal tepme keçe tekniğine uygun ıslak keçe yapılmıştır.

Şekil 192. Şırdak Keçe Kırgızistan Bayrağı Lazer Kesim Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Sarı tepme keçe kullanılarak Kırgız bayrağının güneş motifi lazer kesimi yapılmıştır.

Şekil 193. Şırdak Keçe Kırgızistan Bayrağı Yapım Aşamaları (Derebaşo, 2015).

Kırgız Milli bayrağını beyaz zemin keçe üzerine kırmızı ve sarı keçe applike tekniği ve mozaikleme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Aplikenin üzerinden iğneli keçe tekniği uygulanmıştır.

3.1.17. Çadır kaplarına Süs ve Nazarlık Kuş Motifi

Şekil 194. Çadır Kaplarına Süs ve Nazarlık Kuş Motifi(Derebaşo, 2015).

Kırgız bayrağı kırmızı ve sarı keçe parçaları kullanılarak çadır ve ev kaplarına süs olarak yapılmıştır. Manasın kuşu olarak bilinen kuş motifi nazarlık olarak duvarlara asılmaktadır. Kuş motifinde makinede dikiş ve elde dikiş tekniği uygulanmıştır.

Şekil 195. Çadır Kaplarına Süs ve Nazarlık Kuş Motifi(Derebaşo, 2015).

Sarı keçe üzerine kırmızı güneş çok ince kumaş telası ve ütü kullanılarak motif kayması önlenmiştir.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Orta Asya'ya özgü göçebe yaşam biçiminin bir unsuru olarak gelişmiş Keçecilik Milattan Önceki uzun yüzyıllara dayanmaktadır. Keçecilik el sanatları arasında çok eski ve önemli bir yere sahiptir. Türk soylu kavimlerin yaşadıkları geniş coğrafyada kurganlardan başlayarak, tarih öncesinden günümüze kadar yapılan araştırmalar tepme keçenin insan hayatındaki önemi belirtilmiştir.

Hun sanat eserlerinin gün ışığına çıkarılması büyük bir sabır ve özveriyle sağlanmıştır. Kurganlardan çıkarılan keçe ürünler de insanın doğumundan ölümüne kadar keçeden her alanda faydalandığı; kurganlardan çıkarılan keçe halılar, at eyerleri, keçe çizmeler, cesetlere sarılan keçe parçalar ve keçe başlıklar bulunmuştur.

Geleneksel Şırdak halısını ve ürünlerini; Kırgızlar yaşamlarının her alanında, dayanıklı ve uzun ömürlü olduğu için kullanmayı tercih etmişlerdir. Şırdak halısının temizlemesi kışın karın üzerine serilerek yapılmaktadır.

Kırgız halı sanatının gelişmesi ve mükemmelliği birden fazla faktörden etkilenmektedir, örneğin; yaşam koşulları, iklim, koşulları, doğal ortam, sosyal faktörler, vb. Kırgızlar Şırdak keçe sanatının özünü kaybetmeden gelişimine katkıda bulunmuşlardır.

Kırgız halıları genellikle baskın renklerden oluşur; kırmızı-mavi, kahverengi-mavi, kahverengi-turuncu, kırmızı-sarı ya da kahverengi-beyaz. Şırdak halılarında dış çerçeve renk birleşimleri orta alanın renk tonlarını tamamlayıcı değil, aksine zıt olarak üretilir. Kırgız keçe ürünleri çok özel, artistik bir görünüme sahiptir ve zıt ve yumuşak çizgileri ile bitkisel ve hayvansal motifleri uyum içinde kullanılmıştır. Motif oluşumlarında bitkilerin ve hayvanların gölgelerinden de yararlanmışlardır.

Mozaik tekniğiyle yapılan Kırgız eşyaları grafik bakımdan net olması ve resminin tamamlanmış olmasıyla farklıdır. Bu motiflerin yaratıcıları dünya, su, dağlar, yıldızlar üzerine ne anladıklarını çok basit şekillerde yansıtmışlardır. Zaman geçtikçe, bu motiflerin anlamı kaybolup dekoratif sembollere dönüşmüştür.

Şırdak keçe uygulama teknikleri aşamalarında günlük yaşam ürünlerinde Manas Destanı teması konu alınarak ürün tasarımları yapılmıştır.

Geleneksel Şırdak keçe sanatının günlük yaşam ürünleri işlevsel olarak, 1 adet Şırdak keçe halısı, 4 adet Şırdak minder, 1 adet çanta, 1 heybe, 1 adet yelek, 1 adet terlik, 2 adet kare yastık, 2 adet kalpak, 1 adet sürahi örtüsü, 1 adet tutacak, 1 adet silindir yastık, 1 adet Minyatür çadır, 1 adet duvar halısı, 1 adet Manas duvar halısı, 1 adet kuş motifli pano, 1 adet Kırgız bayrağı, 1 adet güneş motifli pano, 1 adet kuş nazarlık olmak üzere toplam 23 adet üründe tepme keçe kullanılarak uygulama aşamalarına yer verilmiştir.

Orta Asya'dan günümüze Keçecilik ve Şırdak halıcılığı zamanla azalarak önemini yitirmiştir. Yapılan araştırmalarda halen Kırgızistan'da geleneksel özelliğini bozmadan uzun süreli sabır gerektiren halılar aileler tarafından yapılmaktadır. Ülkemizde Şırdak tekniğine uygun ürünler Van Erciş Ulupamir Köyünde yaşayan Kırgızlar tarafından ihtiyaçlarını karşılamak için nadir bir şekilde yapılmaktadır.

Ala-kıyız ve Şırdak, 2012 yılında Unesco İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının temsili listesine kaydedilmiştir (Ahmet Yesevi Üniversitesi Ç.G. 2015).

Geleneksel Kırgız Şırdak tekniğini doğru ve güzel bir şekilde özelliğini bozmadan günümüzde canlanması, aile ve ülke ekonomisine katkıda bulunması en önemli unsurlardan biride turizme kazandırılması ve bir pazar oluşması için gerekli devlet teşvikli projeler ve tanıtımlar yapılmalıdır.

Üniversitelerde lisans ve yüksek lisans derslerinde Geleneksel Şırdak tekniği ve uygulamalarına yer verilmesi ayrıca Şırdak keçe tekniğinin tanınması ve öğrenilmesi amacıyla BAKA, TÜBİTAK, A.B. vb. projelerle desteklenmelidir.

Ülkemizde Şırdak keçe tekniği üzerinde birçok araştırmalar ve literatür taramaları yapılmış olmasına karşın ilk tez konumda 'Geleneksel Şırdak Tekniği ve Uygulamaları' olarak tepme keçeden Şırdak yapım aşamalarına ve uygulamalarına yer verilmiştir.

Geçmişten günümüze kaybolmaya, unutulmaya yüz tutmuş bu ata sanatının tekrardan canlandırılması, geliştirilmesi ve yaşatılması için yeni atılımların, yatırımların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇALAR

Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Çalışma Grubu, (2015). Türk Dünyası Somut Olmayan Kültürel Mirasları Envanter Çalışması, Kazakistan.

ANONİM. (1995). The Magic World of Crats. Kırgızcan. Ankara

ARAS, G., (1971).Yün Keçeleşmesi ve Keçeleşme Terbiyesi.Mensucat Mesleki Dergisi.Yıl XXIV,Sayı:11-12,Cilt :XXIV.

ARPAÖZÜ, M. (2015).Afyonlu keçe ustası, Röportaj, Akt: Derabaşo, Z. 2015.

ASLANAPA, O.(1972). Türk Sanatı I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

ASANGAZİEVA, J.(2006).Kırgız Kültüründe Keçe Sanatı ve Keçe Yapanların Eğitim Durumları Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, s.

BACON, E.E. (1934). Esir Orta Asya, Çeviri: Tansu Say, Tecüman gazetesi yayını, Ankara.

BAŞKAN, S. (2002). Eski Türklerde Sanat, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

BAYTUR, A. (1991). Kırgız Tarihinin Leksiyaları,1.Kitap, Kırgızistan Basması, Bişkek.

BEGİÇ, N. H. (2013). Gelenekten Geleceğe Keçeciliğin Sürekliliğine Dair bir Çalışma, Barış Sevgi Çadırı Projesi, Kalemşi Dergisi

BELLİ, O. (2002). Eski Çağ ve Orta Çağda Türklerde Kurgan yapma Geleneği, Türkler Ansiklopedisi 3 Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

BERGEN, W.V.JP. STEVEN.(1963).Wool and Book Third Enlarged Edition. Volume

CANDAN, E.(2006). Türklerin Kültür Kökenleri, 6. Baskı, Sınır Ötesi Yayınları, İstanbul.

COÇUNBAYEVA, D.I. (1997). Kırgız Halılarının Gelenekli Bezeklerinin Sembolik Anlamları, Akt: Kalmamat Ulaşayev, Uluslar Arası 4. Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, 4-7 Kasım. AKM yay. Ankara.

ÇORUHLU, Y. (2002).Hun Sanatı, Türkler Ansiklopedisi, 4.cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

DEREBAŞO, Z. (2015).Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları, Isparta.

DİYARBEKİRLİ, N. (1972). Hun Sanatı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

ELÇİN, S. (1964). Türklerde Atın Armağan Olması, Ankara.

ELİADE, M. (2003).Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi/cilt 1, Eleusis Mysteria'larına, Çev. Ali Berktaş, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

ERDEM, M.(2000). Kırgız Türkleri, Asam Yayınları, Ankara.

ERGENOKON, C. (1999). Tepme Keçelerin Tarihi Gelişimi, Renk, Desen, Teknik ve Kullanım Özellikleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ERGÜR, A.(2002). Tekstil Terimleri Sözlüğü, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

ESİN, E.(1978). İslamiyet Öncesi Türk Kültür Tarihine Giriş, İstanbul.

GÜR, S. (2012). Anadolu'nun Sanat Objesine Dönüşen Kültürel Değeri Keçe, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Bölümü, İstanbul.

ILGIN Ö. (2011).21.Yüzyıl Başında Tepme Keçe Ürünlerinin Geleneksel ve Çağdaş Tasarımlar Açısından İncelenmesi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

İNAN, A. (1998). Altayda Pazırık Kazısında Çıkarılan Atların Durumunu Türklerin Defin Törenleri Bakımından Açıklama”, Makaleler ve İncelemeler, Cilt 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

İSAEV.A. (2015). Kırgızistan Manas Üniversitesi.

KAFESOĞLU, İ. (1980). Eski Türk Dini, Kültür Bakanlığı Yayınları: 367, Ankara.

KALAYCI D. B. ve Aydın D. (1998).“Geçmişten Günümüze Ölüm Adetleri ve Kemaliye Köyünde Ölüm”, Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1997, Kültür Bakanlığı

HAGEM Yayınları, Ankara,

KAHVECİ. M. (1998). 21.Yüzyıla Girerken Geleneksel El Sanatları, Ankara.

KARADAĞ, R. (2007). Doğal Boyacılık, T.C.Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Ankara.

KARATAYEV, O.K. (1995). Kırgız Tarihi ve Nevruz, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

KAYA, F. (1981). El Ve Köy El Sanatları Çerçevesinde Bakırın İşlenmesi (Bakırcılık) Üzerine Bir Araştırma, A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları, Ziraat Ofset Tesisi, Ankara.

KAYA, F. (1978). Keçe Nedir, Sümerbank Aylık Endüstri ve Kültür Dergisi, Cilt 17, Ankara.

KOCABAŞ, Y. (2015). Afyonlu keçe Ustası, Röportaj, Akt: Derabaşo, Z., 2015.

KOCH ,P.A. SATLOW, U. (1965). Grosses Textil-Lexikon .Fachlexikon. Fachlexikon Für das gesamte Textile wesen.a-k.Deutsche Verlags.Anstait Stuttgart.

KODAL, G. (2014). Yalvaçlı Keçe Ustası, Röportaj, Akt: Derabaşo, Z., 2015.

MAHOVA, E.İ.,ÇERKASOVA, N.M. (1968). Narodnoye Dekorativno Prikladnoe İskusstvo Kirgizov. Ornamentirovannıye İzdeliya İvoyloka. Frunze: Nauka.

ONUK, T, (2005). Osmanlı Çadır Sanatı (XVII-XIX. Yüzyıl), Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara.

ÖCAL, O. M. (1996). Kırgızların Kutladığı Bayramlar ve Nevruz Pratikleri, Nevruz ve Renkler, Haz. Sadık Tural- Elmas Kılıç, AKM Yayınları, Ankara.

ÖGEL, B.(1993).Türk Mitolojisi, c.1.TTK Yayınları

ÖGEL, B. (1971). Türk Kültürünün Gelişme Çağları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

ÖĞEL B.(1985).Türk Kültür Tarihine Giriş: Türklerde Ev Kültürü, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ÖĞEL, B.(1991). Türk Kültür Tarihine Giriş, 3. Baskı, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, Ankara.

ÖZDER, L.(1999). İç Anadolu Bölgesi Geleneksel Kadın Başlıkları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

RAHMAN, A.(1996). Uygur Folkloru, Çev. S. Yalçın ve E. Emet, Halk Kültürleri Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

ROUX, J. P. (1972). Türk Göçebe Sanatının Dini Bakımdan Anlamı, Türk Kültürü El Kitabı, Cilt 2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

ROUX, J.P. (1999). Altay Türklerinde Ölüm, Aykut Kazancıgil, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

SOYSALDI, A.(2008). Toros Türkmenlerinde Keçecilik Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi (8), T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara.

SULTANBEKOVA, K. (2015).Süleyman Demirel Üniversitesi GSF Grafik Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, Röportaj, Akt: Derabaşo, Z., 2015.

TAVASLI, B. (1992). Konya’da Keçecilik Sanatı, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Sanat Tarihi Bilim Dalı, Konya.

TEKÇE, F.F. (1993). Pazırık Altaylardan Bir Halının Öyküsü, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

TOGAN, A.Z.V. (1981). Türk Tarihine Giriş, İstanbul.

TRAM-SEMEN, S. (2007). Atalarımız Hunlar, Kaynak Yayınları, İstanbul.

YALÇINKAYA, R. G. (2009). Keçeye Ter Düştü,Halk Plastik Sanatlarından Keçecilik ve Afyonkarahisar’da Yansıması, Elik Yayınları,Uşak.

YAŞAR, Ç. (2007). Erken devir Türk Sanatı, Kabalcı, Ankara.

YILDIZ, N. (1995). Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü İle İlgili Tespit ve Tahliller, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara.

YÜCEL, Erdem (2000). İslam Öncesi Türk Sanatı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

İnternet Kaynakları:

<http://www.galeri.uludagsozluk.com/r/koyun/158755>,(20.10.2015)

<http://www.memleket.com.tr/kurucayda-kirkim-17661yy.htm>, (20.10.2015)

<http://www.denkbilgi.com/orta-asya-iklim-ozellikleri>(10.04.2015)

<http://semrabayraktar.blogspot.com/>(22.05.2014)

<http://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage> (15.10.2015).

<http://tarihte.net/kirgizlar/>(03.05.2014)

<http://galeri.genelturktarihi.net/>(23.05.2014)

<http://www.creativsphere.blogspot.com>(06.09.2014)

<http://www.saudiaramcoworld.com/> (10.06.2014)

<http://www.iscsjournal.com/>(20.09.2015)

<http://kirstenkoza.com/expeditions/kyrgyzstan> (04.06.2014)

<https://commons.wikimedia.org>(14.06.2015)

<http://burhan86.tr.gg> (25.0.2015)

<http://mentalfloss.com/article/24440/meet-worlds-horniest-mummies> (01.09. 2015).

http://www.dho.edu.tr/sayfalar/00_anasayfa/11_pusula/75/van.(25.09.2015)

<http://www.sondevir.com/analizler/142924/kirgizlar>(06.05.2015)

<http://www.knzrt.org.nz/stories-from-the-villages/> (05.06.2014)

<https://handmadefelttoys.wordpress.com/tag/play-food/>(20.10.2015).

<https://tr.pinterest.com/pin/465207836480817709/>(04.09.2015).

<https://tr.pinterest.com/pin/208854501445623702/>(13.09.2015).
<https://tr.pinterest.com/pin/353321533235891571/>(12.09.2015)
<https://tr.pinterest.com/pin/203436108138178206/>(15.10.2015).
<https://tr.pinterest.com/pin/303781937337357715/>(12.10.2015)
<https://tr.pinterest.com/pin/239113061437768575/>(23.10.2015)
<https://tr.pinterest.com/pin/15410823699420002/>(24.10.2015)
<https://tr.pinterest.com/pin/114349278013045417/>(25.10.2015)
<https://tr.pinterest.com/pin/528961918708089982/>(15.10.2015)
<https://tr.pinterest.com/pin/223420831491764670/> (12.09.2015)
<https://tr.pinterest.com/pin/376965431288747749/>(07.09.2015)
<https://tr.pinterest.com/pin/329748003945369447/>(21.10.2015)
<https://tr.pinterest.com/pin/497999671273535288/> (21.10.2015)
<https://tr.pinterest.com/pin/455215474811306911/>(11.10.2015)
<https://tr.pinterest.com/pin/560627853591209793/>(20.10.2015)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı : Zuhal DEREBAŞO
Doğum Yeri ve Tarihi : Denizli/23.05.1981
E-mail : zuhal_dr_20@hotmail.com
Telefon : 0535 799 8138

Eğitim Durumu:

2013 – 2016 Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları yüksek lisans

2014-2015 Süleyman Demirel Üniversitesi Eğitim Fakültesi Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifikası

2003-2007 Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Halı Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Anasanat Dalı

Yabancı Dil: İngilizce

İş Deneyimi:

2015-2016 Eğitim ve Öğretim Yılı Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Ücretli Öğretim Görevliliği

18.10.2015- 2016 İçişleri Bakanlığı Dernekler Daire Başkanlığı tarafından desteklenen Elele Derneği ve Halk Eğitim Merkezi işbirliğince düzenlenen ‘Kendi Bursumu Kendim Kazanıyorum’ projesinde Usta Öğretici olarak görev alımı

2014-2015 Eğitim ve Öğretim Yılı Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Ücretli Öğretim Görevliliği

27/10/2014-16/10/2015 İçişleri Bakanlığı Dernekler Daire Başkanlığı tarafından desteklenen Elele Derneği ve Halk Eğitim Merkezi işbirliğince düzenlenen ‘Kültür Ustaları’ Projesinde Usta Öğretici olarak görev yaptı.

21.07.2014-30.08.2014 Süleyman Demirel Üniversitesi Yaşam Boyu Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi’nde Eğitimci olarak Görev yaptı.

2008-2013 Özkan Atik Şirketler Grubunda Eğitimci olarak görev yaptı.